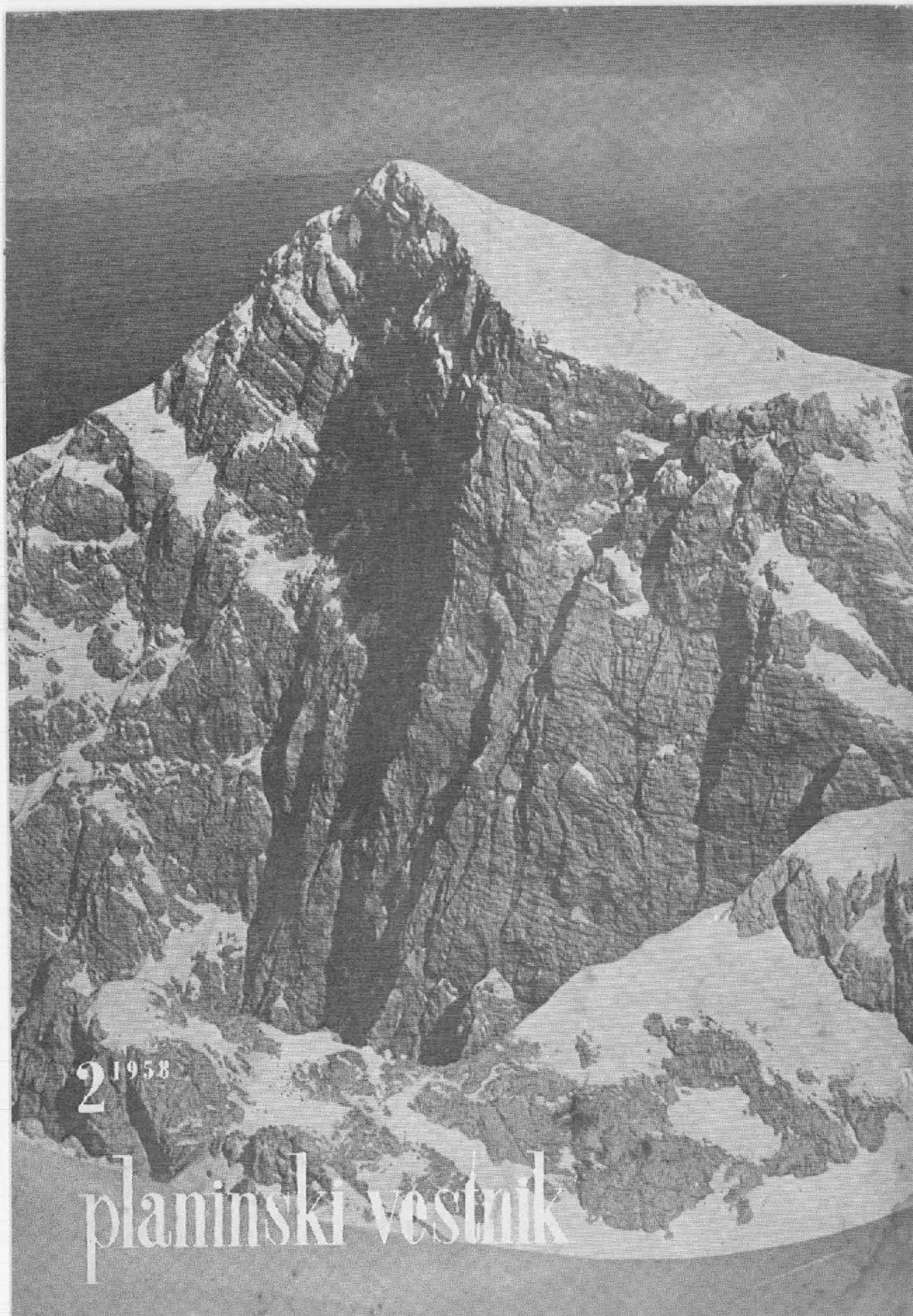

2 1958

planinski vestnik

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

planinski vestnik 2[1958]

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE | LETNIK XIV | FEBRUAR

VSEBINA:

GORA IN PESEM
Leopold Stanek 65
PRVI ZIMSKI POSKUSI
Rado Kočevar 66
V SLOVO
Janko Blažej 73
NJENO PISMO S PLANINE
Valentin Cundrič 75
DOLINA TRIGLAVSKIH JEZER
Marijan Lipovšek 76
TABOR ZA AKOM
Miran Marussig 83
PRED ZADNJIM CILJEM TRANSVERZALE
France Planina 91
GRINTAVCI, GRINTAVEC IN GRINTAVCI
Ing. Dimnik Stanko 94
SREČANJE V GORAH
Stane Terčak 101
JUTRO
Fran Roš 109
VELIKA GOLICA (1835 m)
Dr. Marjan Florschütz 110
ZMIJINO BRDO - SV. ILIJA (961 m)
Milena Moškon 111
DOLOMITI — GORE NAŠIH SANJ
Slavko Peršič 114
PROŠEVO RAZPOTJE POD RADUHO
Milena Moškon 116
SO DEREZE IZNAJDBA 20. STOL.
Milena Moškon 117
MLADI PIŠEJO 118
DRUŠTVENE NOVICE 120
ZAPISKI S PLANINSKIH POTOV 125
IZ PLANINSKE LITERATURE . . 126
RAZGLED PO SVETU 128

NASLOVNA STRAN:
Veliki Draški vrh nad dolino Krme — Foto Ivan Tavčar

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica 9, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 60-KB-2-Z-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izroče Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

VELETRGOVINA

IZVOZ

S ŠPECERIJSKIM IN KOLONIALNIM BLAGOM

UVOZ

MERCATOR

LJUBLJANA — TITOVA CESTA 31

Gora in pesem

LEOPOLD STANEK

(Ob 200-letnici rojstva Valentina Vodnika).

Star' pevic, nè boj se peti!

Sto in sto let
rastó stebri gora
v neba obok.

Eden visok,
drug bliže dna,
med njima jih ne pregleda oko
z mero počez in navpik.

Z enim začne —
prvi je,
za njim brezkončna veriga vrhov
se nikjer in nikdàr ne nehà.
Kje je najvišji snežnik?
Kod gre poslednji vzpon?

Vsak
ima svoj lik.
Še v globino poglej!
V zvestobi srca
je slednji enak.
In samo
čez sleme vršičev
in teme sveta
te prva stopinja pelja.
In najvišji vršac
je z rameni na nižje oprt,
sklad ob sklad.

Eden visok,
drug blizu dna,
a vsem enako daleč
zvezdá je obok.

Ko da v davnino
mi gleda oko
z vrhá živih dni:

O veličastje nekrvavih piramid!
Naših sanj začarani grad,
naše prihodnosti svetli vid!
O rádost breztelesnih vezi,
čisti opoj — vsèkdar nam poj!

Prvi zimski poskusi

RADO KOČEVAR

V topli oktobrski nedelji smo se po grušču Žmavčarjev spuščali v Bistrico. Na travnatih vesinah smo srečavali gamse, ki jih je tu precej. Že orumenela trava jih je vabila više. Ko smo prišli v Bistrico, lepih, rdeče ožarjenih vrhov ni bilo več. Temni in težki oblaki so jih ovili. Zvečer je deževalo ... in ko smo čez nekaj dni iz Ljubljane zagledali bele piramidaste vrhove v daljavi, smo vedeli, da je zima tu.

Odslej smo hodili v gore z derezami in cepinom. To opremo nam je preskrbel alpinistični odsek našega planinskega društva. Najbolj priljubljeni izlet nam je bil bivak pod Skuto, od tod smo potem hodili na okoliške vrhove. Največkrat smo pristopili na Tursko goro ali Rinke in tod strmeli v osameli in mrzli Okrešelj in Logarsko dolino.

Decembra meseca je bilo v gorah mnogo snega, tako da smo se na poti na Kamniško sedlo udirali do kolen. V koči je bil silen mraz in voda v posodah je zmrzovala. V majhni kuhinji smo se gnetli na ozkih pogradih. Bilo nas je osem, med drugimi tudi Vlasto Kopač, ing. Vinko Modec, Marjan Keršič — Belač in drugi. Naslednji dan me je Belač vzel seboj na prvenstveno zimsko turo v zahodno steno Planjave.

Plezali smo v dveh navezah. Spredaj sta bila na eni vrvi navezana Belač in Alenka, zadaj na drugi vrvi pa Štrukelj in jaz. Odšli smo iz koče po poti na Planjavo. Pot je bila seveda zasnežena in precej nevarna, vendar je Belač spredaj utiral pot. Sredi poti, pri Wissiakovi plošči, kjer se osrednja grapa strmo spušča proti Klinu, smo se navezali. Tu smo si tudi določili smer. Desno od okna, direktno na zahodni vrh. Čeprav je bilo sončno jutro, je silen veter raznašal sneg kakor pesek po puščavi. S premrlimi rokami smo odvijali vrvi. Veter je ponekod nanosil snega, da nam je segal do pasu. V Wissiakovi grapi pa je bil od plazov zglajen, da so dereze hrastaje prijemale v trdo podlago.

Po kratkem plezanju po grapi smo naleteli na prvo težavo: Kratek previs z zasneženimi oprimki. Še poleti je na tem mestu dosti opravka. Zanohtalo se nam je, ko je bilo treba brez rokavic zagrabiti za skalo. Kar mrzlo me je streslo, ko sem mimogrede pogledal po ledeni grapi navzdol.

Iz previsa smo prišli zopet v strmo grapo. Sneg je tu postajal z vsakim korakom bolj navpičen. Veter je neprestano nanašal nov sneg v grapo in gora je grozila, da nas vse skupaj pošlje po »najkrajši« poti nazaj v dolino. Bili smo vznemirjeni in težko se je bilo odločiti. Nazaj je bilo skoraj ravno tako že nevarno kakor navzgor. Tedaj je Belač združil obe navezi v eno in odslej smo pod njegovim vodstvom plezali dalje.

Više gori je bil sneg trši, pa vendar ... globina je postajala vse večja in ... končno, če bi nam bilo usojeno pasti sto metrov, ne bi igralo nobene vloge več. Bili pa smo daleč od te misli in Belač nas je varno vodil dalje. Četudi turi takrat še nisem bil kos, pa sem vseeno zaupal njemu mnogo. Vsi smo vedeli, če on spodrsne, potem gremo vsi v prepad, pa tudi on je bil na istem, če bi se kaj takega pripetilo komu izmed nas. Pa plezal je previdno. Videl sem ga, kako je premagal s požledom obdano 10 metrov visoko pečino. Klin se ni dal zabiti nikjer. Sicer pa poslušajte, kaj pravi sam o tem mestu: »Zasekal sem prvo stopinjo v debelo skorjo ledu, da se je izpod okla cepina vsipal ledeni sviž. Pečina je bila gladka in izlizana, mestoma le par prstov na debelo pokrita s trdim, zelenkastim ledom. Vzpon je bil v tem delu stene mogoč

Kamniška Bistrica Foto Belač

samo po ledu. Zeblo me je. S konicami derez sem iskal opore v plitvih dolbinicah ledu in le s težavo lovil ravnotežje ...«

Dih nam je zastajal, ko smo opazovali to drzno plezanje. Šele ko nam je izginil izpred oči in zagazil zopet v globok sneg, so nam obrazi zaživeli. Mi smo mu sledili ob napeti vrvi v posipajočem se snegu, ki ga je gnal vihar ob petnajstih stopinjah pod ničlo.

Takrat se ni mnogo plezalo pozimi. Mi smo bili edini obiskovaci teh gora in še naše stopinje je kmalu zasul veter. Le enkrat smo videli spodaj v grapi dve postavi. Bila sta Vinko Modec in Draga Šušteršič, ki sta se po običajni poti vzpenjala na Planjavo. Zaklicali smo jima. Pa glasovi so se izgubili v viharju. Spomnili smo se Wissiaka, ki je nekoč našel tu belo smrt. Nekaj sto metrov pod nami se je odigrala tragedija.

Tako smo tistega mrzlega decembrskega dne plezali osem ur preko zasnežene zapadne stene Planjave. Tura je bila velikega formata in mi smo bili razen Marjana še skoraj vsi začetniki. Ko smo naposled premagali steno in si na vrhu v žepih greli premrle prste, ne vem, ali sem bil srečen ali pa samo zadovoljen zato, ker smo premagali nekaj, kar doslej še nihče ni storil pred nami. Morebiti sem doživel oboje in tako pozabil na napor tega dne. Gledalcu iz doline bi se zdelo to neumno in noro početje, pa vendar sem takrat dobil še večje veselje zlasti do zimskega plezanja in to ravno zato, ker se je v njem tako malo ljudi udejstvovalo. Zaželel sem si premagati snežne strmine tam, kjer pozimi še ni stopila človeška noga.

Tako sem opustil smučanje in se predal zimskemu plezalstvu. Odslej sem izkoristil sleherni prosti dan za gore. Tri dni po vzponu na Planjavo sem bil

zopet na Kamniškem sedlu. Hotel sem preplezati okno v zapadni steni Planjave. Smer skozi okno je bila še mlada. Še istega leta sta jo prvič preplezala ing. Vinko Modec in ing. Karlo Tarter. Ta smer je bila v letu 1946 ena najbolj priljubljenih v steni. Težave tu pa so skoraj iste kakor v ostalih smereh v ostenju.

Novi sneg je grozil z plazom in midva s Šavljem sva še v pravem času našla pamet in se iz Wissiakove grape vrnila nazaj.

Čez teden sva se vrnila, tokrat je bil v družbi še Rozman. Bilo je na Silvestrovo leta 1946, ko smo ob polenajstih zapustili gorniško druščino v Bistrici. Sami smo odšli v zvezdnato noč. V Klinu smo s cepini v rokah in v globokem snegu dočakali novo leto. Proti jutru smo dosegli kočo.

Skušali smo si skuhati čaj, pa štedilnik ni hotel zagoreti. Odpravili smo se dalje, ko je bilo sonce že visoko nad Planjavo. V Wissiakovi grapi je bilo tokrat na metre pršiča, z veliko muko smo dosegli njen tobogan v sredini grape. Z derezami potem ni bilo težko do ožine pri Rdečem kupu. Tu smo morali nekoliko na desno, če smo hoteli doseči oni znani rov, skozi katerega se najlaže pride do Okna. Tudi tu je bila največja težava v tem, ker smo morali odstranjevati naneseni pršič s trde podlage. Pri tem sem ravnal tako kakor nekaj dni prej Belač.

Bil sem še premalo izkušen in kljub najboljši volji ni potekalo tako gladko, kakor bi moralo biti. Moja dva tovariša pa sta vedela še manj kakor jaz.

Spominjam se, kako je sredi najhujše strmine zmanjkalo vrvi. Varoval sem kar tako za silo stoječ na konicah derez. Čutil sem, kako so dereze zapraskale po skali, pa vendar ima človek srečo. Nihče ne bi vedel, zakaj smo zdrseli v prepad. Nekje v kartoteki bi se nemara glasila opomba. »Trije mladi začetniki, zaradi neprevidnosti in neizkušenosti...« itd.

Iz sten nad nami so se nekajkrat vsuli oblaki pršiča, ki ga je tuleče nosil veter, za kratek hip smo bili odeti v belo meglo. Poleg tega nas je grizel do kosti že skoraj neznosen januarski mraz. Rozman je že začel tožiti, da ne čuti prstov na rokah. Ko smo tako vendarle skozi rov dosegli okno, se je sonce ravno nagibalo k snežnim robovom Kalškega Grebena.

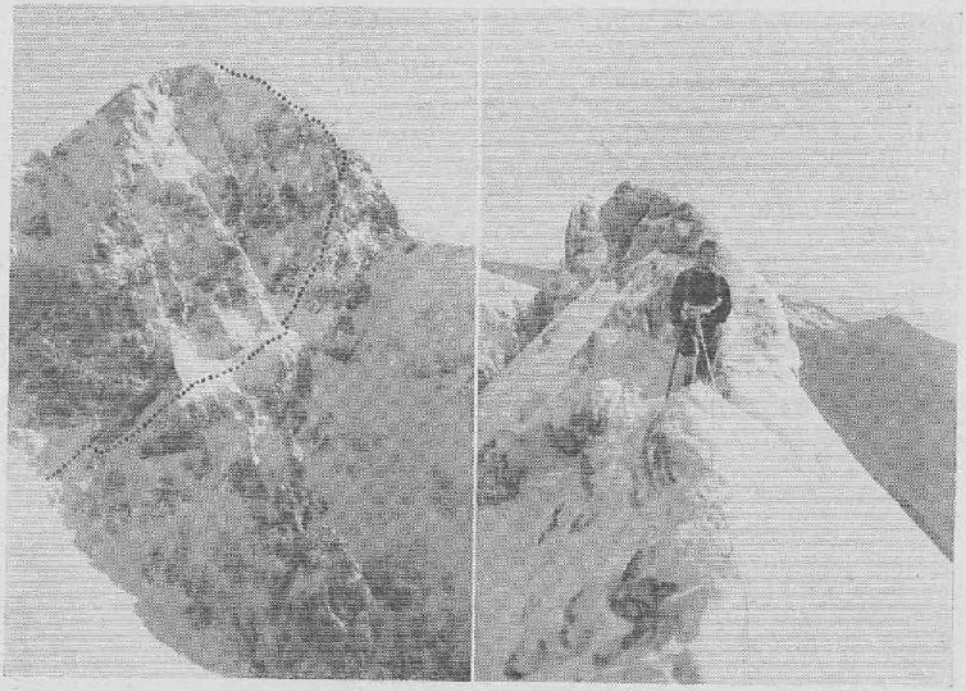
Kaj sedaj? Ali naj tvegamo v takem?

Noč je bila pred vrati in na bivak brez opreme in v premočenih čevljih nismo smeli niti pomisliti. Gotovo bi lahko zmrznili, to smo ugotovili naslednjega dne, ko je potem več dni v gorah snežilo. Zato smo se v ledeni izstopni steni odločili za umik.

Sestop je bil še težavnejši od vzpona. Precej dela nam je dalo, preden smo le dosegli »varno« vesino ob Wissiakovi plošči. Žal mi je bilo ture, katere smo skoraj pol naredili. Ravnal pa sem pametno in ravno zato sem potem lahko še tolikokrat plezal po gorah.

Prihodnjo nedeljo smo zopet odšli na Kamniško sedlo. Marjan, Alenka in jaz. Tokrat nam je bil cilj šija Brane, to je greben, ki se vleče od Kamniškega sedla na vrh Brane. Dan je bil lep, sneg naravnost božanski za plezanje z derezami, zato ni čuda, da sem v dnevnik zapisal opombo: »Krasna tura v snegu in ledu«! Res, to je bilo najlepše zimsko plezanje, kar sem jih doživel. Vzpon je bil sicer zahteven, vendar ne tako težaven, da ga v dveh urah trije ne bi zmogli. Zabili smo tudi dva klina, čeprav v vsej smeri ni bilo kopne skale. Le v vrhnjem stolpu je Belač zabil klin in v škrbini za njim. Zato je moral s kladivom očistiti s skale požled.

Na vrhu smo sedeli dve uri in v mirnem sončnem dnevu uživali tisto, kar zimski alpinist le redko doživi, to se pravi brezskrbno ležanje sredi mo-

Smer vzpona (prvi zimski vzpon po vojni v Savinjskih Alpah) — 30. XII. 1946 — v zahodni steni Planjave

Foto Belač
Izstopni greben v Planjavi — decembra 1946

gočnih belih špikov. Vrh Brane je kakor nalašč za lenarjenje in mala bela kotlina spominja na Veliki Zvoh pri Krvavcu, le da tu ni toliko srečnežev, ki bi uživali ta čar. Takrat smo si obljubili, da bomo ta vzpon, ki nam je ostal v nepozabnem spominu, proslavili čez deset let.

Belaču pa sem še enkrat hvaležen za vse tisto, kar mi je tista leta nudil s tem, da me je vzel na take težke ture v gore. Za veliko poznejših podvigov se imam zahvaliti ravno njemu, kajti edino on mi je takrat nesebično nudil pomoč. Ob njem sem se učil tehnike plezanja v ledu. Pa ne samo meni, vsem nam takrat mladim plezalcem je pomagal s svojimi izkušnjami.

Zupan je tistikrat ležal v postelji. Zlomil si je nogo pri bivaku pod Skuto. Takrat sem ga sam nesel »štuporamo« v Kamniško Bistrico. To je bilo tudi moje prvo reševanje v gorah. Odslej naprej smo mu pošiljali kartice z gora, ki jih je on gledal le od dalеč.

Okno v Planjavi mi ni dalo miru. Nisem mogel pozabiti umika iz novega leta. Želel sem okno preplezati. Z neverjetno voljo sem se zagrizel, da sem rešil ta problem. In rešil sem ga! Da, rešil sem ... komaj življenje. To se je zgodilo takole: V skrajno slabih snežnih razmerah smo se odpravili na Kamniško sedlo. Spodaj je bila kristalna ledena podlaga, na katero je zapadlo ca. 30 cm pršiča. V takem in skrajno oblačnem vremenu sva se s Štrukljem odpravila proti Wissiakovi grapi, do katere pa k sreči nisva prišla. Takoj za Kamniškim sedlom, ko se pot začenja vzpenjati na Planjavo, naju je zagrabil velik plaz. Videl sem še, kako je snežno pobočje okoli mene zavalovilo, bliskovito sem se ozrl na desno, tri sežnje proč je bil varen pomol, toda bilo

je prepozno. Močan sunek me je podrl in zasukal na glavo. Med bobnenjem sem padal nekam navzdol in se onesvestil.

Ko sem se zavedel, sem tičal kakih dvesto metrov niže v plazovini pod Planjavo. Izgrebel sem se iz snega in opotekel, noge so mi klecnile, zavalil sem se po plazu navzdol. Nekje v bližini se oglasi znan, Štrukljev glas. Krvavel sem iz ust, v čeljustih sem čutil hude bolečine in členek na nogi je bil nekam mehak. Izbrskala sva si sneg iz ust, nosu in ušes. Opotekajoč sva se vrnila na sedlo.

Ves čas sva z nezaupanjem opazovala labilne snežne gmote nad seboj. Dane Škerl je prebledel, ko me je zagledal. Najbrž je mislil, da sem bil bolj zdelan.

»Srečo sta imela,« je še pripomnil Marko Breznik, ko me je obvezoval.

»Če bi vaju zagrabilo dvajset metrov dalje, se ne bi več vrnila,« je ugotovil Miha Verovšek, ki se je tudi mudil na sedlu.

Te nesreče pa je bil takrat kriv Vinko Štrukelj, ki ni odnehal, čeprav je kazalo brezupno. Jaz sem mu odsvetoval. Pa je rekel, da se bojim. To je bilo prvič in zadnjič, da sem poslušal neumneža v gorah. Tudi nikoli prej ne pozneje nisem bil tako blizu smrti. Takrat je šlo le za las . . .

Po tem neljubem dogodku sem bil nekaj časa rekonvalescent. Zdravil sem si rane in hkrati poslušal nasvete raznih »važnih« alpinistov, ki so zatrjevali, kako bi moral storiti. Pa to niti ni bilo več važno, kajti odslej sem dobro vedel, kaj je prav in kaj ne. Občutil sem to na lastni koži in ravno zato je najbolj zaleglo. Odslej naprej sem postal zelo, celo preveč previden v gorah. Dogodek v Planjavi se ne sme več ponoviti.

Šele meseca marca sem se zopet odpravil v gore. Tokrat na zimski plezalni tečaj na Kokrsko sedlo. Naš alpinistični odsek je namreč tam organiziral enotedenski plezalni tečaj, ki ga je vodil Boris Režek. Vsi smo se zbrali v Kamniški Bistrici. Zaradi nevarnosti plazov smo skupaj odšli na Zoisovo kočo.

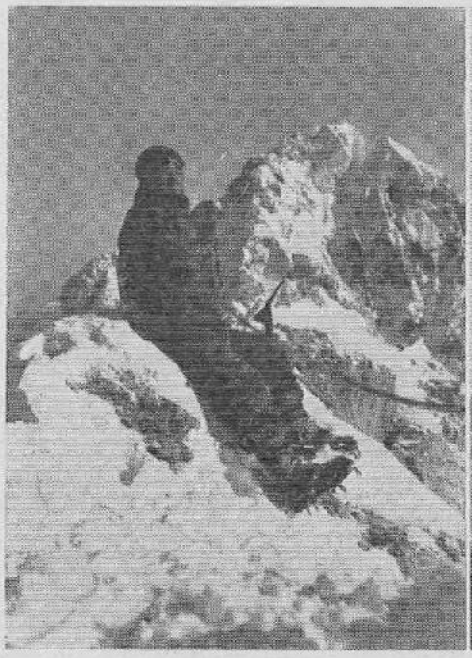
Tečajniki so bili v glavnem stari znanci iz lanskoletnega letnega tečaja. Od novih so bili le Miha Verovšek, Boris Rozman in Dušan Gostinčar. Ker takrat še ni bilo mogoče dobiti hrano po kočah, smo morali reči sami prenašati.

Prve dneve smo vadili v glavnem na strminah okoli koče. Bilo je lepo vreme in marsikdaj smo bili prav presenečeni nad impozantno panoramo belih gora. Borisu Režku sta pomagala Davorin Kremžar in Marjan Belač. Razen tega smo imeli v svoji sredi tudi snemalca iz Triglav-filma Vikija Pogačarja. Kot gost pa je bil tudi znani mariborski fotograf Jože Kovačič.

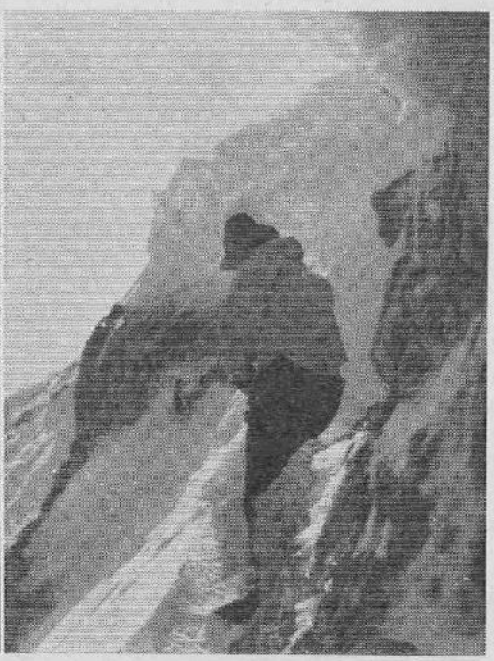
Dnevi v tečaju so lepo tekli. Bili smo zadovoljni in kljub mrazu se zvečer ni manjkalo dovtipov.

Hrana je bila dobra in nikoli ni kaj ostalo. Nekoč smo s slastjo pojedli gosto fižolovo juho, v katero so pomotoma padle prepotene nogavice, ki so se sušile na vrvici nad štedilnikom. To lepo občutje tečaja pa je nenadoma pretrgal žalosten dogodek. Naša tovarišica Milena Hartman se je smrtno ponesrečila. Bila je to silno tragična smrt, ki nas je tako prizadela, da smo seveda takoj zaključili tečaj. Ker sem bil po naključju očividec te tragedije, vam bom povedal, kako se je to zgodilo:

Ko smo dan prej zaradi megle in viharja ves dan sedeli v koči, je naslednji dan tov. Režek poslal mene in Zupana, naj pogledava na Dolge stene, če se vreme v višjih legah ne boljša. Tik pred odhodom pa se nama je brez Režkove vednosti priključila še pokojna Hartmanova. Tudi ona ni strpela v koči, preveč so jo vabile gore.

Kočevar na vrhu Brane — zadaj Planjava

Tik pod vrhom Brane (1946) Foto Belač

Tako smo skupaj odrinili v meglo, v neznano. Oblečeni smo bili v srebrne gumijaste obleke, ki so nas branile pred vetrom in vlago, zato pa tem bolj drsele po snegu, če si se dričal. Edina vez s kočo so bile napol zametene stopinje. Skalovje čudnih oblik se je pojavljalo in izgubljalo v neznano.

Hoteli smo najti sonce, pa zaman. Ne spominjam se, kako so se stvari naprej razvijale. Natančneje je o tem zapisal France Zupan v Pl. V. 1948 pod naslovom: »Smrt na Dolgih Stenah« ... »Na oblekah se nam je nabirala ledena plast. Površina snega je postajala ledena, megla se je še bolj zgostila; zdelo se nam je, da se je belina okoli nas grozeče zmračila, veter se je za hip ustavil.

Na levi je ležala temna lisa. Milena je zavila k njej, nas poklicala — na snegu je našla ptiča z razbito glavo. Nekaj toplega se je zganilo v naših srcih, ko smo gledali nebogljeno trupelce. Česa je neki iskalo revše v tej ledeni divjini, kamor še črni, predrzni kavri redko zaidejo? Veter se je spet oglasil. Na levi pod nami je izginjalo snežno pobočje v meglo. Bili smo na Dolgih stenah, nekje nad spodnjimi Jamami. Na desni se je videl rob opasti, ki je visela nad Velikimi Podi. Naklonina se je malce ublažila in počili smo nekoliko pod rezjo grebena, skoraj na ravnem. Gledal sem naprej in iskal smeri, ko me je zdajci zmotil nek šum za menoj. Ozrl sem se: Milene, ki je hodila za menoj in še pravkar smeje govorila, ni bilo več! Malo niže je pravkar tisti hip izginila v megli nejasna postava; drsela je z nogami naprej v prepad in se zaman skušala zadržati s cepinom. Nekaj trenutkov nato jo je vzela sivina in ostali smo sami. Prešinil me je občutek, da se je zgodilo nekaj strašnega. Pogledal sem tovariša. Stala sta nekoliko zadaj, molče kot sence v megli. Tisti, ki je stal za njo (to sem bil jaz, opomba avtorja), mi je povedal, da je naglo prijel za ratišče cepina, pa se mu je izmuznilo, ker je bilo ledeno. Saj je bil videti

padec tako nedolžen! Samo klecnila je, zdrsnila iz stopinje in se sprva počasi odpeljala po vesini. Toda ustaviti se ni mogla več...« Tako je na kratko zapisal Zupan.

Sam sem takoj odšel v kočo po pomoč, Zupan pa se je začel spuščati po sledi ponesrečene. Poznal sem svet tam okoli, pa vendar sem upal, da le ni najhujše.

V koči so bili vsi razburjeni, najbolj pa njena prijateljica Staza Černičeva. Režek, Belač ter nekaj najboljših tečajnikov je takoj odšlo na Dolge stene. Vodil sem jih jaz. Prišli smo takoj do mesta nesreče in začeli sestopati. Tu smo dohiteli Zupana, ki je bil precej prestrašen. Kmalu pa smo dospeli tudi do same ponesrečenke, ki je negibno ležala.

Odnesli smo mrtvo tovarišico v kočo. Naslednji dan je Režek poslal v dolino Borisa Rozmana, ki naj bi obvestil PD o nesreči. Ta je pa po še danes nerazumljivem in skrivnostnem naključju iz koče na Kokrskem sedlu odšel namesto v Bistrico v dolino Kokre k Suhadolniku in tako potem ustvaril zmedo. Že naslednjega dne namreč je iz Bistrice prišel tov. Lado Bučer, ki o Rozmanovem obvestilu ni ničesar vedel. Dva dni smo potem iskali še Rozmana po vseh plazovih pod Kokrskim sedlom, seveda zaman! Šele tretji dan so javili, da je prišel v Ljubljano preko Kokre in Kranja.

Ta neljubi dogodek so pozneje obravnavali nekaj tednov. Na Režka so nekateri hoteli zvaliti vso odgovornost za nesrečo. Kljub raznim napakam, ki jih je kot vodja tečaja zagrešil, sem imel občutek, da se za tem skrivajo razna stara in neuglajena nasprotstva. Res, da Režek ni pregledal opreme tečajnikov in da je določil še neizkušene alpiniste, da pogledajo za vremenom. Režek v primeru nesreče Milene Hartmanove ne more biti prizadet. Vendar pa je bil stari alpinist izključen iz planinske organizacije za dobo petih let. Sam pa sem šele takrat spoznal vsa medsebojna trenja starih plezalcev, v katera pa se nisem hotel vtikati, čeprav se mi je vse skupaj zdelo otročje in celo naivno. Pa delali so vse to resni ljudje. Mladina ni sledila temu.

Žal mi je bilo Borisa Režka. Ne morem tajiti, da nisem čutil zanj določenih simpatij. Zlasti za alpinistična dejanja je bil dolgo časa naš vzornik. Vendar pa mu nismo sledili v vsem. Le kar se tiče plezalne tehnike. Pozneje pa je nastajal med nami prepad, kajti v vsem se nikoli nismo zedinili in marsikatero stvar smo zavračali.

Pozneje sem se seznanil z Vinkom Modcem in pri njem ugotovil mnogo več alpinističnih in zdravih ciljev. Pa o tem pozneje.

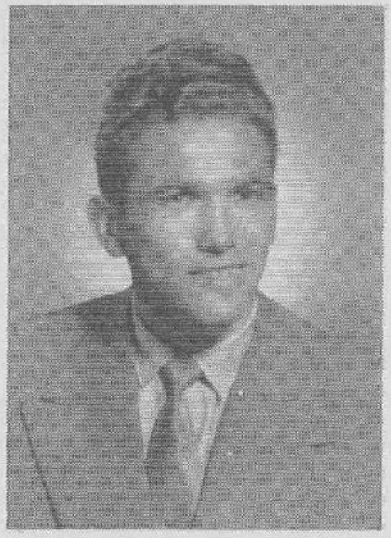
Nesreča na Kokrskem sedlu je bila za nas kakor mrzel tuš, vendar našega zaleta ni mogla ustaviti. Spomin pa je ostal globok in prvič v življenju sem nosil mrtvega tovariša v dolino.

Danes počiva na vaškem pokopališču v Stahovici pri Kamniku. Naj ji ostanejo misli, kakor ji je v slovo zapisala njena prijateljica Staza:

»Misli na večno lepoto gora se bo odslej, draga Milena, za vedno pridružil še Tvoj svetli lik: kleno, neustrašeno, požrtvovalno in tovariško dekle, ki si postala žrtev sle po soncu in divji svobodi«.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

PD Mengeš (nabiralna akcija) 10 000 din, PD Kamnik (nabiralna akcija) 700 din, PD Litostroj (nabiralna akcija) 4150 din, tov. Preinfalk Borut, Ljubljana 100 din, PD Bohinj (nabiralna akcija) 1300 din, PD Ljubljana-matica (nabiralna akcija) 10 940 din, PD Škofja Loka (nabiralna akcija) 40 din, PD Prevalje (nabiralna akcija) 1600 din, PD PTT Maribor (nabiralna akcija) 3300 din, PD Tolmin (nabiralna akcija) 2500 din, tov. Ogorevc Tone, Videm-Krško 820 din, prispevki od članarine za IV. tromesečje 1957 116 420 din, prispevki od vpisnine za IV. tromesečje 1957 37 430 din, prispevek od znakov PZS 1799 din, obresti sklada 30 146 din, prispevek od društvenih prireditev 104 476 din — skupaj 345 721 din.

V slovo

JANKO BLAŽEJ

V začetku maja 1957, skoraj tik po peti obletnici velike tragedije v Špiku, se je blizu Slovenske Bistrice z motorjem smrtno ponesrečil Frangeš Jožko.

Ne spominjam se več natanko, kdaj sem se prvič srečal z njim. Zdi se mi, da na tečaju Mariborčanov v Martuljku, pozimi 1950. Poleti sem najprej z njim in z Uršičevim Jožetom preplezal Triglavsko steno, mesec dni kasneje pa smo uresničili zamisel, porojeno na tej turi — tabor Slovenjebistričanov. Tabor je bil več kot uspešen in je postavil temelj za razmah alpinistike v Slovenski Bistrici. Z vsemi slovenjebistriškimi plezalci me je potlej pogosto vezala vrv, vse do njihove smrti. Najčešče pa sem plezal z Jožkom.

Zapadni raz Male Mojstrovke. Petdeset metrov nad gruščem. Izpostavljena prečnica okoli roba do razčlenjene zajede. Oprimkov ni, pleza se le po konicah čevljev. Pred letom dni sem izgubil prste na nogah in zato se obotavljam. Fantje so že na drugi strani. Dlani imam vlažne in usta suha. Vidim telo, ki leti skozi zrak in se raztrešči v grušču. Mi je treba vsega tega? Ima plezanje zame še kak smisel? S čim lahko opravičim tveganje? Kot iz daljave slišim Hinkov topli glas. Jožko vzame vrv v roke in si jo vrže čez ramo. Čustvo me v posmeh razumu, ki se krčevito upira, požene na negotovo pot. Izplezal sem. Fantje me objamejo in rjove. Kasneje so mi plezalci očitali, da sem bil ne le učitelj, temveč tudi pokrovitelj Slovenjebistričanom. Takrat v Mojstrovki so fantje mene vrnili skalam.

Nova smer v Križki steni je bila dolga leta moj sen. Ko sem popravljal markirano pot čez steno, sem dneve in dneve opazoval tenko črto v zadnjem delu stene. Je prehodna poč ali le temna sled vode? Nekoč so oblaki prekrivali nebo. Le skromen šop žarkov se je ukradel skoznje in je obsijal del stene. Temna črta se je zablestela v zlati svetlobi. Tista zareza torej ni bila le navadna poč, temveč je ločila celo lusko od stene. Leto dni sem bil še srečen v hrepenenju po steni, dokler ni načrt dozorel za uresničitev. Le polagoma sem tisto poletje rasel v formi. Škrbina v Zadnjem Prisojniku naj bi bila zadnji preizkus, če smo že zreli za steno. Gladke pragove v spodnjem delu škrbine smo naglo preplezali. V drugi polovici stene smo šli po svoje. Rjava, mokra, gruščnata in prstena luknja nas je zaustavila. Moral sem nazaj na stojišče. Dvom, nezaupanje vase in občutek poraženosti so mi začeli znova glodati v prsih. Jožko je šel naprej in izplezal z eleganco. In ko je opravil najtežje, se je skromno zopet umaknil na mesto drugega v navezi. Bil sem razigran in sem v luknjasti poči pod izstopom počenjal prave akrobacije. Ko smo zvečer legli spat, sem čutil, da smo novo smer v Križki steni pravzaprav preplezali že danes. Kljub temu

nas je drugi dan na snežišču pod Križko steno mučila tesnoba. Krajna poč je bila mokra in spolzka. V prvem raztežaju nad kaminom je grozeče visel velik bolvan. Nad njim smo bili prisiljeni umakniti se na desno od vpadnice stebra in skleniti kompromis s steno. Končno smo se bližali poči. Razpoloženje je raslo. Z Jožkom sva hitela naprej. Uršičev Vanč in Marnova Joža sta zaostala več raztežajev za nama. Poč, ki je ločila lusko od stene, ni bila težavna, le ozka. Gvozdili smo se kvišku s koleni in z glavo. Rob stene. Dve uri in pol smo plezali. V nas praznina. Der Weg und nicht der Gipfel ist unser Ziel. Velik kos resnice je v Schoppenhauerjevi misli, da je vsa sreča v hrepenenju. Izpolnitev vedno razočara. Slovenjebistričani so Križko še večkrat preplezali. Smer smo imenovali po Slavku Tomincu, ki je umrl v Jalovcu. Hinko je vzpon opisal v Vestniku. Ko je članek izšel, je bil tudi Hinko že mrtev.

Leta 1951 je prišel k nam Hans Gsellmann. Kasneje si je pridobil alpinistično ime v Aljaski in na Spitzbergih, takrat je bil še niče kot mi. Kljub temu nam je bil okno v svet. Peljali smo ga v Martuljek. Bil je resnično presenečen. Pri Špiku ga je najbolj zanimalo, kdo se je pozimi prvi na smučeh spustil z vrha. Ko smo mu povedali, da tega pri nas še ne delamo, se ga je polastilo pravo razburjenje. Sklenili smo, da se pozimi za vsako ceno spustimo na smučeh z vrha. Gsellmanna pozimi ni bilo več, »erste Skibesteigung« Špika pa sem za vsak primer ob prvi priliki opravil sam. Sam zato, ker nisem našel nikogar, ki bi se mu zdelo vredno nesti smuči na vrh Špika. Tudi pri sestopu je bil Uršičev Vanč, ki mi je nesel smučko prav do vrha, v dolini celo uro pred menoj. Kljub temu nisem izgubil veselje do »Skibesteigung«. Na Veliki Martuljški Ponci je bil z menoj Frangešev Jožko. V megli me je ovekovečil s fotoaparatom kot smučarja na vrhu, nato sem zaoral z vesine pod vrhom. Čez skalnat skok in skozi globok ozebnik je spustil menc in smuči po vrvi. Ko sva stala na varnih tleh, je priletel po vrvi na vponki tudi klin, po katerem sva se spuščala. Nevarnost plazov je bila zelo velika. Vedel sem, da lahko z vsakim obratom sprožim plaz; in s smučmi na nogah bi me plaz vsesal vase kot močvirje ter bi me nato pahnil čez strmali pod snežiščem. Vendar sva našla rešitev. Jožko me je varoval z vrvjo raztežaj za raztežajem, ko sem rezal zavoje v sneg. Niže sva morala s cepinom sekati prehod čez požledenelo hrbtišče. Šele v Veliki Dnini pod Škrlatico je postalo smučanje užitek. Toda ko sem nekaj kilometrov niže v krnici odpenjal smuči, sem imel kolena mehka. Jožko smuči takrat sploh ni imel na nogah, vendar še sedaj ne vem, kdo ima pri tistem prvem spustu z Velike Ponce večji delež.

Škrlatične grede v pravi zimi so bile dolgo časa naš cilj. Večkrat smo bili že pod vstopom. Široke gredine so se spremenile v skoraj navpične snežene zidove. Vedeli smo, da se ne smemo prenagliti. Z Jožkom sva že dva dni čakala v enojki na mrzel in sončen dan. Zvečer sva si razdelila poslednji kos prekajenega mesa brez kruha. Zjutraj sva odkrila v bivaku zaprašen škrnicelj mleka v prahu. Mešala sva ga s snegom in sklenila počakati še en dan. V Škrlatici so že grmeli plazovi. Četrti dan je odjuga prinesla sneženi metež. Škrlatica je odprla na naju ogenj iz vseh topov. V brezglavem begu sva jo pobrala nizdol. Izčrpana sva se ugrezala v razmehčan celec. Mokra, kot bi naju potegnil iz vode, sva v Krnici priznala, da naju je Škrlatica znova premagala. Plezarije je bilo za tisto zimo konec. Škrlatičnih gred še do danes nismo preplezali.

Nekaj brezplodnih dni v pločevinasti škatli dva tisoč metrov visoko, to ni kdo ve kako močno doživetje, poreče marsikdo. Vendar se v dolgih urah čakanja človek odpre in takrat lahko pogledaš tovarišu prav do dna duše.

Kadar se spominjam Jožka, so ti dnevi vtisnjeni v moj spomin močno, kot da bi jih doživel včeraj.

Z Uršiči smo v Domu pod Prisojnikom že več dni delali slab vtis. Z v nebo letečimi načrti smo prišli tisto zimo v gore. Toda ko smo v dveh navezah padli v Uroševi grapi 150 metrov globoko, prav do vstopa, ni nihče več kazal vneme od plezanja. V soboto popoldne je prišel mimo hotela s svojo družbo Krušic. Zbudila se mi je slaba vest. Po prekrokani noči sva odšla z Jožkom na Vršič in se mu priključila pod steno Mojstrovke. Kamini so bili globoko zasneženi. Bili smo že nekaj ur v steni. Prečuta noč je pričela delovati. Jožko je z nahrbtnikom splezal na stojišču mimo mene naprej. Bil je vedno tak. Črn, nasmejan in skromen. Nikoli se ni silil v ospredje, nikoli ni pokazal, da se čuti kot drugi zapostavljenega. V stiski pa je prevzel vodstvo in mojstrsko obvladal položaj. Vedno z istim mirnim smehljajem. Z naglo intervencijo je v Špiku rešil hrvaškega plezalca, da ga ni mrtev tovariš na vrvi potegnil v globino. Ko smo v dolini govorili o tem, se je samo nasmehnil. V Mojstrovki smo izstopili po razu. Izpostavljenost mi je udarila v noge. Zagrabil sem za vrv in Jožko me je zadnje metre »posalamil« kvišku. Jeseničani so odhiteli na vlak. Z Jožkom sva se kot dve senci prebijala proti vrhu in se nato vlekla proti koči. Tudi Jožkova vztrajnost je imela meje. Erjavčeva koča. Zakurjena jedilnica prazna. Radio tuli polke in valčke. Mladi oskrbnici hrepeneče udarjata takt. Z Jožkom izmenjava dolg in utrujen pogled. Nato zapleševa vsak s svojo. Šele okoli polnoči sva pri tovariših.

Čas je tekel in leta so tonila v preteklost. Tragedija v Špiku. Z Jožkom sva stala ob štirih svežih grobovih. Čutila sva, da sva s tovariši položila v jamo tudi svojo mladost. Še sva plezala skupaj v gorah, a vsak korak in vsak prijem je bil poslej dozorel in trikrat premišljen. Končeval sem študije na univerzi in redkeje zahajal v gore. Jožko je z novim tovarišem preplezal raz Jalovca in Zupanovo smer v Koglu. Vodil je tečaje Slovenjebistričanov, bil je duša odseka in postal član komisije za alpinizem. Tudi njegove študije so se bližale zaključku. Čez nekaj mesecev bi bil postal gozdarski inženir.

Vračam se z gora. Mladi fantje so v steni nad zatrepom doline preplezali vraga in pol. Ponos jim žari iz oči. Prav pohlepno so lovili besede, s katerimi sem jim čestital k uspehu. Meni pa je hudo, ker ob njihovem dejanju niti zavisti ne čutim več. Na razsežnem in nerodnem pokopališču na griču nad Slovensko Bistrico je pet grobov. Veliko lepih sanj in drznega hrepenenja je pokopanih v njih. Kdo ve, če ti mladi plezalci sploh kaj vedo o tem. Jaz pa čutim, da leži tudi kos mene pod tisto zemljo.

V gore zahajam še vedno z istim veseljem. Bele skale nad dolino me še vedno vabijo in izzivajo k tveganju. Tiha pobožnost ob pogledu nanje pa raste iz leta v leto.

Njeno pismo s planine

VALENTIN CUNDRIČ

BEL šipek je boječe zacvetel
in žalostno skoz noč diši.
Ne božajo nobene ga dlani,
še veter vanj nerad bi se ujel.

V grmovju, daleč od poti,
bo ovenel kot jaz,
ki stiskam med dlani
objokani obraz.

Dolina triglavskih jezer

MARIJAN LIPOVŠEK

Jezera, zlasti gorska, so priroden pojav, ki učinkuje na človeka močneje in bolj neposredno kakor sama mrtva skala. Morda je zaradi tega postala dolina Triglavskih jezer gorskim obiskovalcem tako priljubljena. Vsakdo se vzraduje, če zasliši njeno ime. Triglav — ta mogočna, skalovita in snežna gora — pa jezera, majhna očesca, ki s čudovitimi barvami zro v vrhove nad seboj, v viharnike in macesne krog sebe!

Dolina Triglavskih jezer je že v svojem srednjem delu, torej v predelu okrog koče pri dvojnem jezeru sestavni del Gorenje Komne. Njeno ime izhaja še od Kugyja. Tuma jo imenuje Dolina Zajezeram. Toda na kakšni osnovi? Ali je to Dolina za jezeri ali za jezerom, pa je beseda dialektično spremenjena? Meni se zdi Melikov naziv Dolina pri jezerih naravnejši, dasi je seveda mogoče, da Trentarji dolini res tako pravijo, kakor navaja Tuma. Toda pomisliti je treba, kako je gorska turistika zadnjih desetletij imena marsikje spremenila. Neprestano nazivanje kakšnega kraja po tisočih turistih, ki hodijo tam okrog, brez dvoma vpliva tudi na imenovanje in nazive domačinov. Tipičen primer za to je Lepa špica, ki je postala »lepa« iz čisto druge besedne osnove, pa ji sedaj tudi domačini dostikrat tako pravijo.

Dolini torej rečemo s turističnim nazivom Dolina sedmerih jezer ali na kratko: Sedmera. Ali pa je jezer res samo sedem? Dolgo časa smo to verjeli. Pred prvo svetovno vojno je le malokdo zašel v zgornji konec doline, tja pod Kanjavec in Vršac. Potem pa je skrajni zgornji del pod Prehodavci s prvim in z drugim, presihajočim jezerom odrezala nova meja in komaj je bilo mogoče pogledati tjakaj brez nevarnosti, da vas pograbi in odpelje italijanska obmejna straža. Na Goriški rob se je vzpela nova vojaška cesta, zrasla je obmejna stražarnica. Vendar je Tuma s svojim bohinjskim vodnikom Gašperinom preiskal nekoč okrog l. 1926 zgornji konec doline in opisal Vodnikov vršac, pa tudi jezera, imensko in geografsko.

Ko sem l. 1949 hodil v pozni jeseni tam naokrog, sem v svoje presnečenje zapazil v kotu pod Vršakom, toda že v območju prave doline Zajezeri, majhno jezerce, ki ga prej še nikdar nisem videl. Toda ne, da bi ga ne bilo! Le poletja so bila v prejšnjih desetletjih, čeprav vroča, bolj snežena, kar se tiče velikosti in števila snežišč. Prav mogoče je, da je bilo to jezerce pod snežnim plazom, ki sega od Vršakove stene doli v dolino jezer. Kajti niti Tuma, ki bi ga sicer gotovo opisal, niti Melik v svojem obširnem orisu Julijskih Alp ga ne omenjata. Da pa je jezerce nekaterim gornikom in geografom znano, sem se v pogovorih sam prepričal. Razen tega sem letos, ko sem ga obiskal, našel ob njem staro konservo — znamenje, da je tu nekdo počival in okrasil tudi ta zapuščeni kotiček s klavrnim dokazom svoje civilizacije.

Ko sem letos v začetku septembra končno prišel do tega, da sem se namenil do našega malega novinčka, naju je z Janekom vreme skoro pregnalo. Najprej sva se zamudila v Ukanci pri nekih prijaznih vilah, ki so naju zvabile v svoj dom, potem pa podprle z odličnimi žganci, da sva zmogla pot čez Komarčo. Kljub temu sva jo mahala ves dan iz Ukance do koče pri jezerih. Kdor misli, da je to sramota, naj poskusi enkrat s tako počasno, mirno hojo, ko se razgledueš na vsak korak, ko ležiš nekaj ur pri spodnjem Črnem jezeru in gledaš njegovo prelepo zeleno barvo. Vsako drevo, vsaka skala, vsaka stena ti nekaj pripoveduje in skoraj mi je žal, da nisem večkrat tako mirno in počasi

hodil po tem lepem gorskem svetu. Toda človeku se žal vedno kam mudi in tako dirja mimo največjih lepot.

Iz koče ob jezerih sva odšla drugega dne precej pozno, ker sva prej obšla dvojno jezero po vsem bregu krog in krog in splezala malodane na vse bolvane in bolvančke, kar jih je tam navaljenih. A vreme se je slabšalo in izza Čela in Vogla je pihal močan jug in gnal s seboj debelo oblačno steno. Pri tretjem jezeru sva bila že v deževni megli in čeprav je le pršilo, sva raje šla v lepo kočico na Prehodavcih.

Drugi dan pa je bilo še slabše. Precej na gosto je snežilo. Sneg pri koči sicer ni obležal, robovi v Lopah, na Zelnarici in v Kanjavcu pa so bili že pobeljeni.

Šla sva do drugega jezera in po steni na melišče do križpota, od tam pa čez škrapaste skale v kot pod Vršak. Priznam, da mi je malo utripalo srce, ko sem končno stal ob svojem najdenčku. Počutili sem se kakor raziskovalec neznanih zemljin, pa si seveda še daleč ne domišljam, da sem prvi, ki je to jezerce videl in da ga našemu svetu odkrivam kot nekaj čisto novega. Zapiskov sicer res nisem našel o njem, gotovo pa ga je marsikdo videl zgoraj s poti nad Zelenim jezerom. Ni se mu pač dalo hoditi brez pota do vode, ko je steza peljala do Zelenega jezera, ki mu je bilo pred nosom.

Z Vršaka se vleče proti jezercu navzdol precej širok gruščnat pas. Zgoraj pod steno je majhno snežišče, tik nad jezercem pa še eno, ki sega s svojim krajnim robom prav nad vodo. Na tem kraju se ni dalo videti brega, a voda, vedno globlja in globlja, je segala pod snežišče. Na južnem koncu jezerca je skalnata glava s strmimi pečinami. Tam je ležal nad vodo sneg, da je bilo mogoče hoditi po njem in tudi tam ni bilo videti, do kod sega voda.

Jezerce je majhno. Daljši breg je v loku dolg kakšnih štirideset metrov, krajši pa petnajst do dvajset. V jezercu je tudi nekaj skal, med njimi ena večja, kakor otoček.

Z Janekom sva splezala na snežišče in prečila po njem nad vodo. Precej globoke razpoke so tekle povprek in ko sva v eno vrgla kamen, se je zaslišal pljusk vode. Snežišče je bilo belo od snega, ki je še vedno padal. Šla sva na južno stran, kjer je malo dalje, čez nizek skalnat hrbtič, plitva kotanja in kjer je sedaj tudi stala voda. Kotanja je temnosive barve, tipične za dno presihajoče vode. Nedvomno je bilo tam še eno jezerce, ki se je letos pač pokazalo, ko je bilo mnogo dežja. Da pa bi bila jezerce pod Vršakom in ta kotanja zvezana med seboj, po formaciji skalovja med njima ni opaziti. Pogled s te plitve kotanje na Zelnarico je zelo lep. Sloka, skrajno strma stena se dviga nad dolino.

Sloncla sva pod visoko prevesno steno in gledala v gorski svet okrog naju. Tiho je snežilo in med meglami so se tu in tam pokazali robovi v Špičju. Toda dolga pot je bila še pred nama. Namenila sva se sprva čez ves greben Lop, pa vreme ni bilo po tem. Vrnila sva se na Prehodavce in medtem, ko je neprestano padal sneg, odšla pod Vršacem čez Kanjavčevo steno. Kdaj sva že tod lazila, ko ni bilo še nobenega pota! Pa tudi sedaj je bilo samotno in čez divje, široke stene sva prečila po lepi stezi proti Doliču, kjer sva spila čaj, in odšla takoj proti Planiki. Tam je bilo viharno, megleno in oster veter je nosil snežinke, da so bolela lica. Malo sem bil v dvomih, če bova prišla na Kredarico, saj se pota ni prav nič videlo. Vendar me je Janek pregovoril, da sva šla. K sreči pa vse markacije še niso bile zametene in tako sva jim tu in tam v globokem snegu vendarle sledila. A v zametih je šlo ponekod tudi do pasa v sneg. Žice ledene, zasnežene, sled, tudi kjer ni bilo zametov, komaj vidna.

Na velikem snežišču se nama je skoraj ustavilo. Spodaj je bil star sneg, trd in gladek, svežega na njem pa dosti čez kolena. Storil sem, kar je bilo treba. Zavil sem proti dnu snežišča in tam, kjer sem v stopinji otipal grušč, prečil proti strmim skalam. Nisva vedela, če sva prav. Mračilo se je, pot je postajala vse težja. Mraz v roke, v čevljih pa mokro. Malo sva pomislila, če se ne bi raje vrnila na Planiko, pa veter je zametal stopinje kar sproti. K sreči sem zagledal nad seboj v pečini žico. Strmina do nje je bila huda in prečka po ledenih stopih še hujša. Obšla sva nevarno mesto. Viselo je nad nekim divjim žlebom, ki se je gubil v meglo. Visoko naokrog sva po zdrsnem kaminu prišla do žice. Zanohtalo se nama je. Tolkla sva z rokami po kolenih in z eno roko ob drugo. Močno je bolelo, a je pomagalo. Prekopala sva se še čez eno nerodno mesto z žicami in pred nama je bila zadnja strmina pod Kredarico. Ob pol sedmih zvečer, tik pred nočjo, sva bila v koči.

*

Tudi ko sem dolino jezer konec septembra lani drugič obiskal, sem imel z vremenom sprva smolo. Bilo je sicer suho vreme, a megleno. Zgornji del doline je namreč ravno pri Prehodavcih odprt na goriško stran. Medtem ko visoki greben Lop brani meglam, da ne zagrnejo srednje doline, se v zgornjem krajnem delu dostikrat preganjajo megle, ki zlahka premagajo nizki rob Prehodavcev in zagrinjajo kot med Vršacem, Kanjavcem in Malim Špičjem, pa tudi dolino okrog Zelenega jezera.

V precej gosti megli sem prišel do jezera pod Vršakom. Snežišče se je v septembru spremenilo. Spodnji rob se je v vsej širjavi odlomil in padel v jezero. Odlom je bil visok do tri metre, v vodi pa je ležal velik podolgast kos snega. V dnu odloma sem opazil grušč, torej je tam pravi vzhodni breg jezerca. Tudi pod skalnato glavo se je sneg stopil, a tam so se prikazale ledene plošče, še sedaj v jeseni take kakor drugod kdaj v juniju. Čez in čez so bile prekrižane s prepokami. Čeznje je stala voda, v ostalem jezeru pa je plavala na gosto sodra, ki je padala prejšnje dni. Premrzlo je bilo, da bi se tu stopila v vodi.

Jezerce ni nobeno čudo, a je mično tam v samotnem kotu. Kako bi ga krstili? Treba bi se bilo držati prvotnega imena, a tega najbrž nima. Ker ga prvi opisujem, mislim, da mi gre pravica, da predlagam zanj ime. Primerno po njegovi legi bi bilo J e z e r c e p o d V r š a k o m. Res, imamo jezero pod Vršacem, a če imamo Vršac in Vršak, ki ju razločujemo, imejmo še obe jezeri pod eno in drugo goro. Lahko bi mu rekli tudi S n e ž n o jezero. Kajti zdi se, da je večjidel leta pod snežiščem in da še v jeseni sega sneg prav nad njegovo gladino.

Koliko jezer imamo torej vseh skupaj? Prvo je J e z e r o p o d V r š a c e m ali jezero v P o d s t e n j u. Krog njega ne drži nobena steza, kakor je to napačno zaznamovano na zemljevidu PZS, je pa zlahka dostopno z vseh strani. Koj nad jezerom, v smeri proti Kanjavcu, je močan izvir vode, ki teče v jezero pod gruščem, ali tudi po vrhu, če je dovolj vode. Jasno je, da snežišča pod Kanjavcem napajajo ta studenec in jezero samo. Italijani so mu dejali Lago zero (t. j. jezero številka 0). Kugy pravi, da se jim je zdelo, da leži izven sistema sedmerih jezer. To je mogoče različno tolmačiti: ali geografsko, ker so pač vedeli za presihajoče jezero in so tega šteli za prvo; ali hidrografsko, ker je vprašanje, če so vsa jezera med seboj zares s podzemskimi pretoki povezana; morda pa je bil vzrok italijanskega imenovanja tudi političen, ker niso hoteli priznati, da leži prvo jezero doline, ki je sicer vsa bila v Jugoslaviji in kjer so

vedno govorili o tem jezeru kot o prvem, na ozemlju, ki je očividno spadalo na to stran bivše meje.

Drugo je Jezero v Laštah, ki je presihajoče, polno le pomladi in zgodaj poleti, pozneje ga pa ni. Tega jezera ne štejemo k sedmim jezerom. Večinoma je moč videti samo osušeno kotanjo temnosivega in rjavega kamenja.

Tretje je Jezero pod Temenom ali Rjava mlaka, ki ni niti rjavo niti mlaka, temveč globok smaragdni dragulj sredi temnih skal. Šteje se kot drugo v vrsti sedmerih jezer. Nekdaj je moralo biti mnogo večje, sedaj pa žal usiha. Je le najglobljі ostanek jezera, ki je bilo nekoč na zahodni strani vsaj petdeset metrov širše, pa tudi drugod, zlasti na severu, mnogo večje. Tam še sedaj sega ozek in dolg jezik temnega kamenja daleč pod bolvane.

Četrto, Zeleno jezero, se sedaj šteje kot tretje. V njem se lepo zrcali Zelnarica. Je najplitvejše od vseh jezer. Od zgoraj je videti neznatno, precej klavrno, in marsikdo je bil razočaran, ko ga je prvič videl, dokler ni prišel do njega. Ob bregu pa se vidi, da ima v malo večjih globinah lepo zeleno barvo.

Peto je naše novo Jezerce pod Vršakom ali Snežno jezero. Seveda tudi to ni všteto v vrsto sedmerih jezer.

Plitve kotanje, kjer tik za tem jezerom stoji ob zadostnem deževju voda, ne moremo šteti k jezerom, dasi je gotovo, da je tu nekoč bilo pravo jezerce, kakor se vidi po kamenini dna.

Šesto je Veliko črno jezero, tudi Jezero pri Ledvici, največje med vsemi. Zelena barva na bregovih je izredno lepo izpreminjasta. Ker pa je jezero precej globoko, se vidi z višine razen ozkega pasu ob kraju skoraj črno.

Sedmo je Močivec, ozko tekoče jezerce nad kočo. Pred nekaj leti so ga zajezili, tako da teče samo njegov spodnji del pod kamenitim jezom. Toka v zgornjem jezercu ne opaziš. To jezero ima odlično pitno vodo, ki je zanesljivo čista seveda le na severnem koncu ob izviru.

Osmo je Dvojno jezero pod kočo. Vprašanje je, kako se tu jezera štejejo. Zemljevid Julijskih Alp PZS ima za Močivec številko 5, za dvojno jezero pa številko 6, medtem ko Tuma in tudi Kugy štejeta dvojno jezero za peto in šesto, Močivca pa ne štejeta k jezerom.

Deveto (ali deseto) je Jezero nad Komarčo, takozvano Črno jezero, tudi Malo Črno jezero ali Spodnje Črno jezero, navadno šteto sedaj kot sedmo.

Če štejemo torej vsa jezera, jih je deset, gotovo pa devet brez presihajočega v Laštah.

Nima pa nobenega pomena, da bi sedaj ime doline spreminjali. Recimo ji na kratko Zajezerska dolina ali Dolina za jezeri, Dolina pri jezerih, Dolina Triglavskih jezer, Jezerska dolina. Nazivov, ki so lepi in natančni, je na izbiro. Da je v sedanjem imenu (turističnem) ravno sedem jezer, kar markacijski napisi daleč naokrog pripovedujejo, je naključje, ki je nastalo, ker vseh jezer niso poznali, zlasti ne tisti, ki so jih najbolj avtentično opisovali (Tuma, Kugy), deloma pa tudi zato, ker so jih različno šteli, pri čemer mislim predvsem na Močivec in dvojno jezero.

*

Od jezera pod Vršakom sem odšel naprej proti Rjavi mlaki. Njena lepa zelena barva se prekrasno preliva. Steza od tod na Prehodavce (druga od Zelenega jezera) je komaj vidna, markacije pa so vseh mavričnih barv, med

katerimi prevladujeta zelena in vijoličasta. Takoj za Rjavo mlako se tudi steza proti prvemu jezeru zgubi med kamenjem in markacij ni več.

Obetalo se je lepo vreme. Čez Goriški rob so lezle goste megle, a zgoraj sta sijala skoznje modrina in zlat odsev od osvetljenih skal. Krenil sem čez plošče, izjedene z ostrimi žlebiči. Jesenska samota je bila krog in krog. Koča na Prehodavcih je bila že več ko teden dni zaprta. Dva znanca, s katerima sem bil odšel zjutraj od koče pri jezerih, sta bila že daleč na Hribaricah. Srečal pa sem gamsa-gošarja, ki se je pognal čez strmo vrtačo nekam proti Trebiškemu dolu.

Visoko glava pred Lopami (2077 m) je bila v soncu. Megla se je zgrinjala v njenih skalnatih bokih. Vzpenjal sem se proti staremu mejniku na vrhu. Komaj pa sem bil zgoraj, je megla odgrnila ves greben pred menoj in prvi visoki vrh Malega Špičja (2306 m) se je dvignil v jasnino. Čez pol ure sem bil na njem, potem ko sem čez nizko škrbino v grebenu, ki jo je še pokrivala megla, dobro pogodil smer.

Na policah, gredah in laštah je ležalo še za dobro ped snega izza zadnjih deževnih in sneženih dni. Sneg pa ni bil pravi sneg v kristalih, temveč zrnata sodra, kakor je padala v višjih legah že vse poletje, ko je ob severnem vetru začelo iz dežja snežiti.

Vrh Malega Špičja (2315 m) je bil v soncu, po Goriškem pa je ležala debela megla, bel ko mleko in tudi ko mleko kipela čez grebene vedno više. Vrhovi Kanina, Zahodnih Julijcev in Razorske skupine so gledali iz nje. Bel in zasnežen pa je bil najbolj Jalovec, še bolj od Triglava, čigar tenke bele grede so se vlekle čez južne boke. Kanjavec, Zelnarica in Vogli nad Lazom so bili belo poprhani.

Ležal sem na travnatem vrhu in krog mene je sladko dišal nizki mah, ki je tedaj medil. Ves čas plezanja me je spremljal ta trpko-sladki vonj sredi jesenskih, hladnih skal in snega, ki je ležal po severnih straneh gore.

V globelih so že rumeneli macesni in rdele bukve. Temnozeleno rušje je objemalo boke kotanj in skalnatih glav po široki dolini. Na vsak korak se je spreminjala slika gorskega grebena od Zelnarice navzdol. Zlati krajni konec Kopice, previsna glava Ajdovega zrna, je čudovito spreminjala svojo fantastično obliko.

Z Malega Špičja sem zagledal v sončnem lesketu daljnje dvojno jezero. Toda pred njim, nekje v sredini pod grebenom Tičarica—Kopica se je lesketalo še eno majhno jezero sinje barve in razločno sem videl, kako je veter burkal površino v majhne valčke. Nisem si še prej določil, kje bom sestopil z vrha Velikega Špičja, sedaj pa sem si rekel, da moram na vsak način prečiti dolino tako, da bom šel mimo tega jezerca, ki ga do tedaj še nisem videl.

Ne verjamem, da je od koderkoli pogled na Zajezersko dolino lepši kakor z Malega Špičja. Tu se greben oddalji od smeri doline in krene na jugozahod toliko daleč, da se dolina odmakne in jo gledaš nekako v profilu. Razločno se vidi, kako je dolina jezer le široka in dolga gredina, nekakšna orjaška polica, ki se vleče pod grebenom Zelnarica—Tičarica (Melik ga imenuje Jézersko pogorje) kot najvišja stopnica vzdolž dolinske formacije, med tem ko se od Črnega jezera dalje, torej ravno tam, kjer greben Lop zavije vedno bolj proti jugozahodu, izoblikuje v pravem dnu doline cela vrsta kont, vrtač, zasek, ki so vse nižje kakor običajna steza skozi dolino Zajezeri. Človek bi mislil, da vodni pritoki iz Velikega Črnega jezera ne morejo teči proti Močivcu in v Dvojno jezero. Vidi se pa tudi, kako se dolina konča z robom pri Debelem

Laštu in nad Belo skalo. Lepučnica je izrazit spodnji del, ki leži na dosti nižjem nivoju z vso dolino proti Spodnjemu Črnemu jezeru vred.

To je torej tisti svet, ki mu je Kugy dejal »pokrajina, ki se ne zna smehljati. Tako resno so izoblikovale naravne sile njeno obličje«. A ne vem, če bi to vedno veljalo. Ob sončnem svitu se mi je vedno zdelo, kakor da bi bila čez to pokrajino razpeta neka zrela, pa mila in dobrohotna lepota. Nedopovedljivo lepo je tu jeseni. Skozi zrak žre rdečkaste barve in sinje oči jezer gledajo iz daljine na visoke grebene.

Zgodaj popoldne sem bil na vrhu Lepe špice. (2398 m) Lepa špica! Obiskal sem jo že poleti, nekoč tudi pozimi. Gluha samota in bajni razgled sta na tej gori kakor na nobeni drugi. Globoka Trenta, daljne gore, vsa Zajezerska dolina, zopet nekoliko drugače vidna z Malega Špičja, Triglavsko pogorje s svojimi visokimi glavami — res ni zlepa vrha, ki bi vse to nudil obenem.

Toda tokrat sem si to lepoto, v kolikor je nisem že prej ugledal z grebena, ko se je megla razgrinjala, lahko samo mislil. Na vrhu Lepe špice je namreč vihral meglen plašč in videlo se je komaj nekaj metrov naokrog.

Lepa špica je turistično ime za vrh Velikega špičja. Tuma pravi: Lope Špica. Ne vem, če lahko verjamemo v to ime. Saj tako nikdo ne govori, ne Trentarji ne Bohinjci. Na sumu imam Tumo, da je marsikatero ime prisilil. Naš človek bi kvečjemu rekel: Špica v Lopah. Kugy piše: Lepa, pravilnejše Lope Špica (Die Julischen Alpen im Bilde). Vidi se, da je v poznejših izdajah svojih del marsikatero ime na prigovarjanje slovenskih alpinistov popravil.[1] Saj pravi v svoji knjigi celo Lipa špica. Da je nastalo iz Lipa in Lope Lepa, kar je zelo pri roki in običajnemu turistu zlahka razumljivo, je čisto gotovo, toda glede na prvotno imenovanje je seveda napačno. Ali se naj sedaj potrudimo, da bomo to udomačeno ime pregnali? Mislim, da ne. Dr. Avčin, ki je gotovo zelo ugleden in spoštovan alpinist, je nekoč dejal, da zanj ostane Lepa špica vedno le Lepa špica in ne Lope špica ali Špica v Lopah ali kakorkoli drugače. Tako mislijo še mnogi. Prav pa je, da se v gorskih zemljevidih navaja prvotno ime, čeprav se s tem novih imenovanj zajeziti ne dà.

Sedaj pa mi je prišel na misel dr. Tuma s svojim velikim delom, ki ga je izvršil pri nas. Spominjam se ga prav dobro še sam, tega tihega, vase zaprtega moža. Nisem sicer do kraja razumel njegovih člankov, a slutil sem njihov pomen. Danes se mi odpira spoznanje nad tem, kaj je ta mož storil. Tedaj, ko so izhajali njegovi članki, smo mu nekateri slepo zaupali, drugi so ga skoraj sovražili. Ne govorim samo o znanstvenikih, ki so ga mrzili zaradi njegovih fizioloških in zgodovinskih poskusov, čudaških gledanj in zmot. Mislim na celo vrsto planincev okrog starejše generacije, ki je po gorah estetizirala in preganjala Tumo zaradi njegovega odločnega stališča v prid mladim plezalcem. Zdi se mi, da Tuma še danes ni postavljen v pravo luč. Še najmanj kot planinski pisatelj. Ko danes čitamo njegove spise o Bohinjskem kotu, o Reziji ali o Beneški Sloveniji, pač vidimo njegovo razgledanost, vsestransko zanimanje za zemljepisne, topografske, morfološke in etnološke pojave v naših Alpah, njegovo poštenost, čistost značaja in prizadevanje, da bi širokemu krogu planincev približal te probleme in jih vnel za različna raziskavanja, ki res še danes po marsikateri strani čakajo na pravega človeka. Močna, moška čustva so v teh člankih poleg premnogih navedb in stvarnih opazk, vmes pa komaj zaznavno kakšna beseda, ki da slutiti, kako globoka je bila njegova ljubezen do naše dežele. Ali je bilo tudi čisto meditativno-čustvenega napi-

[1] Imel je stike z M. Marko Debelakovo-Deržajevo, ki je bila povezana s Tumo.

sanega v tistem času kaj lepšega kakor na primer opis večera na Velem polju?[2] Koliko zadoščenja je moral imeti Tuma, ko mu je postajala slika našega gorskega sveta vedno bolj jasna, ko so mu njegova prizadevanja, gledati na vprašanja z različnih strani, vedno bolj osvetljevala probleme imenstva, gospodarske in tudi politične zgodovine! Tedanji urednik pa je skrbno postavljal Tumove članke nekako v ozadje, nekam sramežljivo, kakor da ne bi spoznal, da se jih ni treba prav nič sramovati kljub nespornim napakam in zmotam, ki so v njih. Ta vsesplošni odpor proti Tumi je šel tako daleč, da so ga n. pr. v sporu, ali se Dovški križ imenuje Rokav ali ne, celo v Vestniku napadali ob priobčevanju fotografij, češ, ohranimo lepa domača imena.[3] Še po osvoboditvi je morala Tumova hčerka Anka napisati članek v obrambo svojega očeta članek, ki pretresljivo lepo karakterizira Tumo-človeka.[4] Deloma je sicer spoznal to tudi dr. Josip Tominšek, ki je v oceni Tumove knjige dal njegovi izjavi o trganju planik tisto ceno, ki ji s človeškega stališča v resnici tudi gre.

Zlasti Janko Mlakar je bil Tumi gorak. Toda Mlakar in Tuma sta bila svetovnonazorsko in seveda tudi politično predaleč narazen, da bi se mogla razumeti. Tuma je bil vseskozi napreden, h globokemu socialnemu humanizmu nagnjen človek, med tem ko je bil stari odbor predvojnega planinskega društva v bistvu malomeščanski, gotovo požrtvovalen, prizadeven in poln zaslug za razvoj SPD, pa v bistvu Tumovim nazorom nasproten. Etično tako visoko stoječega človeka je mogel le malokdo od njegove generacije zares umeti. Pa le s takimi svojimi nazori je zmogel edinstveno delo o alpinizmu (Pomen in razvoj ...), res da deloma še neurejeno in miselno ne še čisto dognano, pa vendar po razglednosti silno bogato, novo po idejah in sklepih. Zaverovan je bil v svoje ideje in to je bilo krivo, da je včasih storil kak premalo premišljen korak — toda vse, kar je storil, je storil v borbi za visoke vzore, ne iz lagodnosti ali oportunizma.

Bil je stremeč, čist značaj. Prihodnje leto bomo praznovali že stoletnico njegovega rojstva (9. julij 1858) — pa zdi se nam, kakor da bi bilo njegovo delo še čisto sveže med nami, njegov vpliv še vedno neposreden in živ.

Mi pa smo šli in postavili spomenik Kugyju. Že takrat, ko je bilo to v načrtu, sem se spraševal, če je to prav in če nismo znabiti malo zaslepljeni. Zdi se mi, da smo. Kljub Kugyjevi veličini, glede katere je odveč vsaka beseda, saj jo priznavamo. Toda n a š človek, ki je nabral domalega vsa imena gorskega sveta v Julijskih Alpah, ta ni dobil spomenika. Razgrinjam pred seboj zemljevide, še stari Knafeljčev, potem novi zemljevid PZS in danes že redki Tumov Toponomastični zemljevid Triglav—Škrlatica.* Samo on je v bistvu dognal in zapisal imena, ki jih danes čitamo natisnjena. Gotovo je tudi kaj pogrešenega, a spričo velikega dela so to le majhni spotikljaji. Ker je bil znanstveni diletant, naj bi mu njegovih siceršnih zaslug ne priznavali? Hvaležni mu moramo biti za vse bogastvo imen, kajti njegovo nabrano gradivo, ne glede na dostikrat ponesrečene etimološke razlage, je zlata vredno.

Govorili so, da so njegovi članki pusti. Kar prečitajmo njegov mali priložnosti članek Turistika izza mladih let (Ob 40-letnici SPD), ki je poln vedrega

---

[2] Pl. V. 1927, str. 60.
[3] Pl. V. 1930, str. 264.
[4] Pl. V. 1954, str. 94.
* Razmere mu niso dale, da bi še pred smrtjo dokončal in izdal drugi del toponomastičnega zemljevida z južnim delom Vzhodnih Julijskih Alp. Kolikor mi je znano, se nahajajo skice o tem v njegovi zapuščini.

humorja dozorelega človeka, starčka-modrijana, polnega duhà in telesno čilega, uravnovešenega v življenju in v njega presojanju.

Na Lepi Špici me je torej zajela megla. V zelenih bokih te lepe gore me je že grelo sonce. Čez dolgo meliščе sem drsel navzdol in potem vprek čez poraslo kotanjo. Brez borbe z borovjem se mi je posrečilo ujeti smer, da sem prav lahko našel do tistega jezerca, ki sem ga bil opazil že z Malega Špičja. Toda ko sem po mehki travi zložno prišel do njega, sem bil razočaran. Je le mlaka, kjer živina pije vodo. Okrog in okrog sta ruša in trava. Voda je nizka, zelena in videti je bila precej gosta. Tista sinjina, v katero jo je iz daljav odelo sonce, je sedaj izginila.

Samo nekaj korakov je bilo do steze. Sonce se je nagibalo proti zahodu, ko sem prišel v kočo.

Potem, ko sem poskusil, kako mrzlo je jezero konec septembra za kopanje — ta poskus je trajal le nekaj sekund — sem povpraševal za tisto mlako. Zvedel sem, da se tam pravi »pri Utah«. Tam je bila nekoč planina s stanom. Sedaj se pase živina sama, prihaja pa iz Lepučnice mimo koče pri jezerih. Žal je s tem narodni park precej prizadet. Kakšnih štirideset volov, kolikor glav šteje čreda, naredi kraj kaj malo podoben parku. Iz Lepučnice pa drugega pota ni, saj mejijo na kotlino na severu visoka in strma pobočja, koder živina težko čez pride.

Tuma pravi sami koči pri jezeru »pri Utah«. Vendar je odtod do zgornje mlake, za katero sem slišal ta naziv, še pol ure hoda. Vprašanje je, če bi mogel kdo danes še dognati, kako je s tem.

Naslednji dan sem v čistem jesenskem jutru odšel na Komno.

Tabor za Akom

MIRAN MARUSSIG

Želja po snegu

V juliju kal aprila in prav tako v avgustu. Sonce, dež, vlaga in sopara. Hlad, potem poltropska vročina, ki odpira ljudem znojnice. Hrbti so mokri, obleka lepka. Nebo sivomodro, potem oblačno kakor jeseni in dež. Le tu in tam velik kopast oblak — bela grmada, ki daje slutiti pravo suho poletje... Toda naenkrat preobrat. Sonce sije ves dan in nato še in še. Zjutraj vzide velikanska rdeča krogla, ali pa je megla in tedaj veš — lep dan.

Čemu bi sedel doma? Zakaj naj bi gledal te večno enake obrise zidov, vrtov, dvorišč in tlaka. Zrak je gost in obrazi spačeni. Proč z njimi.

Zadihal sem sneg. V nosnicah je za hip zalebdel duh po starem snegu. Po mrzlem, zmatem, tistem s hribov; po borovcih, po gorah. Hočem tja. Moram tja!

Rad bi stal tam nekje pod grebeni in bi gledal nebo, da bi slutil obzorja, da bi se dotikal vrhov. Rad bi v skladnih zavojih drsel po gladki belini in bi zadihan zavrl, potem ko bi smuči zavibrirale kakor široke močne strune. Rad bi se znebil postelje in spal pod platnom in slutil nad seboj globoko zvezdno noč. Rad bi, da bi mi plamen pred šotorom svetil vsak večer v nov dan...

Zunaj rastejo macesni

Vlak utripa v enakomernem tempu. Misli so zaspane, z jutranjo svetlobo se komaj prebujajo v nov dan. To je tisti čas; začetek veselih, brezskrbnih dni, začetek počitka. Ali pa tudi ne? Morda iskanje nečesa novega? Vlak ropota in se trese in vzdihuje, kakor bi vozil skrbi milijonov ljudi.

V Žirovnici se vagon napolni. Sami mladi ljudje; nekakšni taborniki. Bolje — kričači. Vpijejo, da gre skozi ušesa. So to tisti pravi? Kdo — t i s t i? Oni pač, ki hodijo v gore, v gozdove, ki razumejo utripe listov in dreves in vej, ki poznajo nebo, oblake, vode in kamenje. Ne verjamem. Preveč jih je. Preglasni so, da bi lahko natanko poslušali. Ali sva midva? Breda, ki sedi tule nasproti mene in ki je tako hotela, da pojdeva skupaj tja gor, in pa jaz? — Smešen sem. Mislim, kakor da niso misli moje, gledam, kakor da niso moje oči. Medtem pa drsi pokrajina mimo in vlak se trese in hiti.

Martuljek. Z vlaka dol in na ramena vso pezo v nahrbtniku in velikem zavoju. Za nameček še smuči. Ampak sonce je visoko, dan je svetal, jasen in vroč.

Težko nosim. Na vsakih sto korakov počitek, pa je še ta preredek, kajti srce ne bije, ampak žge. Utrip je divji, prehud in prehiter. Moram počivati. Pot kaplja v velikih kapljah z nosu, v možgane pa se zažre nekakšna vročična melodija brez zamisli in ritma in me grize in boli. Tudi Breda gara. Sama hoče tako. Vleče smuči in nahrbtnik zato, da bo potem teden dni tam gor. Nahrbtnik pa jo žuli in žre prav kakor mene. Sicer godrnja, to pa je olajšanje le jeziku. Nato pride stena in klini. Trikrat moram preko, enkrat z nahrbtnikom, drugič s šotorom in tretjič s smučmi.

V korito hudournika sije slepeča luč. Sonce, pravo gorsko sonce. Srka pot in suši srajco. Sam sebi se zdim kakor upehan pes. S slastjo posrkam limonado (raztopljeno marmelado) in si prvi hip oddahnem. Nato najdeva prostor za šotor, vrževa z razbolelih ramen težo in imava sladak občutek, da je garanja konec. Brez misli ležim na odvitem šotoru in topo strmim predse. Zbit sem kakor tisto kamenje v strugi, zgaran od strašne teže.

Ramena so lažja. Šotor stoji, tudi ognjišče je pripravljeno. Breda pripravlja shrambo, jaz ležišče. Trgam vršičke borovcev, da bo postelja mehka; smola se cedi iz posekanih vejic in prijetno diši. Dan počasi drsi v zaton. Široka peč žari v večernem soncu, sence in svetloba dajeta temu gigantu pošasten videz. Nad Kukovo špico pa je temnomodro nebo. Stena je rdeča, velikanski odlom v sredini opečno rjav. Hladno postaja.

Zlezeva v šotor.

Pogled iz šotora proti ognjišču je kar prijeten. Kamenje sem zložil tako, da bo moč kuhati, kozici in loncu sem pridal potrebne pritikline in na vsako stran ognjišča zasadil dve veliki rogovili s prečnico v krakih. Posodo bova imela med kuho obešeno. Jutri naredim klop in mizo. Če smo ljudje, bodimo civilizirani. Ali pa sva morda prav zaradi tega prišla sem, da se vsaj za hip znebiva te človeške pridobitve?

Kam pa bova navsezadnje z vso to šaro? Še tukaj v šotoru je vse povprek navlečeno. Breda se boji, da je luna ponoči ne odnese v zrezke, ima jih namreč prav pri vzglavju. Toda — preveč sem zaspan, da bi lahko mislil.

Zunaj rasto veliki zeleni macesni in razprezajo košate veje daleč nad jaso. Spodaj v dnu šumi voda. Šumi že ves dan, kako da ni utrujena? Šum se počasi izgublja, kakor se izgublja v prosojnih meglah nebo nad nama. Zaspala sva...

AK od Treh macesnov Foto Marussig

Sedaj pa je samo šotor

Slabo sem spal. Odeja je bila preozka in sva tako drug drugega venomer odkrivala. Tudi hude sanje sem imel.

Jutro pa je megleno. Tu in tam posije izza levega stebra v Široki peči sonce, pa spet izgine. Tam zadaj se kuha in vre in veter vrtinči cunjaste oblake. Tudi Oltar in Ponce so v oblakih, toda tukaj prav nad nama je široka svetla jasnina in se širi tja proti severu.

Pripraviva zajtrk in potem odrineva. Ramena so neznansko občutljiva. Previdno naslanjava smuči nanje in paziva, da ne bi pretrdo udarile ob mišico. Sneg je blizu. Tam v zatrepu ob koncu doline se kakor širok jezik zajeda v skrotje in vesine Ponc in Oltarja. Od daleč je videti tako prijetno gladek in bel, v resnici pa je trd, razrit, poln peska in kamenja, ki so ga pomladni plazovi nanesli v dolino. Le tam zgoraj nekoliko pod krajno počjo je čist in mehak. Tja se napotiva.

Prvi zavoj. Noge so okorne, kakor bi ne bile iz mišic. Pravi pravcati koli. Jezim se, poizkušam, pa ne gre. Za vsako reč je potrebna vaja in prav tako za to. Tudi Breda je huda. Pravi, da je pozabila še tisto, kar je nekoč znala. Ko bo proga izvožena, bo vožnja lažja in lepša.

Smučava, dokler ne postaneva lačna. Morava nazaj; to nama ni pa nič kaj všeč. Prav zaradi tega se dogovoriva za drugačen dnevni red. Jutri bova za zajtrk kosila, za kosilo zajtrkovala, za večerjo pa večerjala. Tako bova lahko ves dan zunaj. Smuči skrijeva za široko skalo in se vrneva v tabor.

Pokosiva in se lotiva nabiranja borovnic. Otroka sva, dva velika otroka, kajti nabirava sladke črne in rdeče jagode, da jih bova takoj nato pojedla s sladkorjem kakor dva velika sladkosnedneža, z občutkom, da opravljava dobro in pametno delo. Nekoč sem jih nabiral v lonček in potem v veliko litrsko posodo. Bile so črne in velike in bilo jih je vse polno. Nisem imel črnega samo jezika in zob, ampak tudi zadnjico, kajti nič ni bilo prijetnejšega kakor sedeti na tleh in na jagodah, pa ob enem trgati in metati v lonček. Tu jih je manj, pa tudi sladke niso, kakor so bile one iz novomeškega gozda.

Breda se je potem lotila kuhanja večerje. Videl sem, da rabiva mizo, pa sem jo naredil. Ni sicer lepa, je pa trdna in močna. Tudi zaradi prta nimava skrbi; špranje so namreč dovolj velike, da pade prav vse skozi, kar ni vsaj za krompir debelo. Potem pojeva in spet je večer tu. Presenečena sva. Bil je kratek dan. Tako zelo kratek, da sva komaj za sproti mislila in komaj za sproti delala. Jutro in večer sta si neznansko blizu in večer in jutro tudi. Čas, ki ga utegneš komaj na poldné razdeliti, se razprši, kakor so se razpršile megle v Amfiteatru. Grebeni so mirni in tihi. Nič se ne zgane, ne tu v trikotu v zadnjem delu Aka, ne tam gor v vrhovih. Le dan počasi bledi in sence se daljšajo.

Tam nekje v robeh zaropoče zapadno kamenje. Mogoče je gams, mogoče zajec ali pa luska ali drobir, ki je čakal stoletja prav ta nemi večer, da bo skalil togi molk.

Prižgem luč, sedem na klop in gledam silhuete šotora. Nekoč, ko sem ležal pod platneno streho, poslušal dež, ko je škrebljal po platnu in gledal v trikot pod slemenom, sem imel eno samo veliko željo — imeti svoj lastni šotor. In sedaj je tule, prav pred menoj, obsijan od petrolejske luči, resničen, da bolj ne more biti. Potem bom šel tja in bom odgrnil odejo in zlezel v toplo posteljo prav blizu platnene stranice tako, da bom lahko prijel za blago, pa bom dejal: ne vem, če je dobro, kajti povojno je. In ne bom imel prav nič občutka, da je to moje, ker bi mi bilo prav vseeno, ali je ali pa ni. Ta temna velika stvar, obsijana spredaj od petrolejske luči in zadaj od srebrnega odseva neba je torej moja nekdanja velika želja. Sedaj pa je samo še šotor in nič več misel in hrepenenje...

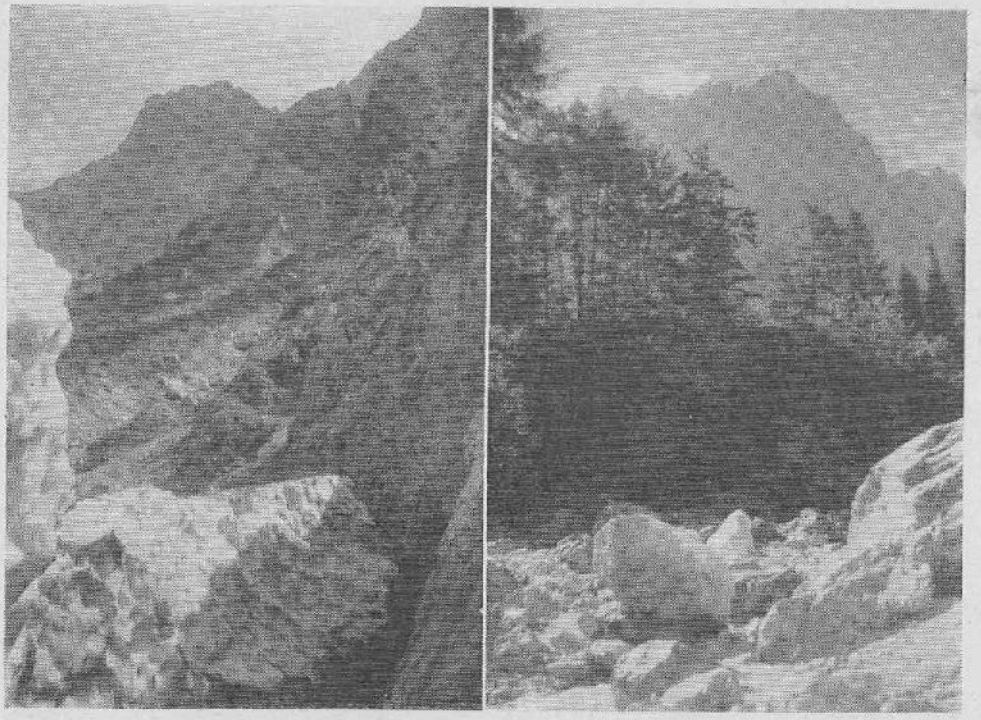
Nebo je modro in čisto

V tankem zvijuganem repku se vije dim navpično navzgor. Breda obeša lonec na prečko v rogovilah in pripravlja jutranje kosilo. Široka peč in Ak stá še v senci. Tam izza Kukove špice sili sonce in zlati robove grebena, ki strmo pada v Martuljek.

Ves sem zaspan in pretegnjen. Lep dan se obeta, zato sem dobre volje.

Pojeva, se oblečeva in odrineva na smuko. Z vajo se vrača tudi veselje in znanje. Zavoji niso več tako okorni in odsekani, ampak povezani in spontani. Neka mehka, komaj občutljiva sila me zasuče iz leve v desno in iz desne v levo. V hitrosti zadržujem dih in čutim prijeten napor.

Gor, dol, pa spet gor in dol. Stvar postaja monotona. Zlezem za krajno poč, da bi nalovil vode, in začuden obstanem. To ni za korak široka razpoka, kakor je bila videti s snega, ampak je ogromno grlo, zgrajeno na eni strani iz ledu, na drugi iz skale in grušča. Sneg je izlizan, vdolben in izjeden v velike plitve ponvice, in z ogromno streho grozi, da bo vsak čas zgrmel navzdol v temo. Sonce se je ujelo v snežne vdolbine in sedaj prijetno blešči kakor veliko izložbeno okno, kadar sije vanj od strani in se na njem odbija. Voda teče v curku po skalah in se izgublja pod snegom v temo.

Krajna poč — zadaj Kukova špica Široka peč s Korita Foto Marussig

Napijem se in zlezem izza snega. V Široki peči zapoje klin. Tam nekje v kaminih ali pa v plateh so plezalci. Zvok je le šibak in prihaja iz velike višine. Midva sva verjetno videti s stene ko dve majhni piki, ki se premikata sem in tja po belem snegu, prav kakor so oni z najinega snega kakor drobne majhne pike. Ta sneg je naenkrat kakor majhna tesna izba. Odpnem smuči in se napotim v strmino.

Visoko nad nama ždijo trije macesni. Tja se napotim. Hodim mimo borovcev in zavijem v krušljivo grapo. Plezam po desni, pa ne dolgo. Plati se izmaličijo v kamin, ki mi pa ni všeč. Vrnem se nekaj metrov navzdol in se vračam po levi strani. Svet je lepši in lahko pristopen. Grapo nato prečkam in se preko drnaste stene priplazim do borovcev.

Ak je globoko pod menoj. Kakor ogromen jezik se razteza tja do konca doline in pade nato v navpičnem stometrskem skoku v Rajske livade. Na levi je Špik in na desni Kukova špica in Široka peč. Tam daleč na severu Dobrač. Nebo je modro in čisto, le tam na severu so v tanki črti potegnjeni beli oblaki. Bela vez med Julijci in Visokimi Turami. Potem se odpočijem in sestopim.

Smučava do poznega popoldneva in se nato vrneva v tabor. Tudi za želodec morava skrbeti. Shramba se je v teh dneh sumljivo izpraznila. Verjetno bova morala v dolino po hrano.

Doli v potoku sva spravila maslo in meso. Voda je nemarno mrzla in maslo je zmrznilo. V posodi ropota, kakor bi bil v njej kamen. Hlad se dviguje iz korita, zato se umijeva in hitro povečerjava. Večer je mrzel in mrak se gosti.

Praznina v vetru

Senca. Niti kapljice sonca in to že od jutra. Megle in oblaki se zatikajo v grebene in nočejo ne naprej ne nazaj. Spuščajo se kakor velike umazane krpe in silijo navzdol, hip nato se dvigujejo kakor ogromni beli baloni. Sneg je trd, zbit in zmrzel.

Vreme vpliva na voljo. Vse skupaj je klavrno, ta smuka, ta sneg in to razpoloženje. Čas se drobi in kakor drobtine pada nekam v prazno. Ni hotenj niti misli. Zgrabiva smuči in se že sredi popoldneva vrneva k šotoru. Tudi tu je hladno.

Kam je veter odnesel voljo? Tako brez moči sem sam v sebi. Stopam po hudourniku in gledam v tla, kakor da ležim doma v postelji in gledam v strop. Kaj prav za prav hočem? Ničesar! To je tisto prazno, volhko in turobno. Tu ob poti rasto borovci in jim ni mar, ali rasto ali pa ne. Srkajo sok iz skal in zelenijo in cveto, mi pa imamo glavo in možgane zato, da smo votli v njih. Praznina v vetru, praznina v tleh. Na jok mi gre, ampak ne morem drugače. Pokličem Bredo.

»Pojdi, greva skupaj.«

»Kam?« vpraša in začudeno gleda. Poiščem nesmiselni vzrok.

Ob koncu hudournika zagledava votlino. Tja se napotiva. V zatrepu je čreda gamsov. Žvižg — nekdo iz črede svari. Tam spodaj v grapi se motovili mladič in hoče k čredi. Zopet žvižg. Nasmehnem se; ni vzroka za strah, midva greva svojo pot, vi pojdite svojo, četudi smo bratje.

Votlina je velika in udobna. Nekdo je prenočeval v njej, toda že dolgo ni bilo nikogar. Kamenje je naloženo v preprosto posteljo, z borovih vej pa so odpadle iglice in leže raztresene po tleh. Kdo je iskal miru v tej skali? Zdaj so postavili bivak in tam je veselo. Ni vlage, ni kamenja, ni vetra, ki se zjutraj vlovi v skale in za hip zatrepeta med stenami votline. V notranjost vržem kamen. Votlo zadoni, ko zatrepeta zvok v zraku. Tu ni postelj in okna, ki se zapre, da ne vdre mraz v notranjost, ni mize ni peči. Je le velika polkrožna odprtina, skalnat obok, skozi katerega vdirata mraz in megla.

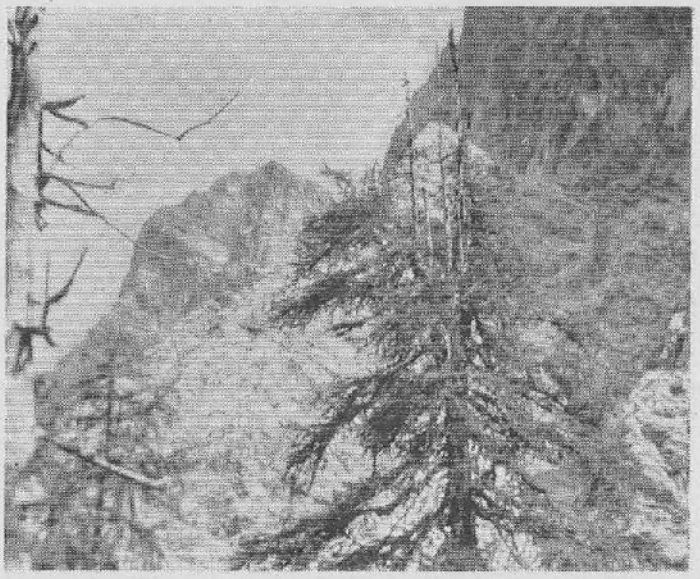
Mrak je, ko se vračava. Izluščiva se iz teme, ko stopiva na jaso kakor sence gamsov, ki prestopijo greben in se spuste v svetlo skalno grapo.

Sonca si želiva

Prezebla sva namreč in neprespana. Jutro je, pa že sije sonce v korito martuljškega potočka in prijetno greje. Najraje bi se zleknil na skalo in se predal toploti. Voda živo klokoče in šumi, hiti preko belih izlizanih kamnov in je čista, da bi se z veseljem okopal. Škoda, da je tako mrzla.

Potem pojeva, poiščeva majhno jaso in se sončiva. Toplota pronica v hrbet, ki je bil ponoči tako tog in razbolel. Revma puhti ven kakor sopara. Moram si nabrati toplote za vse noči, ko me je zeblo in ko me še bo. Bolečina v hrbtu je nemarna reč. Komaj globoko zadihaš, pa te zbode in zaboli. To mora stran za vsako ceno, zato pa žgi, žgi in peči. Daj, da bo koža opečena in da bodo žarki prodrli globoko v meso, kajti v tem je zdravje in moč, veselje in pričakovanje, upanje za tiste dni, ki so brez sonca.

Kar je preveč, je preveč. Te peči imava kmalu dovolj. Vrneva se dol v korito, naloviva vode v posode in jih na soncu grejeva. Potem narediva umetno prho in se na višini tisoč pet sto metrov kopljeva. Ni sicer to zavidanja vredna višina, tudi tehnično ni prha na višku, ampak neskončno prijetna je in osvežujoča.

Ostenja Široke peči in Kukove Špice od Treh macesnov

Foto Marussig

Prham kakor nilski konj. Ha — kakšna slast! Voda malodane zacvrči, ko pride v dotik s kožo. Možgani se razbistrijo, misli postanejo sveže. Drgnem mišice, ki so napete od napora prejšnjih dni, da bodo potem na smučanju voljnejše in prožnejše. Ne smem biti okorel in tog, kakor sem bil zjutraj, ko sem se dvignil z ležišča in bil še ves pod vplivom včerajšnjega temnega dne. Spomin nanj je le še hladna senca, toda v tej prešerni toploti tako medla, da je vsa polna svetlobe današnjega dne.

Tudi Breda počenja isto. Včasih smo ljudje kakor mlade živali. Polni ognja, polni nečesa vročega, pekočega.

Okopljeva se in greva na smuk. Danes nama gre izpod rok. Breda vozi v desno, v tisto zakleto smer, v katero je smuči niso in niso hotele prenesti. In vedno je bil vzrok v teh preklicanih smučeh ali pa v snegu in grbinah, nikdar v njej sami. Danes pa kakor po čudežu — zgodilo se je! Ne še v ritmu in gibih, ki so povezani in lepi. Nekako bolj jecljajoče je vse, ampak tudi to je nekaj. Oba se to popolde do sitega nasmučava.

Tam v dnu je voda

Žalosten je pogled na najino shrambo. Hrana kopni kakor sneg v soncu. Kakorkoli računava, v prihodnjih dneh bo zaloga pošla. Spoprijazniva se s položajem in jo mahneva v dolino.

Danes je pot drugačna, kakor je bila takrat, ko sva otovorjena lezla navzgor. Veselim se ob misli, da si bom v prvi gostilni, mimo katere naju bo zanesla pot, privoščil kozarec vina. Tako mi je zadišal kakor nekoč med vojno klobasa, potem ko sem skoraj že pozabil, kakšna je.

Sredi poti naju premoti šum. Ustaviva se. Tam v grmovju stoji srna in naju gleda.

»Pusti naju v miru, midva sva namenjena v dolino in jaz še posebej na vino. Drugič se pomenimo o tem in onem, kakor se pomenijo stari prijatelji, ampak — danes ni časa. Torej na svidenje sestra.«

Tam v dnu je voda in korito in v koritu slap. Še nižje so Rajske livade, okrog njih širok kolovoz in na njem mnogo ljudi. Majhnih in velikih in vsak kriči ali pa poje ali se pogovarja, tako da je prav žalostno iti po poti. Ti ljudje pa so tudi drugače čudni. V obraz so bledi, pod očmi črni, nič svežega ni na njih. Tam v dnu pa se na oknih lepih gorenjskih okrevališč belijo v soncu rjuhe, odeje in blazine. Ves dan na žgočem gorskem soncu.

Stopava po cesti in požirava prah, ki ga dvigujejo avtobusi in limuzine. Nič ne pomaga tiščati robec na usta in si mašiti nos, kajti v dolini sva in ne tam gor za Akom. Potem nakupiva v trgovini, kar je za življenje nujno potrebno in se mimo Lipovčeve bajte vrneva.

Bolj, ko se dan nagiba v večer, bolj kaže vreme na to, da se bo skazilo. Toliko da povečerjava in zlezeva pod platno, že padejo prve kaplje. Potem začne ples. Voda udarja v močnih curkih v šotor. Ta drhti in se stresa, kakor da mu bije zadnja ura in da mu poslednji krč stresa telo. Naenkrat plane v ta majhni, suhi prostor močna rdeča svetloba, se vjame za trenutek v palice in vrvi in ugasne. Potem zagrmi.

Stisneva se pod odejo. Ta hip bi hotel biti manjši, kakor sem v resnici. Ni me strah, ampak ob tistem silovitem tresku, ko se nebo razkolje na dvoje, mi je tesno pri srcu. Navsezadnje sem samo človek, ki leži zvit v klobčič pod odejo in v upanju, da se bo nevihta vnesla, nemočno čaka, kaj pravzaprav bo. Medtem pa bruhajo grape pod Kukovo špico, Široko pečjo, Oltarjem in Poncami ogromne količine vode, ki pravkar drve po levem in desnem hudourniku nekaj metrov pod najinim tabornim prostorom. Šum, ki je prej prihajal iz korita in ki je bil tako enakomeren, prijeten in monoton, se je spremenil v renčanje in pritajeno grmenje.

Grmelo je pozno v noč. Šele potem, ko je bilo nevihte konec, sem zaspal.

Ujete megle

Megle so se ujele v krošnje macesnov. Tu in tam udari v platno močan pljusk dežja, toda šum počasi utihne in se porazgubi. V hudourniku je razdejanje. Podrti borovci in bukove veje žalostno strmole iz sivobele struge. Vode so se vnesle, toda pustile so žalostno sled. Velike, na novo prevrnjene skale pričajo, kakšna je bila moč, ki je ponoči tako zamolklo grmela.

Upava, da se zjasni, toda upava zaman. V bližino tabora pridejo ovce in hočejo soli. Prezeble so in žalostno meketajo. Nekaj časa tuhtava, ali naj ostaneva še dan ali dva ali naj podreva šotor in odideva. V shrambi je še zaloge za nekaj dni, toda tudi vreme zna biti trmasto in lahko neprestano dežuje. Potem se odločiva.

Podrem šotor. Kako smešno majhen je ta prostorček, ki je ostal vso dolgo noč suh. Ležišče je povaljano. Navsezadnje sem udobno spal na njem, čeprav je bilo včasih trdo. Ti dobri borovi vršički, ki še danes diše po smoli, so opravili svojo nalogo. Sedaj jih bom zgrabil v kup in vrgel spodaj v rob grape. Kar jih ne bo zgnilo, jih bo ob prvem dežju odneslo v dolino. Ognjišče zadelam s kamenjem, da bi veter ne razpihal žerjavice in zanetil ogenj. To bi bil sijajen kres. Potem pospravim smuči in vse je pripravljeno za odhod.

Nahrbtnik na ramena! Strašna peza, ne dosti manjša od tiste, ko sva prihajala. Vdava se v usodo in kreneva navzdol. Pot se vije in hiti — in hiti preko pragov, preko vod in skal, preko kolovozov in cest in železnic in mostov. Gore pa ostajajo zadaj zavite v meglo, kakor bi bile zagrnjene v plašč in bi ne hotele, da jim zavriskam v slovo, kajti vrisk bi obtičal v grlu.

Pred zadnjim ciljem transverzale

FRANCE PLANINA

Da ne bo kdo po naslovu sodil, da sem prehodil že vso transverzalo, naj takoj povem, da sem si ogledal samo njen najbolj zadnji odsek z Miljskih hribov do morja, ki ga menda noben transverzalec še ni »zmagal«. Kajti vsi tisti planinci, ki so Planinski zvezi že predložili dokazila o opravljeni poti po transverzali, so se ravnali po prvotnem določilu, da gre transverzala od Maribora do Postojne. Toda letna skupščina PZS v aprilu 1956 jo je sklenila podaljšati iz Postojne do Kopra, tako da se bo končala ob naši morski obali. V marcu 1957 je letni zbor markacistov določil, kje naj gre ta zadnja pot. Notranjski in koprski planinci so poleti označili podaljšek transverzale od Postojne čez sv. Trojico, mimo Petelinjskega jezera v Pivko in Zg. Košano, od tam pa na Vremščico in nazaj skozi Vreme k Škocijanskim jamam, čez Brkine pri Artvižah in čez Podgrajsko podolje pri Dimnicah na Slavnik, raz njega pa na Socerb in Tinjan in z Miljskih hribov v Ankaran in Koper.

Kongres slovenskih geografov, ki je bil sredi oktobra 1957 v Portorožu, je imel na programu tudi ekskurzijo v Valdoltro in Miljske hribe. Zdravnik dr. Branko Šalamun, ki nas je spremljal iz Kopra v zdravilišče za kostno tuberkulozo v Valdoltri, me je opozoril, da bo markiranje transverzale v nekaj dneh končano, ko bodo njen del nad Škofijami popravili, da ne bo šla skozi Elerje, ampak pod njimi na sleme Miljskih hribov, kjer bomo celo hodili po njej na svoji ekskurziji. In res! Ko smo se povzpeli od zdravilišča po bližnjici mimo počitniškega doma tovarne Iskra, nam je z zidu ob njem zažarela ljuba znanka — markacija s številko 1.

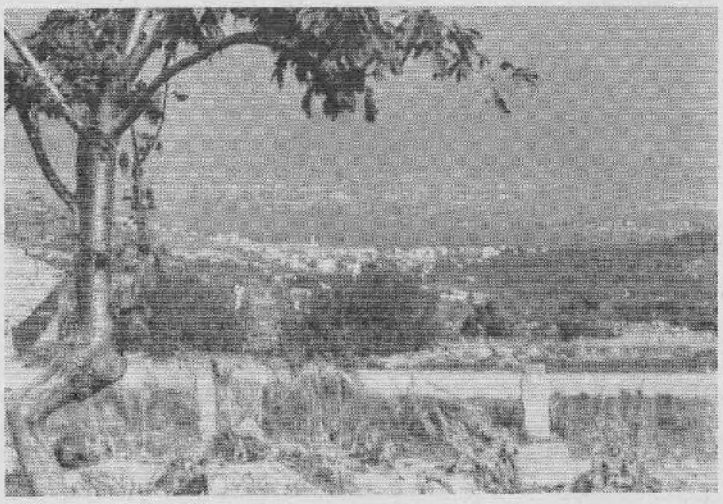
Na Miljske hribe se dvigne transverzala iz Spodnjih Škofij, kjer prečka asfaltirano cesto Koper—Trst. Pod vasjo Elerji se vzpenja po južnem pobočju Gradišča v vasici Božiči in Hrvatini, razmeščeni na ploskem slemenu. Kakor ponekod v Beli krajini imajo tudi tukaj vasi ime po družinskem imenu prvotnih naseljencev, ki je še zdaj ohranjeno po mnogih hišah. Po pripovedovanju domačinov je neki Eler prišel sem iz Gorice. Na pokopališču, ki leži na tako razglednem kraju, da bi mrtvecem skoro zavidal, sem bral priimek Bosich, Crevatin, pa tudi Božič in Hrvatin, poleg njih pa še druge, ki kljub italijanski pisavi razodevajo pristne Slovence, n. pr. Zerial, Steffe, Primosich. Miljske vasi so v zadnjih časih doživele v marsičem prav temeljite spremembe. Še pred sto leti so bile čisto kmetske. Kadar je suša prizanašala, je zemlja dobro rodila. Vsi Miljski hribi so iz fliša, t. j. peščenjaka in laporja, ki se je v razmeroma mladi dobi usedal v plitvinah morskih zalivov in se je pozneje nalahko usločil in dvignil iz morja. Flišne plasti razpadajo v dobro zemljo. Polje in živina sta dajala vsem meščanom možnost življenja, čeprav skromno. Ko je Avstrija l. 1868 začela graditi tržaško luko, so moški dobili delo v elerskem kamnolomu in v Miljah pri nakladanju blokov na ladje. Po l. 1885 se jih je mnogo vdinjalo v tržaški industriji, ki je takrat začela rasti. Kmečko, čisto slovensko prebivalstvo se je spreminjalo v delavsko in prihajalo pod vpliv poitalijančevanja. Pod fašistično okupacijo se je odvisnost od Trsta zelo povečala. Skoro iz vsake hiše jih je nekaj hodilo na delo v Milje, Žavlje in Škedenj. Zemlja ni bila več tako potrebna. Marsikatero njivico so prerasle trave, žukovina, ruj, pelin in brin, hlevi pa so ostali napol prazni. Ko je rešitev tržaškega vprašanja l. 1954 odpravila coni A in B in potegnila sedanjo mejo, je mnogo družin zapustilo svoje domove zaradi skrbi za zaslužek in

Južna stran Miljskih hribov nad Ankaranom

propagande ter odšlo na ono stran nove meje. Opuščenim njivam in hlevom so se pridružile opuščene hiše. Nova meja pa je povzročila tudi živahen razvoj Kopra in v Kopru je kmalu nastopila stanovanjska stiska. Zato so tudi opuščene hiše miljskih vasi dobile nove prebivalce-delavce in nameščence, ki se vozijo z avtobusi vsak dan v koprske tovarne, delavnice in pisarne, kakor so se prejšnji prebivalci vozili v Milje in Trst.

Na Miljskem polotoku se transverzala najbolj približa državni meji, bolj ko v Kamniških Alpah in Karavankah, kjer je med njima znatna višinska razlika. Med vrhoma Gradišče ali Kašteljer (235 m) in Sv. Mihel (197 m) teče meja v popolnoma ravni črti in nenaravno reže dolino Miljskega hudournika, tako da loči najbližje sosede. Takoj onstran meje je vas Korošci (Sv. Barbara), tik pod njo je mejna stražarnica, nad njo hišica, ki ima kuhinjo v Jugoslaviji, spalnico pa v Italiji. Po sami transverzali je pot popolnoma neovirana, le da ne kreneš z nje na miljsko stran. Na omenjena vrhova transverzalec seveda ne sme. Pa mu tudi ni treba, saj ima s ceste, ki jo uporablja transverzala, dolgo časa imeniten razgled, ker teče prav po slemenu. Vso dolgo pot od Maribora do roba krasa pri Socerbu ne gre transverzala v tako neznatnih višinah kakor v tem zadnjem odseku, vendar razgled po obsežnosti in slikovitosti ne zaostaja za razgledi z gorskih vrhov. Na severni strani leži tik pod nami mesto Milje, onstran Miljskega zaliva se belijo Žavlje, v hribu nad njimi se blešče ogromni rezervoarji rafinerije nafte, levo od njih je razprostrt ob obali Škedenj z velikimi livarnami, dalje Sv. Jakob in drugi deli Trsta. Široko gmoto tržaškega mesta zaslanja v ozadju rob Krasa. Po njem so razpostavljene vasi in skupine novih stavb. Bližnji hrib sv. Mihaela je razkrečen kakor streha kraške hiše. Desno pod vrhom se košati velika cerkev Starih Milj. Lične hišice pri Sv. Bridi so tik pred nami, da bi jih kar prijel. Te so že na naši strani meje. Proti zahodu se Miljski hribi spuščajo k Zalivu sv. Jerneja, ob njem je pomaknjen v morje Debeli rtič, kjer v tišini borovega gozda počivajo mladinska taborišča in uživajo vso blaženost sonca in morja. Ko stopimo nekoliko na južno stran slemena, se razgrne našim očem vsa ankaranska obala s kopališčem pri Sv. Nikolaju in zdravilišči v Valdoltri in Ankaranu. Pod Srminom se širi na novo pridobljeno polje, reže ga lok reke

Pogled s transverzale pri Hrvatinih, ki jo označuje markacija na kamnu, na Milje, Miljski zaliv in Trst

Foto Fr. Planina

Rižane, ki moli svojo delto v Koprski zaliv. Od Kopra, zgnetenega na bivši otoček, že sega do delte umetni nasip in zapira plitvi Stanjonski zaliv, ki mu ni usojeno več dolgo življenje. Ko bodo na njegovi zunanji strani uredili koprsko luko, bodo zaliv spremenili v rodovitno ravnico. Od Podgorskega krasa dol se spuščajo kot kulise flišni hrbti Šavrinskih brd, na njih čepijo vasi Pomjan, Šmarje in druge, do njih se vzpenjajo trakovi belih cest. Zahodno od Kopra se dvigajo iz morja gole stene, zložene iz neštetih flišnih plasti, in se vlečejo za Izolo in Strunjanom tja do Fijesa in Pirana, kjer se pogled izgublja v neskončni ploskvi morske gladine. Z grmi lovora, žukovine, jesensko zardelega ruja in brina pretkane preproge suhe trave se spuščajo v zelenje vinogradov in sivino oljčnih gajev, iznad katerih se radovedno dvigajo mladostno vitke ciprese. Tod je svet na široko odprt. Sinja modrina morja in daljnih gričev se staplja s sončno jasnino visokega neba.*

Po tesnih ulicah med kamnitimi hišami Hrvatinov in Kolombinov nas vodijo rdeči kolobarji markacij z enojko niže in niže in nas v Ankaranu izročijo toplemu, mehkemu objemu morske kopeli. Osveženi in spočiti stopimo v motorni čoln, da nas prepelje v Koper, k zadnjemu cilju planinske transverzale.

S podaljškom do morja je transverzala mnogo pridobila na zanimivosti in vrednosti. Kdor jo bo prehodil, bo občutil bogato raznolikost slovenske zemlje. Pot ga bo vodila od panonskih nižin preko planot in gorovij, preko dolin in sotesk, skozi gozdove in vinograde, čez polja in planine, po skalovju in snežiščih, po predgorjih in gričevjih, mimo prepadov, brezen, jezer, slapov, skozi podzemeljske jame, mimo visokogorskih kotličev in kraških vrtač do blagih obmorskih brd in komaj pridobljene morske obale. Kolikšna pestrost med nizkim Dravskim poljem in vrhom Triglava ter med Triglavom in Koprskim zalivom! Iz celinskega v gorsko in sredozemsko ozračje, iz pomladi v zimo, iz zime v poletje — vse na isti poti! Neznansko število korakov, po najplodnejši zemlji in po najbolj divjem skalovju, po pohorskem tonalitu, ki se je v objemu zemeljske skorje strjeval iz lave v davni davnini, po prostranih

* Podrobno je Miljske hribe opisal Rudo Goljak v »Istrskih razgledih«, PV 1957, str. 68.

Pogled z Miljskih hribov na Koprski zaliv: z leve sega delta Rižane, od nje je že zgrajen do Kopra nasip, ki zapira Stanjonski zaliv (v ozadju)

Foto Fr. Planina

apnencih, ki so se kopičili na morskem dnu in so jih mogočni zemeljski pritiski dvignili v vrtoglave višine, po peščenjakih in glinah, ki so jih nedavne vode nanesle v plitve zalive — ena sama pot skozi milijone let trajajoči geološki razvoj! Pogled v delo in počitek slovenskega človeka, v trpljenje in veselje štajerskega vinogradnika, pohorskega gozdarja, gorenjskega planšarja, tovarniškega delavca, idrijskega rudarja, klenega Kraševca in živahnega Primorca! Bogata zgodovina naše zemlje in našega človeka v najbolj nazorni obliki! Naj bi pot po transverzali planince čim več naučila, jih čim bolj priklenila na slovensko zemljo, jim zbistrila um in oplemenitila srce!

Grintavci, Grintavec in grintavci

Ing. DIMNIK STANKO

2. V obrambo žlahtnega, tisočletnega imena Grintavec in imena Grintavci

Leta 1896 je Fran Levec (1846—1916), slov. lit. historik, jezikoslovec in pisatelj, zapisal v Planinskem Vestniku takole: »Nedavno sem bral v nekem nemškem spisu, da naš lepi, jasni Grintavec pomeni der Räudige, Krätzige.[19] Bes te lopi, ta jo je pa pogodil, ta!

Grintavec pravijo na Dolenjskem ob Temenici dolomitu. V istem pomenu najdeš besedo tudi v Pleteršnikovem slovarju in v Erjavčevi mineralogiji. Grintavec (tako, a ne Grintovec bi morali pisati to besedo) pomeni torej der Dolomitberg. Narod okoli Mengša, Kamnika, Radomlja, Doba in Domžal in široko po Gorenjskem sploh ne pozna niti Kamniških niti Savinjskih planin, ampak vse to pogorje zaznamuje s skupnim imenom Grintavci (Dolomitberge), n. pr. V Grintavcih se bliska; iz Grintavcev je prišla toča, proti Grintavcem drve oblaki itd. Nikdar ne pozabim, kako je bil žaljen moj jezikovni čut, ko

[19] Slov.: garjevec (garjev, hrastav, grintav).

sem štirinajstletni deček slišal v šoli svojega učitelja prvič govoriti o Kamniških planinah in o gori Grintovcu, meni pa so bili z doma znani samo množinski Grintavci!« Dobesedno tako je zapisal Levec, ki je bil rojen in je rasel na Ježici ob Savi, torej na Ljubljanskem polju.

Lansko leto je izšla knjiga: France Bezlaj,[7] »Slovenska vodna imena« in v njej omenja o imenu Grintovec: »Vsa ta imena so izvedena iz slov. apel. grinta »Grind, Räude«, izposojena iz visoko nemškega »Grint, Grind« (etim. Štrekelj, Slav. Lehnwerk 22); iz tega grintav, grintavec, grintavica itd. (Pleteršnik, I 251 d)«. Podobno mnenje sem slišal tudi od drugih naših jezikoslovcev, ki pravijo, da je naša beseda grintav izvedena iz srednje visoko nemškega korena »Grind ali Grint«, ki pomeni hrapavost ali garje — torej tvorbo na površju kože.

Iz prvega poglavja te študije vemo, da je bistvo dolomitovanja neke vrste notranje preperevanje, razpadanje v notranjosti hribine. Deževnica in snežnica, ki prodirata globoko v notranjost grintave hribine, ji precej hitreje topita kalcijev kot magnezijev karbonat. Zavoljo tega postaja hribina čedalje bolj izrazito dolomitna, to je: razpokana, naškrbljena, da začne razpadati v drobir in pesek. Ves proces se razvija brez kakšne tvorbe na površju, ki bi količkaj spominjala na hrapavost ali pa garjavost.

Če temeljito pogledamo starejše nemške slovarje, posebno etimološke, bomo našli za besedo »Grind« poleg »Räude, Krätze« še nadaljnji pomen. Za besedo »Grind = Grand« navajajo še pomen: Grober Sand, Kiessand, Gries, Grind. Etimolog seveda ni spoznal zveze tega drugega besednega pomena z dolomitom. Ni vedel, da je končna oblika dolomitovanja grob, robat pesek, to je prav tak pesek, kakršen je bil starodavnim prebivalcem naših kraških in hribovskih krajev jako dobrodošel. Iz rečnega proda v davnini niso znali oziroma niso mogli sejati grobega peska, to je maltnega peska, saj takrat še ni bilo mrež za sejanje. Če pa so hoteli — na primer Kelti — zidati peči za taljenje rude ali stanovališča, so nujno potrebovali maltni pesek. Po kraških in gorskih krajih uporablja naše ljudstvo še danes robat dolomitni pesek za pripravljanje malte, saj imajo tam le redkokje možnost pridobivati ga iz rečnega proda. Zato je razumljivo, da so staroselski prebivalci naših krajev imenovali tak željno iskan pesek, ki jim ga je nudila priroda že v uporabnem stanju, s posebnim izrazom. Seveda niso bili to naši slovenski predniki — a tudi ne Nemci, kajti tista doba, ko smo dobili to besedo, je morala biti mnogo prej, kot so ti pričeli pritiskati na naše ozemlje. Verjetno smo prejeli koren granit od takrat že precej kulturnih Keltov, manj verjetno od Ilirov. Etimologi in pa izkopanine staroselskih bivališč bi nam mogle v tej stvari marsikaj pojasniti.

Koren grint so naši davni predniki ponašili v besedo grintavec v pomenu grobi pesek. Ker pa je bil dolomitni kamen kažipot, ki je staroselcu naznanjal nahajališča dolomitnega peska, je prešlo to ime še na dolomitno hribino, ki se je po vnanjosti tolikanj značilno ločila od drugega kamna. Odtod pomenski prehod še za označbo krajev, gora in pogorja grintavca. Zato ni čudno, da imamo to ime uporabljeno za kraje, gore in gorovja po vsem slovenskem ozemlju, kjerkoli nastopa dolomit.

Značilno in pomembno je, da se glasi prvi zapis besede grintavec v petrografskem pomenu, ohranjen v rokopisu Henrika Freyerja[20] (1802 do 1866), takole: »Dolomit (krainisch: Grintouc, Pesek, Šuta, bei Ratschach Zelenc)«.

[7] Opomba v prvem delu te študije.

[20] Rokopis Henrika Freyerja v Državnem arhivu LRS v Ljubljani. »Topographisch geognostisches Tagebuch« str. 14. Glej tudi opombo 14 v prvem delu te študije.

Piše torej: pesek, šuta. Šuta iz nemškega Schutt, izraz, ki ga tudi uporabljajo za Schotter = gramoz. Pripombo »šuta« moremo tolmačiti kot poudarek za grobi pesek, to je dolomitni pesek — v razliko k mivki, ki je fini pesek. Pred več kot sto leti je torej Freyer ujel ljudski izraz grintavec v pomenu grobi pesek, to je maltni pesek.

V nemški strokovni literaturi nisem doslej čital besede »Grind« v pomenu grobi pesek, niti je nisem slišal v govorici in skoro gotovo ni izraz več živ. Beremo ga še v etimoloških in nekaterih starejših slovarjih in v leksikonih. Pač pa spominja na koren Grind nekaj imen potokov, manjših rek in krajev ob njih v Nemčiji, na Danskem, v Angliji itd. Domnevam, da so ti narodi, prav tako kot mi, sprejeli Grind v pomenu grobi pesek od staroselcev, najbrže Keltov, niso pa imeli potrebe kot staroselci naših krajev, da bi ga po svoje bolj poudarili in oblikovali.

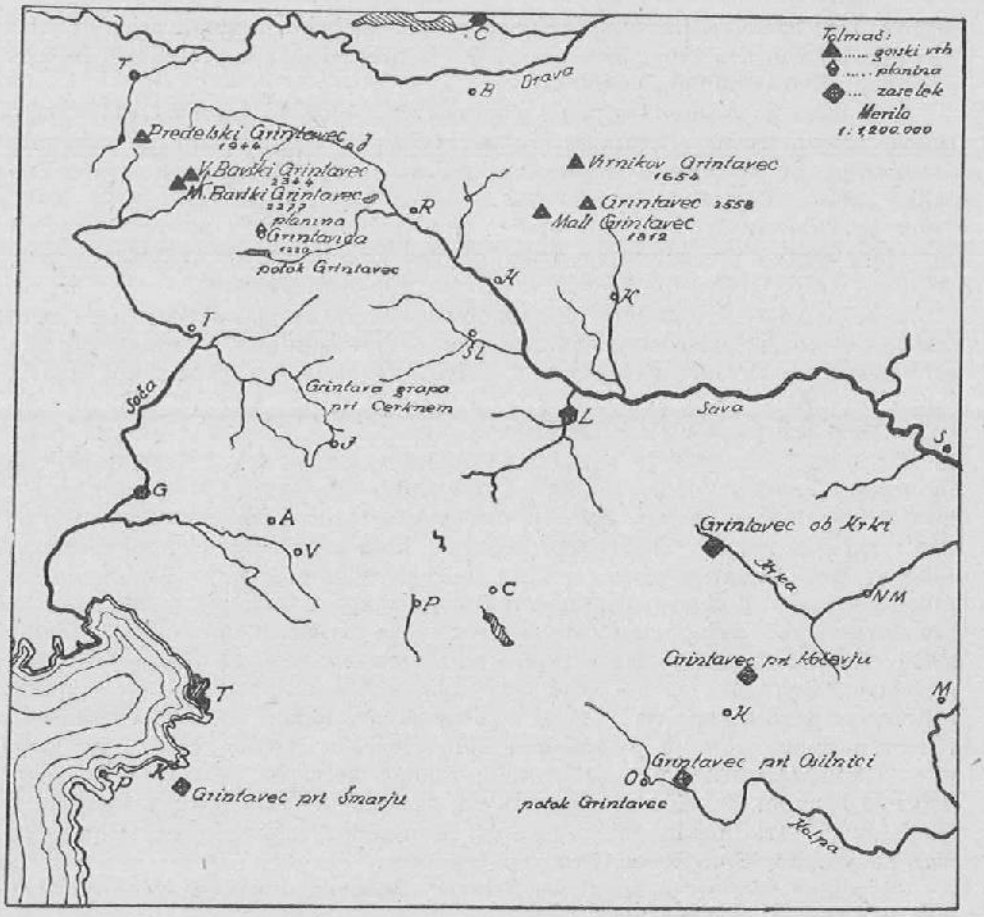
Verjetno je torej, da smo sprejeli izraz »grind« v zelo zgodnji dobi neposredno od predslovenskih staroselcev. Morda kmalu po prihodu naših slovenskih prednikov v našo današnjo domovino. To moremo sklepati iz dejstva, da je to ime tako močno razširjeno za kraje, gore, pogorja in vode po naši slovenski domovini. A še iz nadaljnje domneve, ker izvira morda tudi koren besed »apno« in »apnenec«, pri nas najbolj razširjene hribine, brškone tudi iz keltščine. Čital sem namreč, da tolmačijo ime Apenini, gorovja po hrbtenici italskega polotoka, od keltske besede pen — gora.[21] Če je tako — potem je zanimivo: izrazi za apno, maltni pesek in kamen, torej osnovno zidarsko gradivo, bi tedaj bili iz iste dobe. Jezikoslovec bi mogel to bolje pojasniti.

Po vsem tem moremo sklepati, da je beseda grintavec oblikovana po korenski dediščini nekdanjih staroselcev, ki so bili zelo redko naseljeni in zato je umevno, da smo jih jezikovno ponašili. Od njih smo se naučili marsikaj koristnega ali se vsaj izpopolnili v nekaterih spretnostih, kot na primer v lončarstvu, rudarstvu, fužinarstvu, kovinarstvu, osnovnem zidarstvu. Prevzeli smo tudi nekaj izrazja iz njihovega besedišča, predvsem imena gora, voda in krajev pa tudi drugih besed. Menda je beseda »pisker«, ki jo imamo vzporedno s slovanskim »lonec«, dediščina po Keltih ali morda Ilirih.

Čeprav izraz grintavec po korenu torej ni izvirna slovenska beseda, jo moramo spoštovati kot našo, saj je nastala pred 1000 leti in smo jo po naše oblikovali. Naši davni slovenski predniki so jo v prvih stoletjih po naselitvi na našem današnjem ozemlju najbrže uporabljali mnogo pogosteje kot v nadaljnjih vekih, i v pomenu snovi i kot gorsko ali krajevno ime. Pridobivati je začela na pomenu in znanosti in šoli zopet tedaj, ko je z napredovanjem geološke znanosti bila pred dobrimi sto petdesetimi leti odkrita dolomitna hribina. Najbrže smo edini narod, ki je dal tej hribini svoje lastno, izvirno ime, in to že sto in stoletja prej, kot je zapadni kulturni svet spoznal to hribino in jo krstil z imenom dolomit. Zato ni samo pieteta do preteklosti, ki nam veleva, da cenimo našo besedo grintavec, temveč je tudi ponos, da so bili naši davni predniki, ki so tisoč ali več let prej, kot je to dognal zapadni kulturni svet, spoznali, da je razlika med dolomitom in apnencem.

Pa bo kdo rekel: saj to so bili vendar Kelti ali drugi staroselci. Res je tako. Vendar se moramo zavedati, da ima vsa srednja Evropa krvno močno mešano prebivalstvo. Prav posebno pa velja to za nas, kajti v resnici smo potomci ne le davnih Slovencev, temveč tudi raznih staroselskih narodov, ki so bili takrat redko naseljeni in so se zlili s prihajajočimi Slovenci. Prav tako pa smo tudi

[21] Glej »Herders Konversations Lexikon« III. Aufl. 1903.

Nahajališča imena Grintavec za gorske vrhove, zaselke planine, potoke itd. v Sloveniji

potomci narodov, ki so jih življenjske vihre mnogo vodile čez naše ozemlje. Težko je pri nas reči, kdo je bolj Slovenec, Kelt, Ilir, Latinec, Nemec ali potomec še kakega drugega naroda. Dejstvo pa je, da smo ohranili naš slovenski jezik in ga oblikovali ter razvili do visoke stopnje. Ni pa samo v naši krvi, temveč tudi v našem jeziku nekaj dediščine, ki spominja na naše nekdanje prednike — dediščine kot spomenik zlitju staroselcev z našimi slovenskimi predniki. Prav beseda grintavec je tak žlahten, častitljiv spomenik v našem jeziku.

*

Vendar ne moremo reči, da cenimo ime Grintavec tako, kot bi zaslužilo. Ne posvečamo mu pažnje, ki bi mu pristajala. V mislih imam Slovenski Pravopis (Breznik-Ramovš) iz l. 1935, oziroma 1937 kakor tudi zadnjega iz l. 1950. Marsikoga je presenetilo, da je pravopis sprejel narečno obliko »Grintovec« in ne slovnične oblike »Grintavec«, kot je bila dotlej in je tudi danes vkljub Pravopisu še vedno v rabi. Samo za snovni pomen te besede je še obdržal slovnično obliko »grintavec«. Ponovno sem čul kritiko — celo ogorčeno kritiko

— proti taki odločitvi Pravopisa. Res ne razumem, kako so mogli prezreti rabo tega gorskega in krajevnega imena v tisku iz preteklosti, polpreteklosti in tudi sedanjosti. Evo samo nekaj ugotovitev:

1. V tisku je to ime Grintavec prvi omenil l. 1689 Valvasor[22] (1641—1693). Takole piše o njem: »Grintauiz ein hocherhabner Schneeberg ligt oberhalb Crainburg«. Če preudarno čitamo, vidimo, da je uporabil pravilno slovnično obliko besede. Zapisal je to ime pač tako, kot ga je slišal izgovarjati. Kako dobro je Valvasorjevo uho sprejelo to ime iz ljudskih ust, moremo sklepati po samoglasniku i v končnem zlogu besede. Z njim izraža polglasnik prav tako, kot ga je izražal dr. France Presherin v svojem podpisu.

2. Naši pisatelji, posebno tisti planinske smeri, so uporabljali in še uporabljajo skoro izključno slovnično pravilno obliko Grintavec — mnogi od njih še danes kljub »Pravopisu«. Pisatelji Fran Erjavec, Janez Trdina, dr. Henrik Tuma, Ferdinand Seidl, Fran Levec, Fran Kocbek, Janko Mlakar, Josip Wester, Vilko Mazi itd. poudarjajo »Grintavec«.

Dr. Jos. Tominšek[23] je po izidu »Pravopisa« ugotovil v PV glede pisanja slovnične ali narečne oblike takole: »Trdno stojijo Grintavci. Grintavec-grintav-grinta; tako je ime nastalo. Takih tvorb imamo in jih lahko naredimo več, po vrsti: rja-rjav-rjavec; Pega-pegav-pegavec; koza-kozav-kozavec; slina-slinav-slinavec; goba-gobav-gobavec... Take tvorbe, vedno s pripono -av, -ava, -avo nikoli z -ov, -ova), ki pomenijo navadno kaj slabega, navajajo v svojih pravilih vse slovnice, tudi najnovejša. Zato se v jezikovno zavestnih planinskih in drugih spisih, odkar se zavedajo prave tvorbe s pripono -av, piše vsa zadnja desetletja Grintavec, Grintavci (za vse gore tega imena). Ako najnovejši pravopis točno zahteva pridevnik »grintav, -a, -o« a v neposredni bližini natisne »Grintovec«, potem moramo, ako ne pripuščamo opravičljivega lapsusa calami, na tako prakso aplicirati pravilno tvorbo: muha-muhav-muhavec. (Muhavček je znani vrh nad Komno). S pridevniki na -av naj se nikar ne zamenjajo pridevniki iz živalskih in rastlinskih imen na -ov: gad-gadov, gams-gamsov-Gamsovec, smreka-smrekov-Smrekovec, Vrbovec, Lipovec«.

Inšpektor Wester je dodal še: Jalovec, Dobovec, Borovec, Cerovec, Hrastovec.

3. Revije in knjižne izdaje naše planinske organizacije pišejo skoro dosledno še danes slovnično obliko »Grintavec« morda prav po zaslugi nekdanjega urednika PV dr. J. Tominška.

4. Zemljevidi Slovenskega ozemlja, tako Orožnov, ki je izšel pred nekako šestdesetimi leti in kasnejši Bohinčevi in drugi, pišejo Grintavec. Isto obliko tega imena navajajo črtežni zemljevidi Alojza Knafeljca in Delkinovi, ki so bili tiskani za planince pred nekako petintridesetimi leti in tudi še kasneje. Prav tako je pravilno pisano Grintavec na jugoslovanskih vojaških specialkah kot tudi na zemljevidih Julijskih Alp (1952) in Kamniških Alp (1954).

*

V južnotirolskih Alpah je dobil del dolomitnega gorovja zveneče ime Dolomiti. Ker je ime dolomit za hribino nastalo šele pred dobrimi stopetdesetimi leti, ne more biti tudi ime Tirolskih Dolomitov staro mnogo nad sto let. To ime ni izšlo iz samega naroda, temveč je umetno uvedeno po šoli in uradih.

---

[22] J. W. Valvasor »Die Ehre des Herzogthums Crain« 1689, I. Band, II. Buch stran 143.

[23] Dr. Jos. Tominšek, Antibarbarus. Plan. Vestn. 1937, str. 292.

Tudi mi imamo svoje Dolomite, najmanj tako čiste in pristne, kot so svetovno znani Tirolski Dolomiti. Naše ljudstvo je samo spoznalo posebnost in lepoto grintave hribine v davnini, in takemu gorovju dalo izvirno ime Grintavci. Kasnejši rodovi so zaradi tujih vplivov to pozabili in danes se ne zavedamo vrednosti tega imena. Kar trudimo se, da ga izpodrinemo z umetnim nazivom, ki je nastal v tujini in bil pri nas razširjen po šoli in uradih, kot prevedenka iz nemščine. Ne morem razumeti, da sicer tako razgledani in globoki Ferdinand Seidl ni spoznal vrednosti imena Grintavci in da v že omenjenem opisu alpskega pogorja nad Kamnikom ne govori o Grintavcih, celo se tega imena ogiba in predlaga samo imeni »Kamniške ali Savinjske Alpe«. Enajst let prej (l. 1896) je Fran Levec opozoril na lepoto in upravičenost imena »Grintavci« — čudno, ali Seidl tega ni vedel? Takole piše Seidl (l. 1907) na str. 13 svoje prve knjige: »Priimek Kamniške Alpe sta uvedla v znanstveno slovstvo Hacquet in Wulfen leta 1778. Služi torej že skoro 130 let in je eden najstarejših skupinskih nazivov v Alpah sploh. Leta 1875 je za turistiko v Kamniških Alpah velezaslužni vseučiliški profesor J. Frischauf uvedel za to visokogorsko skupino priimek Sanntaler Alpen, to je Savinjske Alpe«. Kako to, da je sicer toliko temeljiti znanstvenik Seidl prezrl še tretje, to je domače, žlahtno ime »Grintavci«. Omeniti pa je treba, da piše Seidl ime gore Grintavec in prav tako snovno ime grintavec v slovnično pravilni obliki s končnico »-avec«.

Zanimivo je, da omenja Seidl takoj za navedenim odstavkom v opombi tole: »Hacquet piše v svoji znameniti knjigi Oryctographia Carniolica,[24] 1778 na strani 33 prvega dela: »Sobald man den kleinen Kankerfluss übersetzt hat, so fangen die hohen Alpen wieder an, welche mehr als über die Hälfte kahl sind; man heisst sie Grintauzi, Kozhna, Brana und auch Oistriza, oder am gemeinsten: Ta Kamelshka Planina, auf Deutsch die Steiner Alpen, weil nicht weit davon eine Stadt liegt, welche Stein, oder in unserer Sprache Kamniek oder Kamelk heisst.«

Seidl je torej prezrl, da pravi Francoz Hacquet: »man heist sie Grintauzi« in naprej »auf Deutsch die Steiner Alpen«. Kolikor sem mogel ugotoviti, ima Hacquet na zemljevidu, ki je priložen njegovi knjigi, v gorovju nad Kamnikom označeno »Grindouze«. Množinske oblike tega imena si Hacquet gotovo ni sam izmislil, temveč jo je vzel iz ljudstva.

V Westrovi knjigi »Iz domovine in tujine« čitamo pripombo:[25]

»Tu mi bodi dovoljen skromen imenoslovni ekskurz. Hacquet pravi v svoji znameniti knjigi »Oryctographia Carnioliae« (str. 33): »... ko prestopimo malo reko Kokro, se zopet pričenjajo visoke Alpe, ki so več ko nad polovico gole. Imenujejo jih: Grintavci, Kočna, Brana, Sedlo in tudi: Ojstrica, najbolj navadno pa: Ta Kamelška planina, po nemški: die Steineralpen.« Na zemljevidu v I. delu imenuje osrednjo skupino »Grintouze«, južno predgorje »Kamenske planine«, v III. delu pa mu je glavno gorovje »Grindouze«, sprednje pa »Kamenski Planina«. Vzlic nedoslednosti v pravopisu Hacquet jasno loči glavno gorsko vrsto od predgorja, dasi je to v tedanji (1778—1784) kartografski tehniki nejasno predočeno...« V isti opombi nadaljuje Wester: »Seidl se ni odločil za enotno poimenovanje, temveč dopušča dvojnost imena; zato je dal svoji standardni knjigi naslov: Kamniške ali Savinjske Alpe. Kocbek nazivlje svojo monografijo ‚Savinjske Alpe', kakor so se tudi Čehi odločili za ‚Savinske Alpy'. Slovenska

[24] V arhivu Slov. Narodnega muzeja.

[25] Jos. Wester »Iz domovine in tujine«, Izbrani planinski in popotni spisi. S. P. D. 1944. »Ojstrica—Veliki vrh—Konj« str. 75.

matica je dvojnost imena rešila v svojem zemljevidu na salomonski način: osrednjo skupino od Kokre do Raduhe nazivlje Savinjske Alpe, vse predgorje na južni strani, od Kalškega grebena do Menine, pa Kamniške Planine, in to poimenovanje je prevzeto tudi v novo specialno karto vojnega geografskega instituta v Beogradu. Domače ime za vso gorsko skupino pa ostane ‚Grintavci', ki jih pozna ves preprosti narod kamniškega okraja in daleč po Gorenjskem.«

Še v nečem Seidl ni natančen. Zapis nemškega imena Steiner Alpen ne izvira iz l. 1778 od Hacqueta in Wulfena, temveč sem opazil, da ga že l. 1744 navaja Ivan Gizma Florjančič (roj. 1681) v svojem Zemljevidu vojvodine Kranjske. Za Grintavce ima označeno »Steiner Alben«. Žal je uporabljal Florjančič na tem zemljevidu samo nemška imena.

Posamezniki — častne izjeme — so spoznali žlahtnino imena Grintavci. Navedel sem že Levčev[26] poziv iz l. 1896 in ga en del ponavljam: »Narod okoli Mengša, Kamnika, Radomlja, Domžal in široko po Gorenjskem sploh ne pozna niti Kamniških niti Savinjskih planin, ampak vse to pogorje zaznamuje s skupnim imenom Grintavci (Dolomit gebirge).«

Janez Trdina (1830—1906), o katerem je zapisal Ivan Cankar[27], mojster slovenskega jezika: »Prave narodne govorice ni nihče tako pogodil kakor Trdina . . .«, navaja v svojem življenjepisu:[28] »Še lepši pa je pogled na snežnike, katerim pravijo Mengšani Grintavci, ker jim to ime ne pomeni le enega hriba, ampak vse Kamniške Alpe tja do Jermanovih vrat.«

V Črtežnem zemljevidu št. 9 v Brilejevem Priročniku za planince iz l. 1950 je vpisal V. Mazi: »Osrednji grebeni Grintavcev«. V tekstu je ime v tej obliki uporabljeno še nekajkrat.

Josip Wester je l. 1954 naslovil v Plan. Vestniku svoj prispevek »V slovo Grintavcem« in tudi že leta 1931 »Z Jezerskega preko Grintavcev v Kamnik«. Tam čitamo: ». . . še enkrat premotrim visoko progo svoje planinske ture po Grintavcih ter se od njih poslovim s te zadnje razgledne točke. V kako enotno oblikovano skupino so gorotvorne sile izobrazile ves ta gorski sklop, a vendar še nima enotnega imena!«[29]

Odločno zagovarja množinsko obliko tega imena Rudolf Badjura,[30] ki pa je mnenja, da naj bi veljalo tako ime samo za osrednji, visokogorski del Grintavcev. Vendar, kolikor sem mogel ugotoviti, imenuje ljudstvo z množinsko obliko »Grintavci« ves gorski masiv z vsem predgorjem. Kamniška planina (planina = die Alm) pa je le del njihovega predgorja.

Profesor Melik piše:[31] »Pač pa je iz žive govorice skupno ime Grintovci . . .«

Oba, tako Badjura kot Melik, pišeta narečno obliko, ker sta se očitno ravnala po »Pravopisu« iz l. 1950.

*

Mislim, da sem dovolj utemeljil upravičenost in našo pietetno dolžnost, da pišemo obliko gorskega imena Grintavec slovnično pravilno. Vso gorsko skupino, ki jo po večini sestavlja izrazita dolomitna hribina, pa imenujmo tako, kot jo je krstilo naše ljudstvo prav zaradi te hribine — Grintavci — naši

[26] Planinski Vestnik, letnik 1896 »Nekaj opazk o naših zemljepisnih imenih« str. 76.
[27] Ljubljanski Zvon, letnik 1905 (Cankarjeve uredniške pripombe).
[28] Ljubljanski Zvon, letnik 1905. Dr. F. Derganc »Trdinov življenjepis«.
[29] Plan. Vestnik. 1931 Jos. Wester »Z Jezerskega preko Grintavcev v Kamnik« in isto v njegovi knjigi »Iz domovine in tujine« 1944, str. 75.
[30] Rudolf Badjura »Ljudska geografija«, 1953.
[31] Anton Melik »Slovenski alpski svet«, 1954, str. 31.

Dolomiti. Umetno ime »Kamniške Alpe« in »Savinjske Alpe«, ki so ga v svojem jeziku začeli uporabljati tujci, ki niso bili opozorjeni, da smo imeli že stoletja prej naše izvirno, žlahtno ime »Grintavci«, pa prepustimo tujini.

*

Ko sem imel ta spis že dovršen, me je prof. Ivan Tominec opozoril še na ugotovitve jezikoslovca Dušana Ludvika[32] o imenu »Grintavec«. Takole piše: »Beseda je sorodna z lat. »frendere« škripati, (raz) treti; z litavskim »grendžiu« »trem« (pripomba prof. Tominca: litavski jezik je od vseh tujih jezikov najbližji slovanskim jezikom); anglosaškim »grindan« »zdrobiti«, angleškim »grind« »mleti, zmleti«; srednjenizkonemškim »grint« »Grind, Sand«; nizozemskim »grind, grint« »grober Sand, grobes Mehl« ...

To je po Levcu prvi jezikoslovec, ki odklanja razlago tega imena iz »gринta = hrasta» in jo pravilno tolmači. Najbrž pa mu ni znano, da grintavec (dolomit) razpada v štrleke, škrbine, balvane, grušč in pesek, da ostajajo škrbinasti, ostri vrhovi ali vrhovi polni balvanov in skal in ne »glavnat vrh«, »glava gore« — ker bi bil svoje nadaljnje izvajanje morda opustil.

Ludvik omenja o besedi »grintavec« v končnem odstavku svojih izvajanj še tole: »Za slovenske izpeljanke je ugotoviti, da smo ime sprejeli po onemitvi nosnikov lahko še v starovisokonemškem času.« To bi torej bilo po l. 1000. Ta ugotovitev ne moti izraženega mnenja, da izvira ime Grintavec (ime dolomitnega vrha, ime peščenega potoka, ime dolomitnega kraja) kljub temu od prvih staroselcev. Iz krajevnih imen »Gradišče, Gradec, Ajdovščina itd.« moremo sklepati, da so živeli kulturno močnejši staroselci med slovenskimi prišleki še stoletja, preden so se jezikovno z njimi popolnoma zlili. Ne moremo si zato misliti, da bi po vsem slovenskem ozemlju, kjer nastopa v geološki tvorbi naših tal grintavec, nastalo to ime prav po vplivu Gotov ali drugih germanskih narodov, ki so samo kratko, prehodno bili v naših krajih, in še manj, da bi bili Nemci, ki so kot fevdalci prodirali v naše kraje, ravno Grintavec krstili, vse ostale gore pa bi bili prepustili Slovencem in staroselcem, da so jih poimenovali.

Srečanje v gorah

STANE TERČAK

Lepo je srečanje s starimi znanci, dvakrat lepše pa je, če se srečaš z ljudmi, ki jih imaš rad, in obenem še z gorami, ki so ti prirasle k srcu. Taka srečanja so prava doživetja, posebno še, če lahko prisluhneš govorici teh ljudi, opazuješ kretnje in obnašanje pri delu in počitku.

Pogled se ti spočije, ko preleti košenice in strme ozare, ki valovc od hribovske samine do samine tja gori pod vrhove zrelih gozdov, ki so vsi sončni in jim jasnina nebes da šele pravo ubranost. Vse, ljudje, samine, njive in gozdovi se združijo v eno in strme gorske poti so kakor zlate niti, ki povezujejo pokrajino s teboj.

[32] Slavistična revija, časopis za literarno zgodovino in jezik, Lj. IX. letnik, 1—4 1956. Dušan Ludvik: »Nekaj krajevnih in vodnih imen, str. 189 do 191. Revija ima sicer letnico 1956, vendar pa je izšla šele letos.

Ali znaš hoditi po gorah z odprtimi očmi in tankim sluhom? Ali znaš prisluhniti počasni včasih kar nekam težki govorici hribovcev? Ta njihova govorica je včasih kakor težka otožna pesem, kakor je težko delo na strmih njivah. Včasih pa je ta govorica vesela in sproščena in zveni kakor plenkača drvarjev na planinski poseki. He, prijatelj, če še nisi tega doživel, potem si na svetu veliko zamudil. Prikrajšan si bil za velika doživetja, ki ti jih ne more nuditi nihče.

Seveda moraš biti pripravljen na taka srečanja z ljudmi in gorami. Mogoče boš šel enkrat, dvakrat ali še večkrat zastonj. Toda nekoč, ko se boš najmanj nadejal, kar nenadoma se bo odprl ta svet pred teboj v novi sončni luči, ki ti je bil do tega blagoslovljenega trenutka neznan. Vsrkal ga boš vase, pritegnil te bo za vedno in tudi ti boš del njega. Bo kakor najlepša knjiga, ki jo ob poznih večerih ne moreš in ne moreš odložiti vse dotlej, dokler ni prebrana zadnja stran. In tako privlačno knjigo še in še jemlješ v roke in prebiraš najlepša mesta. Knjiga nam pričara pokrajino in ljudi v našo domišljijo. Gorska pokrajina, s svojimi gorniki, ki jo gledaš, pa v nas zaživi. Vsakokrat je ubrana v novi melodiji, dvakrat je ne doživiš iste, vedno pa jo na novo doživljaš. Je kakor neizpeta pesem ...

Težko je človeku svetovati, kam se naj obrne, da ga bodo te zlate niti — gorski kolovozi pripeljali v svet ubrane planinske simfonije. Nekatere vleče v skalovit svet, kjer se vrhovi dotikajo neba, tja, kjer si gorniki s cepinom in klini utirajo pot v previsnih skalah in v največji ubranosti včasih omahnejo ... Ni vse za vsakogar! Z gorami se ne igraj, kakor se ne smeš z leti, ki so ti naložena na hrbet.

Pojdi po poteh, ki se ti zde tvoje, četudi si mogoče že pozabil, kdaj si zadnjič po njih hodil. Pojdi takrat, kadar te gore in gorniki, ki tam žive, pokličejo. Njihov klic je močan! Prisluhneš in ga zaslišiš, kako zazveni v tvoji notranjosti. Zazdel se ti bo kakor odmev iz daljave. Ljudje na saminah, ki mnogo premišljujejo, a malo govore, bi dejali: »Spomin je prišel ponj.« Da, če pride spomin, potem ne odlašaj, kar hitro na pot, dokler še zveni v tebi to čudno hrepenenje. Le s tem hrepenenjem boš pripravljen na gore in one nate. Pot v gore je slovesno opravilo.

Obisk v Plešivcu

Pravijo, da se tretjič vsaka stvar rada ponovi. Tudi moj obisk Plešivcu se je. Samo precej Velunje je preteklo po Velunjskem grabnu proti Velenju, da sem obiskal zopet po trinajstih letih to vasico. Prva dva obiska sta bila v čudnih okoliščinah, kar dvakrat v istem dnevu: zjutraj in pozno ponoči, obakrat v snegu in burji. Med tem časom pa ogromno hoje, da je marsikateri borec XIV. udarne divizije omagal, prenekateri pa tudi za vedno ostal v gozdovih Velunje in Graške gore. Obakrat smo se ustavili pri eni prvih hiš v vasi — pri Lebkovi domačiji. Res bi bil greh, če bi se ne tudi tretjič. Ta domačija se mi je od vseh v vasi najbolj vtisnila v spomin, tako da sem jo pri tretjem obisku takoj spoznal po njeni značilnosti. Ima visoko stopnišče, preden prideš v vežo. V Zgornji Savinjski dolini, posebno pa v Solčavi pravijo takemu stopnišču »kancelj« ali prižnica.

Prvič, ko smo prišli na pohodu mimo vasice Cirkovce v Plešivec, smo se skoraj vsi oglasili tudi pri Lebku. V zgodnji jutranji uri nam je bil gospodar Lebko za vodnika proti Velunji. Še isti dan, po borbi na Graški gori, smo se

Plešivec z Grmado

pod noč umaknili preko Puste gore nazaj v Plešivec in v gluhi zimski noči, ko nas je bičal snežni metež, potrkali na okno Lebkove domačije ...

Pod hribom Grmado, kjer je bila koncentracija I. Štajerskega bataljona pred napadom na Šoštanj v noči od 7. na 8. oktober 1941. leži gorska vasica Plešivec. Prislonjena je v strmo pobočje. To je na vsem pogorju od Šentvida do Smrekovca največja vas. Šteje komaj toliko hiš z gospodarskimi postopji vred, da jih lahko prešteješ na prste obeh rok.

Po sredi vasi je speljana cesta. Ravnine je komaj toliko, da čepe na vsaki strani ceste hiše. Vrtovi so že v položni strmini. Po vasici se imenuje vse pogorje tja v Velunjo in do Graške gore.

Če prideš v Plešivec, te bo kar samo zaneslo k Mehovim, četudi je lesena hišica eno najskromnejših poslopij v vasi. Hiša je malo vstran od ceste. Ta hiša in domači so v času okupacije največ pretrpeli v Plešivcu. Bili so prvi domačini, ki so se povezali s partizani. Oče Meh je bil kot talec ustreljen v Celju, mati pa je bila z otrokoma odpeljana v taborišče, kjer je po treh mesecih umrla. Otroka sta vso vojno preživela v nemških otroških taboriščih širom po rajhu.

Pri hiši sta sedaj dva gospodarja: sin in hčerka. Mlada dva složno gospodarita. Nad njima z varno roko »viža« gospodarstvo njuna teta. Popol gospodarja Lojza sem našel pri delu. Lojz je mlad fant, izredno bister, ki se mu že na prvi pogled pozna, četudi živi na pogorju, da je v življenju marsikaj izkusil in da je prebrodil dobršen del sveta.

V mali leseni hiši smo posedli. Ker jabolčnika ni bilo več pri hiši, se je znašel na mizi plat zmesnega kruha, iz kuhinje pa je priromala skodelica prave turške kave. »Saj pravijo, da pomenek še lepše steče pri črni kavi«, se je nekdo pri hiši pošalil.

»Pri nas je še precej narobe. Čas hitro teče, mi pa smo šele sedaj začeli urejati domačijo. Prej ni bilo časa. Važnejša so bila gospodarska poslopja, njive in travniki. Tam je kruh, ki nas preživlja. Sedaj pa pridemo na vrsto mi sami,« je smeje dejal Lojz, ko je poizkušal ostrino srpov, ki jih je brusil za žanjice, da jim bo šlo delo lagodneje izpod rok.

»Poglejte! Domačijo so po našem odgonu v taborišče skoro popolnomo uničili. Pri hiši ni bilo prav ničesar. Vse so odnesli. Domača hiša in vsi ti bregovi so se mi kot enajstletnemu fantku ob odhodu 4. avgusta 1942 vtisnili

neizbrisno v spomin. Koder sem hodil, po vseh otroških taboriščih — prav povsod mi je bila pred očmi naša vas. Res je, v bregovih smo doma, toda ne zamenjam jih za noben drug kraj, pa naj bo še tako lep.

Konec vojne me je našel v otroškem taborišču Kastel. Dne 22. marca 1945 so nas Angloamerikanci osvobodili in nas odpeljali v Neumarkt. Tam me je neki ameriški major nagovarjal, naj grem z njim v Ameriko. Pripravljen je bil, da me posvoji. Veste, Plešivčan se od svoje zemlje ne more ločiti. Naši bregovi so me klicali. Nisem mogel več zdržati. Veste, kaj sem napravil?«

Radovedno sem pogledal ta mladi, sveži obraz, ki me je smejoč se pogledal izpod oči. »Kaj pa ste lahko napravili?« sem ga vprašal.

»Kratko in malo — pobegnil sem. Štirinajst let sem bil star, ko sem se podal na to tvegano pot.«

»Pa se vam je pobeg posrečil?«

»Da«, je bil njegov kratek, odločen odgovor.

»Ali si lahko predstavljate štirinajstletnega šibkega, drobnega fantiča v prevelikih, raztrgani, mahedravi obleki, ki hodi po povsem neznanih krajih proti domu? Prvi dan sem prišel do Regensburga. Hodil sem peš, včasih pa sem se del poti peljal z avtom. Po nekaj dneh sem si dobil družbo dveh bivših jugoslovanskih vojnih ujetnikov. V troje smo nadaljevali pot proti domovini. Po mnogih doživljajih smo srečno prišli do Podrožice na Koroškem. Od tam pa je bila pot domov prava igrača. Ko sem prišel v Šaleško dolino, sem se pri sorodnikih prvič v življenju napil.«

Segel sem mu v pogovor in smeje dejal: »Menda ga je bilo hitro dovolj?«

Prav široko se je zasmejal: »Dva kozarca ga je bilo preveč. Dobro pa se še spominjam, ko sem prihlačal ves omotičen v Plešivec. Pod pazduho sem nosil štruco kruha, ki so mi jo dali na pot sorodniki. Ko me je teta, ki še sedaj pri nas gospodinji, zagledala, me ni spoznala. Nejeverno me je gledala, ko sem ji povedal, kdo sem. Pričela se je križati od veselja, presenečenja in najbrže tudi od žalosti, ko me je zagledala v takem stanju vsega nebogljenega. Kot otroka me je spravila v posteljo,« je smeje pripovedoval Lojz.

Ta hip je skozi vežna vrata prišlo mlado dekle z naročjem drv in jih neslo v kuhinjo. Lojz je povedal: »To je naša Marica.«

Kar v kuhinjo sem ji zaklical: »Pozdravljeno dekle iz Saldenburga.« Prijeten, zvonek alt mi je iz kuhinje smejoč se odgovoril: »Kako pa vi to veste?« Dekle se ni prikazalo iz kuhinje. Saj veste, kako je na pogorju. Ljudem je nerodno, če jih kak mestni nepoklicanec preseneti vse oznojene in umazane od dela in še v delovnih oblekah.

»Marica!« je zaklical Lojz.

Trenutek nato se je pri vratih pokazalo dekle, vse od planinskega sonca ožgano, vitke, srednje postave in živahnih kretenj. Po postavi in obrazu bi ji prisodil največ osemnajst. Pa je starejša. Seveda pri ženskem spolu se leta nikoli ne povedo — pa jih tudi jaz ne bom. Že na pragu si je brisala roke v predpasnik. Tako se na pogorju spodobi, da se da gostu čista roka. Brez vsake zadrege mi je podala roko in prisedla k mizi. »Vrežite kruha!« je gospodinjsko dejala, da bi pogovor preje stekel.

»Marica, zanima me, kako je bilo v otroškem taborišču?« sem jo pobaral. »Vse to vam je najbrže že Lojze povedal. Njemu bolje teče jezik.« »Že, že, rad bi tudi od vas zvedel še kako potankost,« sem ji odgovoril.

»Po nas so prišli dne 4. avgusta 1942 okoli osme ure zjutraj. Hišo so takoj zastražili. Hoteli so nas takoj odpeljati, ker pa je silno deževalo, smo odšli šele opoldne. Poleg naše so odpeljali še tri družine. Vso našo prtljago je naložil

na voz naš sosed Blaž Šubelj in jo odpeljal v Velenje. Tam so nas naložili na avtomobil in odpeljali v Celje. Dobro se spominjam — bil je torek. V okoliški šoli so nas iztovorili in nagnali v telovadnico. Dojenčke so že drugi ali tretji dan ločili od mater. V soboto ponoči so naše matere zadnjič spale skupaj z nami. Bili smo v razredih. Okoli tretje ure zjutraj so matere ločili od nas. Ob treh je bil alarm. Matere so morale prej oditi na stranišče, vse stvari so morale pustiti v sobah in oditi na dvorišče. Moja mati se je poslovila od mene na hodniku. Ko se je hotela posloviti še od brata Lojza, jo je gestapovec Vlado Šmon iz Škal udaril s puškinim kopitom in jo nagnal. Mater sem takrat zadnjič videla. Po treh mesecih sem izvedela, da je umrla v Auschwitzu.

V ponedeljek zjutraj so nas zbudili in nam dejali: »Zdaj pa poberite svoje stvari, greste k mamam.« Hitro smo vstali vsi veseli in se oblekli. Za zajtrk smo dobili prežgano juho. Na postajo smo šli kot ovce. Z nami so šli pazniki, ki so imeli na rokavih znake rdečega križa. Naložili so nas na osebne vagone. Popoldne smo prišli v otroško taborišče Fronleiten pri Gradcu. Tu smo ostali šest tednov. Takoj, ko smo prišli v taborišče, so nas razdelili po skupinah v lesene barake. Deklice smo bile skupaj, dečki skupaj. Dojenčke so odpeljali iz Celja že nekaj dni prej. Ti dojenčki so bili v Fronleitnu v posebnem oddelku. Po šestih tednih so nas poslali v Saldenburg. V tem taborišču sem bila do osvoboditve. 20. aprila so nas osvobodili Angloamerikanci.«

»Marica!« se je zaslišal tetin glas s kuhinje. »Sedaj pa moram iti pomagat teti«, se je poslovila Marica. »Pridite zvečer, ko bo več časa, pa se bomo še kaj pomenili,« je dejala pri odhodu. Vstala je od mize, sama mladost je je bila. Iz njenih rjavih oči pa je odsevala plešivska pokrajina z zrelimi žitnimi kopami na požetih njivah.

Ko je Marica odšla h kravam, je zopet Lojz povzel besedo. »Ali ste videli, kako zidamo hišo? Kar nad staro leseno hiško gradimo novo, večjo.«

»Da, vidim, podobno zidajo lesene hiše tudi v gornjegrajskih hribih. Tudi gori so zidali nad staro leseno hišo novo.«

»Saj veste, da sva z Marico na pol gospodarja naše domačije. Novo hišo bova zgradila dosti večjo, prostora mora biti za dve družini. Na jesen, ko pospravimo po polju, bomo z delom nadaljevali. Upam, da bo drugo leto tudi pri nas vse gotovo. Tako si pomagamo mi hribovci,« je zaključil Lojz pogovor.

Od zunaj sta bili hiši druga nad drugo kar nekam čudni videti. Streha nove hiše, ki je mnogo večja od stare, in tudi podstrešje je že slonelo na močnih podpornikih.

Od Mehovih sem zavil po vasi. Bil je večer. Pred neko hišo so sedela dekleta in počivala. Po cesti mimo njih sta prišli dve lepo oblečeni ženski. Prisluhnil sem pogovoru domačih deklet na klopi. »Poglej ju, tako gresta, kakor bi bili knapovski,« je prva dejala drugi. Sprva nisem razumel pomena njunih besed. Ko sem si obe mimoidoči pogledal malo natančneje, se mi je zjasnilo: »Seveda kakor knapovske.« Na pogorju je med knapovskimi ženami in dekleti in kmečkimi velik razloček. Takoj spoznaš prve in druge. Je že tako, vsaka je rada čedno napravljena. Ta čut je v ženskah menda že od takrat, ko so se prvi ljudje pojavili v Špehovki, jami praljudi, ki je na tem pogorju nad Hudo luknjo. Vsi ti ljudje, ki prebivajo po pogorju, so svojstveni. To je opazil tudi okupator. Pri rasnem pregledu jih je uvrstil v posebne kartoteke. Zaznamovani so bili kot mongoloidi.

Špehovka, ki jo je raziskaval arheolog-akademik prof. Brodar, še ni odkrila vseh svojih skrivnosti in jih najbrže nikoli ne bo. Tudi Graška gora

jih skrbno čuva. Pri vasici Hrastovcu pod Cirkovcami pravijo ljudje kolovozu — rimska cesta. Naselje Šentvid nad Doličem ima več rimskih spomenikov. Po pogorju, kjer so sedaj izpeljani kolovozi in se košatijo samine, je v davnini oprezoval pračlovek iz Špehovke s kamnom v roki za divjačino. Pred dvema tisočletjema pa je tod okoli odmeval korak rimskih legij na njihovih pohodih.

Kdo ve, kaj vse skriva to pogorje v svojih nedrjih?

Srečanje s Hriberškovo mamo

Hriberškova domačija je majhna. Od daleč je skoraj ne opaziš, vsa je skrita med sadnim drevjem. Zdi se, da je kar prislonjena na Fergunov vrh na Graški gori. To je zadnja domačija na dokaj strmem pobočju. Od nje je slabe pol ure do Arnežnikove domačije na sedlu Graške gore, ki deli Fergunov vrh od Puste gore. Izpred hiše je lep razgled na Grmado, velik del Velunjskega grabna in kmetije tja proti Forhtenegu. Velunjski graben, vsaj ta del, pod Strmčnikom in Hriberškom, je kar vedno nekam v senci. Redke meglice, komaj opazne kakor pajčalon se vijejo v rosnih jutrih iz Velunje. V nji samevajo opuščene žage. Le mlinska kolesa starih napol opuščenih mlinov, ki meljejo zmesno moko, se tu in tam na kakem skritem ovinku počasi vrte. Zde se kakor pozabljeni. Iz Velunje se vije po rebri proti Strmčnikovi in Hriberškovi domačiji po vrhu kolovoz, ki se med požetimi njivami in pasovniki neverjetno sveže odraža od pokrajine. Zdi se, kakor bi bil nadelan šele pred kratkim, vendar je že stoletja star, kakor so stare domačije ob njem. Rjavi lapor in ilovica se v sončnem jutru na kolovozu kar lesketata.

V pičli pol uri si iz Velunje mimo Strmčnikove domačije pri Hriberškovih. S Hriberškovo materjo, ki nosijo na ramenih sedem križev, mogoče že osmega pol, sem imel še neporavnane račune, za katere pa mati niso vedeli. Dobil sem jih v črni kuhinji. Netili so na ognjišču. Dimilo se je tako, da je bila tudi veža vsa v dimu. Nikakor ni hotel in ni hotel dim tja pod gliste, kjer pozimi vise klobase in plečeta, pa še svinjski rilec, ki čaka pusta. Taka je pač šega na pogorju.

Mati so stari, ne spominjajo se več, kolikim so odrezali zaplate kruha takrat, ko smo vsi neprespani in do kraja zdelani rinili iz Velunjskega grabna, kjer so nam Nemci presekali pot, po kolovozu mimo njihove hiše. Nekaj pa se nas je zrinilo tudi v hišo. Mati se ne spominjajo več, kako so šli v klet in jemali iz lonca hleb za hlebom in rezali, rezali hlebe, dokler jih je bilo. Mi pa smo jedli njihov kruh že kar z očmi, ko je bil še v njihovih rokah.

»Mati, ali se ne spominjate več, kako je bilo takrat?« sem jih zvedavo pobaral.

Majhna, drobna ženička se je iz dima zazrla vame, si obrisala sajaste roke v predpasnik in počasi dejala. »Ja, kdo bi se le mogel vsega spomniti, ko vas je toliko bilo. Nikdar prej in ne pozneje jih ni šla taka tropa mimo nas. Kar v treh procesijah ste šli proti Arnežniku. Mimo naše hiše vas je šlo največ. Najbolj se spomnim onih zadnjih, saj rekli so, da so bili zadnji. Na ognjišču je bil pristavljen lonec napol kuhanega fižola. Kar na ta fižol so se spravili z vso ihto. Rekla sem: Bog žegnaj! pa je bilo že po njem. Eh, potem popoldne pa je grmelo na Fergunovem vrhu, da se je naša hiša skoraj sesula. Kaj takega pa že še ne! Kakor bi se sam pekel odprl. Veš, tebe pa se ne spomnim, preveč vas je bilo. No ja, če si dobil svoj kos kruha, je bilo prav. Spomin me zapušča.«

Pot od Strmičnika do Hriberška (Po tej poti je šla XIV. udarna divizija iz Velunje na Graško goro) V ozadju je Hriberškova domačija

Mati so pozabili. Mnogi izmed nas, ki smo tisto popoldne rinili iz Velunjskega grabna na Graško goro, pa ne bomo Hriberškovega kruha pozabili nikoli. Kdo ve, če ni bila tista zaplata kruha, ki so jo odrezali Hriberškova mama, prenekateremu borcu vprašanje življenja in smrti. Mati tega niso vedeli, v svoji podzavesti so to mnogo globlje občutili kakor mi vsi, ko so nam gledali v lačne oči...

Za hišo v strmi rebri so dekleta okopavala korenje. Kar s poti sem jim v reber voščil dobro srečo in jim zaželel, kakor se spodobi brhkim dekletom, krepkega fanta. Kar završalo je med njimi. Nato pa so se nekako prisiljeno zasmejale. Prav na kratko so odgovorile: »Saj ga ni.« Prešerno sem se zasmejal in jih potolažil, da ga bom drugič pripeljal kar s seboj. Pa so bile odrezave: »Pripeljati ga ne boste mogli v to strmino, ga boste morali privleči.«

»Taka dekleta pa ne smejo ostati sama, to bi bil ja smrten greh, čimprej se morate omožiti,« sem jih poščegetal v njihovi samoljubnosti. Pa se niso dale. Takoj sem jo pošteno skupil. Najbolj odrezava mi je med smehom ostalih odgovorila: »Kaj ne vidite, da smo že omožene.« »S kom pa?« me je zaskrbelo. »S korenjem!« se je glasil odgovor s strme rebri. Njihove motike so se zopet zarile v trdo rdečkasto zemljo, da se je kar zaprašilo.

Pa so govorile bridko resnico, ki sem jo kasneje zvedel. Fantje bežé iz samin v dolino. Iz hribovskih oračev, drvarjev in hlapcev postajajo knapi. Velenjski rudnik in novo razvijajoče se mesto Velenje potrebuje pridnih in mišičastih rok. In take ti fantje imajo. Skoro vsi hite za dobrim zaslužkom v dolino, ki jim ga samine in gozdovi ne morejo več nuditi. Fantje s pogorja od Cirkovc do Zavodne se sele v dolino. Sončne samine so že mnogi zamenjali za globoke premogovne rove. Na saminah ostaja predvsem ženska delovna sila. Fantje s samin delajo v dolini in mnogi se v dolini tudi oženijo. Samine bodo počasi pozabili. Nova doba prinaša na pogorje velike, usodne spremembe...

Sončni ljudje

Nobenega pogorja ne poznam, ki bi bilo tako sončno kakor Graška gora. Bodisi pozimi, spomladi ali jeseni, da o poletju ne govorim, je na Graški gori sonce. Če le za hip pokuka iz oblakov, se že njegovi žarki upro na ves njen

Arnežnikova domačija

podolžni hrbet od Šentvida preko Lene, Puste gore, Fergunovega vrha pa tja proti Rdečniku in še naprej proti Štaknečki planini. Vse to pogorje poznamo pod imenom Graška gora. Tudi borbo, ki se je vršila ob pohodu XIV. udarne divizije na Štajersko l. 1944, imenujejo kratko: borba na Graški gori — gori jurišev.

Toda prava gora jurišev je Fergunov vrh! Na tem vrhu se je vršila ves čas okupacije med partizani in Nemci borba samo enkrat. Bila je to ena najtežjih, kar jih je divizija bila na Štajerskem. Vse ostale borbe po Graški gori so se vršile povečini vzhodno od Fergunovega vrha, največkrat na Pusti gori. Na Graški gori v bližini Sv. Lene so se oddelki XIV. udarne divizije po pohodu meseca marca zopet zbrali.

Preko Graške gore so šle tudi najvažnejše kurirske poti iz Zgornje Savinjske doline, preko Mozirskih planin in sotesk pod Sv. Križem, Zavodne, Velunjskega grabna na Graško goro in preko Mislinjske doline na Pohorje, preko Drave na Kozjak, Slovenjske gorice in Prekmurje. Zato ima Graška gora v narodnoosvobodilni borbi na Štajerskem svojevrsten pomen.

Z Gustlom in Jankom smo zavili od Hriberškove domačije po kolovozu v gozd in na desno. Bili smo že na vznožju Fergunovega vrha, ki je do prvih kmetij proti Velunjskemu grabnu gosto obraščen. Prekobalili smo globel, ki se vleče s sedla, in se zagrizli v strmino. V slabi četrt uri smo bili na sedlu, kjer je na majhni ravnini Arnežnikova domačija, ki se veja s svojimi njivami prav pod Fergunov vrh. Na desni od nje na višini pa domujejo Končnikovi. Na obeh straneh sedla se vlečejo, gozdnata pobočja skoraj pravokotno na Graško goro tja doli v Mislinjsko dolino.

Ko smo prekoračili košenico, so se na naši desni in levi vrstile po grebenu požete njive. V sedlu je, kakor bi v trenutku zrasla pred nami, stala Arnežnikova domačija. Te domačije se dobro spominjam še od takrat, ko se je vršila med nami in Nemci tod doli borba. Domačija se mi je zdela od daleč danes vsa drugačna. Prišli smo bliže. Šele zdaj sem opazil, da je bila požgana. Zdaj je že pozidana, toda še vsa groba in neometana. Nikogar ni bilo na dvorišču. Stopili smo v izbo, ki je primerna za bivanje.

Družino smo dobili ravno pri obedu, čeprav so se urni kazalci pomikali že proti tretji uri popoldne. Ko smo se pozdravili, je gospodar Arnežnik

dejal: »Vidite, tako je, zdaj je pri naši domačiji glavno delo. Kruh spravljamo in nimamo časa niti kuhati.«

Res, o njegovih besedah smo se prepričali. Na mizi je bil hleb zmesnega kruha, čebula in posoda s hruškovcem. Za mizo je bilo vse živo otrok, za vse je bilo premalo prostora. Mlajši so posedli še po dveh postoljah.

»Vidite, vse polno nas je. Vsi imamo na razpolago samo eno sobo. Tukaj spimo in obedujemo. Saj vidite: domačijo obnavljamo! Vse so nam Nemci požgali. Sami obnove ne zmoremo. Vsako leto se nas spomni Okrajni odbor Zveze borcev iz Maribora. Upam, da bo naslednje leto pri naši hiši že vse v redu«, nam je v naglici pripovedoval gospodar.

»Poglejte,« pokazal je z roko na dvorišče, »opeko smo žgali kar sami. Ilovico smo kopali tukaj. Vsak dinar moramo trikrat obrniti, da ga prav porabimo. Če bi opeko vozili iz doline, bi me vsak kos stal okoli 30 dinarjev.« Smeje je nadaljeval: »Nemci so mislili, da nas bodo uničili, pa smo trdoživi, kar se da.«

»Vse bo še v redu,« je dejal gospodar Arnežnik, mož z izredno živimi očmi, živahnih kretenj, od sonca ožganim, nagubanim obrazom in plešast. Z nekim notranjim veseljem nas je posadil za mizo. Starejši sin je odšel v klet po »boljšega«.

Ko smo zagrizli v skorjo zmesnega kruha in se odžejali, nam je Arnežnikov oče pripovedoval vso Golgoto svoje domačije. Povezava s prvimi partizani na pogorju, aretacije, taborišča, požgana domačija. To so težke stvari. Toda njega niso uničile.

»Vse bo šlo! Lačni nismo. Letos je dobra letina. Žitni klas ima tudi do 70 zrn«, je dejal oče zadovoljno.

Ko smo si stisnili roke, sem se zazrl v iskreče, dobre oči tega moža z Graške gore, ki je stal gologlav pred jarmom volov, ki so vozili težko snopje na gumno. Toliko ljubezni do svoje zemlje, kakor se je odražala v njegovih očeh, še nisem srečal.

Njive okoli domačije so bile požete, snopje je bilo vse zlato, s soncem obsijano, le oves pod Fergunovim vrhom je še ves zelen valovil v lahnem vetru, ki se je gnal iz Velunjskega grabna preko sedla v Mislinjsko dolino. Ko sva si podala roke, me je spreletela misel: To so sončni ljudje.

Jutro

FRAN ROŠ

Nad hribi zgodnja zarja se svetlika
čez goste sence gorskih borov, smrek
in komaj s prsti se skalin dotika,
prej ko se bo razlila v širni breg.

Na zemljo novo jutro bo stopilo
in tu bo dan, med vsemi spet,
kar iz noči se jih je kdaj izvilo
in kar jih kdaj še vzide v begu let.

Prihaja v rosnih biserih svetloba.
O, to bo dan, ki mu bleščeč bo svit!
In ko da sem v svobodo vstal iz groba,
v brezbrežno jutro sam sem ves razlit.

To uro hôtel bi se spet roditi,
zadihati v življenje še enkràt
in se znova vseh lepot napiti
in kakor jasno jutro biti mlad.

Rodil nekoč sem v jutru se drugačnem.
V tesnobni izbi. Z ledom januar
obil je okna v tistem jutru mračnem,
ki bil mu pozen je in hladen žar.

Zbujena zemlja polna je vedrine,
ki v njej bi rad se še enkràt rodil,
da skozi dan brez mraza in temine
bi zlahka dobro, srečno pot odkril.

Velika Golica (1835 m)

DR. MARJAN FLORSCHÜTZ

Ta članek nima namena opisovati Golico in vse njene naravne in planinske posebnosti. O teh stvareh obstoji cela majhna literatura strokovnih opisov domačih in tujih piscev.

Rad pa bi ponovno poživil zanimanje za ta vrh z morda najobsežnejšim in najlepšim razgledom.

Prelepi vrh na najsevernejšem kraju naše domovine nas je vselej mikal. Gora sredi Karavank med Stolom in Kepo, v grebenu, po katerem teče jugoslovansko-avstrijska meja, je pred drugo svetovno vojno štela rekorden obisk zaradi bogate flore, predvsem zaradi narcis v pozni pomladi, in zaradi izrednega razgleda. Za nas ni pretirano, če R. Badiura v svojem »Vodiču kroz Jugoslovenske Alpe« (1922—23) Golico primerja in imenuje jugoslovanski Rigi* (str. 55).

Po 15 letih nam je končno spet uspelo priti na Golico. Seveda je bilo poprej mnogo razburjanja. Nam, ki smo Golico poznali iz prejšnjih let in smo se vsaj enkrat na leto povzpeli na ta vrh, da se naužijemo bajnega razgleda in — last not least — narcis, nepozabni vtisi in spomini še niso obledeli. Tudi mi smo nestrpno čakali, kdaj bomo spet svobodno dihali na tem razglednem vrhu. Drugi, posebno najmlajši planinci, ki na Golici še niso bili, pa so bili upravičeno vznemirjeni zaradi radovednosti in nekega manj zavestnega navdušenja za novo planinsko doživetje.

Mnogo skrbi je nalagalo vprašanje dovoljenja za obisk Golice, ki leži v obmejnem pasu, na meji, saj mejna črta poteka po vsem njenem grebenu in čez vrh sam. No, dovoljenje obmejne službe smo dobili gladko in pravočasno. Bil je določen dan 18. in 19. julija.

Prva skupina 13 po številu je odšla v soboto zjutraj kot »kvartirci«, glavnina, blizu 40 planincev, pa s popoldanskim vlakom v posebnem vagonu. Bili smo sami planinci brez »tujih elementov« vse do Jesenic. To je dobro vplivalo na razpoloženje, ki vse do odhoda vlaka ni bilo kaj prida, saj je deževalo.

Med potjo pa se je zjasnilo, tako da smo imeli čist pogled na Kamniške Alpe in na Karavanke, ko pa smo okoli desetih zvečer prišli na Jesenice, je nad nami svetilo zvezdnato nebo.

V zmerni hoji smo v skupinah po 6—7 v dobri uri prišli do planinskega doma na Planini Sv. Križ, kjer nas je čakalo dobro prenočišče. Nekaj naših tovarišev je odšlo v dom na Črnem vrhu, pol ure nad vasjo Sv. Križ.

Nedeljsko jutro je bilo sončno. Ob sedmih smo ob Savskih jamah prišli do obmejne karavle, kakih 40 minut hoda, kjer so brez posebnih formalnosti pustili mimo brez spremstva, ki smo z njim računali.

Do sedla Suha (1434 m) smo se razpršili v več skupin. Nekateri so odtod krenili po grebenu na vrh Golice Krvavko (1754 m), da bi že spotoma uživali z grebena pogled na sever, na Dravsko dolino in na Vrbsko jezero, večina pa je odšla levo po pobočju Krvavke proti ruševinam Spodnje koče (1582 m). Drugi so jo usekali naravnost proti vrhu preko livad, ki so bile bele od narcis, in niso pazili na stezo.

Veter je s Triglava gnal goste megle. Ob desetih je bil razgled z naše strani že popolnoma zaprt, medtem ko so tisti na severu še gledali strmo, razrvano severno stran Golice globoko proti Koroški. A ne za dolgo. Oblaki s severozapada so kmalu prinesli dež in sodro. Počenili smo pod dežnimi plašči in čakali, kaj bo. Nekateri so bili pri Spodnji koči, večina je bila že na vrhu Golice, 300 m više proti severozapadu, vendar so se hitro vrnili, kajti brila je huda burja, razgleda pa ni bilo.

Tisti, ki so bili na vrhu Krvavke, so vedeli, da niso na vrhu Golice, ker niso našli razvalin Kadilnikove koče, ki je propadla med vojno.

Okoli poldneva je dež prenehal, megle so se pretrgale, skoznje je pogledalo sonce, mi pa smo ugledali sem in tja kak vrh. Tisti, ki smo zastali na Krvavki, smo prišli na Golico v soncu. Na severu smo zagledali Vrbsko jezero z gradičem Veldenom, na severozapadu Baško jezero, vijugasto Dravo v dolini, v kateri živi naš narod. Tudi okoli Triglava se je ubrisalo, vendar vse panorame nismo mogli dobiti, videli pa smo sem in tja Rjavino, Triglav, Cmir, Razor, Bogatin in druge bohinjske planine, sem in tja pa tudi Stol.

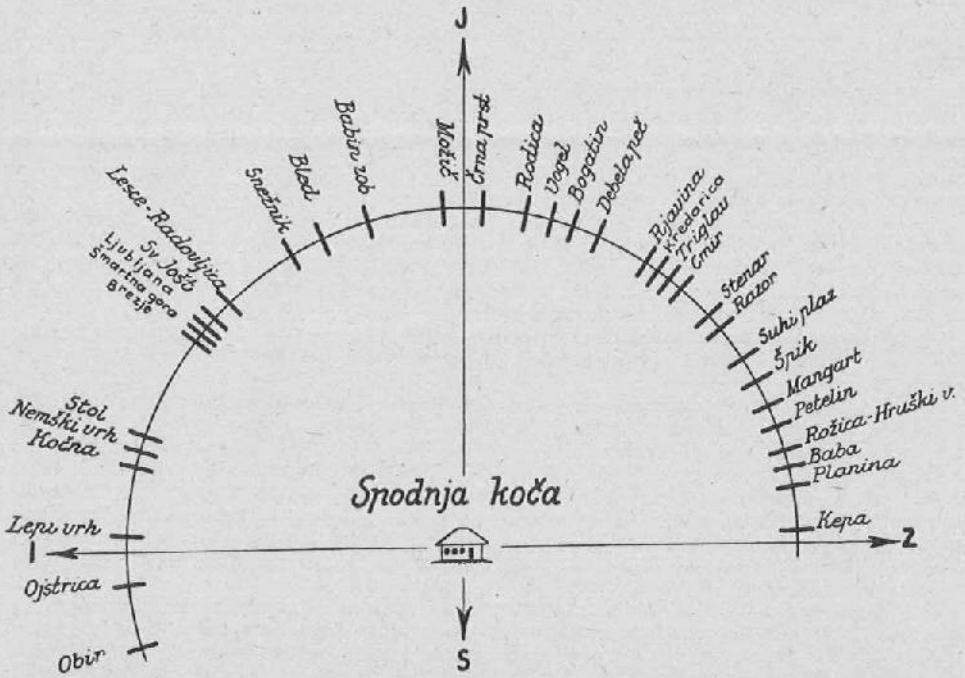
Bilo je lepo in toplo na tem soncu, čeprav je pihal veter preko strmih trav na naši strani Golice. Kakor valovi so se zibale narcisne poljane, narcise pa so sklanjale svoje bele cvetove z zlatimi venci okrašene na visokih zelenih steblih.

* Rigi, z najvišjim vrhom Rigi-Kulm, 1800 m visoki vrh v Švici, vzhodno od Luzerna, severno od Vierwaldstättskega jezera, poznan po svoji panorami, najlepši v Švici.

Vendar se nismo pregrešili nad njimi, čeprav vsi radostni v tej gorski prostosti. Tiščala nas je nekaka mora. Tiho smo šli mimo ostankov Kadilnikove koče do Spodnje koče, kjer smo se zbrali. Vsak se je ukvarjal s svojimi mislimi ob pogledu na te porušene planinske domove. Čeprav nismo govorili, sem prepričan, da je večina mislila isto.

Pred Spodnjo kočo na jugu stoji še betonski podstavek, na katerem je bila nekoč orientacijska razgledna plošča s premičnim kazalcem in z označbo smeri proti posameznim točkam razgleda. Ko sem bil l. 1938 zadnjikrat tu, sem si prerisal to ploščo kot dopolnilo k svojemu »Badjuri«, kakor da bi bil slutil, da je ne bo več.

Evo je! Prepričajte se sami, da je razgled z Golice natanko tak in zares eden od najlepših v naših gorah.

Risba zaznamuje samo vrhove proti jugu, kakor se vidijo od Spodnje koče. Mnogo širšo panoramo na vse štiri strani neba pa nudi vrh, kar je opisal R. Badjura v svojem prej omenjenem »Vodiču«, ki ga danes ni več mogoče kupiti, na str. 56.

Ko smo se v dveh urah spustili na Planino Sv. Križ, se je povsem zvedrilo, vse Julijske planine pa so se kazale rahlo zastrte v popoldnevno meglico. Ker smo imeli dovolj časa, smo se povzpeli še na Črni vrh (1334 m), kjer smo se nasončili in se nagledali pred povratkom v dolino Triglava in njegove soseščine.

Zmijino Brdo — Sv. Ilija (961 m)

DR. MARIJAN FLORSCHÜTZ

961 m ni bogvekaj, bo kdo rekel, ta višina planinca ne mika več. Pa vendar, ker je hkrati absolutna in relativna višina, se je treba zares vzpenjati od ničle, od morja torej skoro 1000 m vkreber. To pa je že višinska razlika od Vršiča na Mojstrovko, od Jesenic na Golico, od Zagorja na Čemšeniško planino.

Glede na razgled bi utegnili gore deliti v tri skupine:

V kopenske, t. j. od vseh strani obdane s kopnino, gorami, dolinami, rekami in ravnmi;

v obrežne, ki delno meje na morje, delno na kopno in se torej razgledavajo na obe strani;

v otočne, ki jih od vseh strani obdaja morje, razgled pa zajame morje, otoke in del celine, kopnina pa tvori samo obrobni zunanji okvir razgleda.

Zmijino Brdo bi uvrstil v to tretjo skupino. Čeprav leži na otoku, ima značaj otočne gore. Masiv te planine obsega deset km zapadne izbokline okoli 70 km dolgega polotoka Pelješca, v vsej širini skoro 6 km, od koder se mu pobočja valovito spuščajo do zapadnih obal, medtem ko s severa in juga strmo pada v morje. Več od treh četrtin obsega mu obliva morje, sosedno okoli 20 km oddaljeno severno kopno obalo pa tvori dolgi in visoki greben Biokova, ki zapira pogled v notranjost celine. Glavni grebenski trup stoji v smeri sever—jug, medtem ko se stranski grebeni raztezajo proti vzhodu in zahodu, odkoder pogled spet pada na morje. Po svojem položaju in po svojem divnem razgledu z vrha tvori Zmijino Brdo pravcati vtis otoške gore. Gora nosi tri imena. Ljudstvo jo imenuje Perunovo Brdo in Sv. Ilija.

Poimenovanja gora imajo pogosto stvarni realni pomen. Že samo ime Zmijino Brdo vzbuja radovednost, spoštovanje, strah, opreznost. Ali je tam veliko kač? Morda strupenjač, modrasov, poskokov...? Videli bomo. Ime govori za to. Verjetno pa tudi obeh drugih nazivov ljudstvo ni dalo brez razlogov. Je neka zveza med nazivoma Perunovo Brdo in Sv. Ilija. Perun je bil slovanski poganski bog gromovnik, podobno kakor svetopisemski Sv. Ilija.

Ko sem v Orebiču na morju vprašal ljudi, kakšno bo kaj vreme, so pomenljivo pogledali proti Sv. Iliji in mi odgovorili: »Ilija bo naredil lepo... če le ne bo kape.« In glej na mojo srečo so šele tretji dan nato prišle meglice na vrh in jih veter ni mogel razpoditi. Najprej se je bela, poznejše pa temnosiva kapa spuščala vedno niže in pod večer je že razsipal vihar z dežjem...

Od hvarske strani, že od otoka Ščedra, pluje ladja v smeri vzhoda proti izpostavljeni, iz morja zrasli gorski grmadi, ki jo obvlada vrh Sv. Ilije. To je Zmijino Brdo.

Zdi se nam, da je silno daleč v sinjkasti megli nad temnomordo mirno gladino. Od Pločic, ki jih puščamo na desni, postajajo njeni obrisi vedno bolj izraziti. Dva, tri vrhove vidimo, pa ne vemo, kateri vrh je Sv. Ilija. Čim bolj se bližamo otoku Korčuli, ki nas spremlja z desne, se vedno jasneje in privlačneje očrtavajo zeleni hrbti, ki se spuščajo proti morju. Vozimo v Pelješki kanal. Poldne je. Z desne imamo otok Korčulo, z leve strmo obalo polotoka Pelješca, iz katerega se iz morja naglo vzdiguje trup Zmijinega Brda. Na vznožju sta se stisnili ob morju primorski vasici Viganj in Kučište. Ladja ju pusti ob strani in pristane na nasprotni obali v starodavni Korčuli, natanko nasproti Sv. Ilije.

Prelep sončen dan je. Nad svetlim, vedrim nebom in temnomodrim morjem se dva do tri kilometre pred nami vzdiguje bajna podoba Zmijinega Brda. Med Vignjem in Orebičem v dolžini kakih 8 km se je razprostrlo gosto zeleno podnožje, na katerem so najbolj vidne zelene skupine vitkih cipres vse do do višine 500 do 600 m. Nad 600 m se belijo strme kraške stene vse do vrha.

Ne morem si predstavljati, kje bi držala pot tja gor. Komaj čakam na lokalno ladjico, ki me bo v 20 minutah pripeljala na drugo stran v Orebič pod Sv. Ilijo. Tu je izhodišče za turo, kjer bom okoli dveh popoldne. Vročina je huda, preko 30° C v senci. Še danes bi bil rad na vrhu, bogve kakšno vreme bo jutri. Pa tudi radovednost me priganja in vleče.

V Orebiču pustim svoj nahrbtnik. Pot drži mimo cerkve proti severu skoro naravnost 25 minut do vasice Ruskovići. Na koncu vasi se proti severu pot vzdigne navkreber. Tu zagledam eno od prvih, že davno obledelih markacij. Steza je jasna; v začetku se vije strmo skozi gosto grmovje, nato pa zavije proti vzhodu lepo nadelana jahalna steza po južni strani, nato pa v višini kakih 300 do 400 m nad morjem obrne na lahno na levo med dvema gričema, tako imenovano Podgorje pred samim glavnim trupom Sv. Ilije.

Pogled v dolino in na morje je čudovit. Pod nami se razprostira zeleni Orebič s svojimi subtropskimi vrtovi in peščeno plažo, pred njim pa v ozkem Pelješkem kanalu kakor da plava na morju deset golih kamenitih pečin in školjev in prav toliko majhnih otočkov, ki se imenujejo Badija, Vrnik, Planjak, Gubac, Masjan, Sutvara, Sestrice itd. Za njim se blešči v soncu mesto Korčula, južno v majhnem zalivu pa veseli izletni cilj Lumbarda, ki jo poznamo po dobrem vinu grku. V ozadju se jugovzhodno kažejo obrisi Mljeta. Čim više grem, je pogled lepši in značilnejši.

Pot se obrne za neimenovanim gričkom s koto kakih 500 m in se prelevi v vedno bolj strme neštete okljuke, ki se izgube v mladem borovem gozdu. Tiho

Situacija za Zmijino Brdo

hodiš po stezi, pokriti z debelim pokrivalom suhih, žoltih borovih iglic, med njimi pa leže storži, ki jih je otresel veter. Sem in tja čuješ ščebet ptic in cvrčanje cvrčka.

Nad to koto prideš na pobočje glavnega grebena. Pot potoka proti severozahodu. Markacij ni, pa tudi niso potrebne, saj obstoji samo ena steza brez odcepov, gozda pa ni več. Skozi vedno redkejšo goščavo zavijemo v nekaj okljukah in spet smo na odprti stezi. Proti jugu se na vsak korak odpira vedno lepši pogled na Kanal, Korčulo, Mljet in morje. Na severu nas spremljajo strme, skoro navpične stene Sv. Ilije, pod njimi pa drži naša pot po kamenju in grušču. Smo v višini morda 600—700 m. Še malo, in obrnemo nekoliko proti severu med večjimi pečinami. Tu se pot razcepi. Na velikem kamenu stoji napisano, da moraš na levo proti planinskemu domu, medtem ko na desno drži bližnjica, pravzaprav brezpotje med kamenjem in pečinami direktno na vrh.

Odločil sem se za boljšo pot proti planinskemu domu. Od te točke se steza malo spušča in se izgubi v redkem gozdu. Po desetih minutah prideš na majhno jaso, preko nje proti sedlu med koto 828 jugozahodno od Sv. Ilije in vrha na desni strani. Nato spet 10 minut na desno skozi redek gozd, na kar zagledamo pred seboj planinski dom. Danes je v ruševinah, zidovi in streha še stoje, v spodnjih prostorih je cisterna. Tu pa se pot izgubi. Naravna orientacija nam kaže desno od koče proti vzhodu skozi redko od burje skrivenčeno drevje. To prosto skakanje preko ostrih kamenov ni prav nič prijetno, toda kmalu prideš na komaj vidno travnato stezo. Dalje skozi dolinico po odprtem svetu mimo v skalo vsekanega sedaj porušenega zavetja na spodnji vrh v isti smeri in po nekaj minutah si že pri triangulacijskem stolpu na golem vrhu Sv. Ilija, 961 m.

Pogled z vrha je veličasten, odprt vse naokoli. Sam ne veš, kam bi najprej pogledal. Najprej na jug, kjer je najbližje: globoko navpično navzdol vidiš Viganj, Kučište, Orebič in vse zgoraj naštete otočke in školjke v Pelješkem kanalu, mesto Korčulo, opasno s srednjeveškimi stolpi in obzidji; proti zapadu celotni zeleni otok Korčulo s številnimi naselji, z belimi hišicami in njene hribovite ravni, porasle

z gozdom, iz katerih se vzdiguje vrh Klubča (568 m). Daleč v ozadju na jugozahodu otok Lastovo. Proti zahodu se spuščajo v morje podaljški grebenov Zmijinega Brda, preko korčulanskega kanala pa vidimo otok Ščedro pred podolgovatim Hvarom, katerega vzhodni trak se končuje z majhno luko Sučuraj, natanko proti severu od točke, kjer stojimo.

Medtem ko so pobočja Zmijinega Brda na vzhod in zahod položna, se na sever greben še bolj kakor na jug grezi skoraj navpično v dolino. Skoro se ti zvrti v glavi, če pogledaš navzdol, tako je odsekana stena, pod katero kakih 200 m nad morjem leži zeleno polje Bijela Njiva, na njem pa se čisto blizu morja odraža vas Duba in sidrišče Sv. Margerita. Od kopnine nas deli Neretvanski kanal. Kopno je kakih 20 m od nas, zapira pa ga dolgi greben Biokova. V Pomrču se vidi vrh Sv. Jure (1762 m) nad Makarsko, od bližnjih vrhov biokovskega venca pa jasno razločimo skupino Susvid z vrhovi Velika Kapela (1155 m) in Osmina (1040 m), ki kot strmi bregovi padajo pred nami v morje. Vidimo niz obrežnih mest: Podgoro, Blato, Zaostrog, Brist in vse do ustja Neretve na vzhodu. Proti vzhodu in jugovzhodu se je potegnil polotok Pelješac, ves zelen in z južno obalo sinje obrobljen, na koncu pa imamo Mljet, kateremu vidimo samo obrise ... Tihi maestral je ohladil popoldanske sončne žarke ... Pesniška podoba, ki jo je težko opisati, jo pa tem močneje čutiš, doživljaš in vsrkavaš v dušo in spomin ...

Povratek. Poskusil sem spustiti se po drugi varianti, direktno na jug, tako da bi pustil planinski dom na desni, toda stezica, ki se spušča z vrha, se izgublja med kamenjem. Na srečo je pot odprta, vidim vse pred seboj. Z bravuroznimi skoki sem se poganjal s kamena na kamen, se oprijemal in se ustavljal z rokami ob suhem grmovju in po 20 minutah prišel do razpotja, od tu pa sem nadaljeval po isti poti nizdol.

Iz Orebiča na Sv. Ilijo je poltretjo uro dobre hoje.

Ker naslednji dan nisem imel parnika, sem moral ostati v Orebiču, kjer sem si ogledal zanimivi pomorski muzej, potem pa — ponovno na Sv. Ilijo, ker nisem vedel, kako naj ubijem čas. In ni mi bilo žal, rad bom šel še tretjič.

Še nekaj! Zmijino Brdo mi ni dalo dokaza o upravičenosti svojega imena, zato pa se je naslednji dan Sv. Ilija okronal ne s sijajno avreolo, marveč z oblačnim pokrivalom, Perun pa je mogočno zagrmel ... Jaz pa sem vse to opazoval s parnika.

Dolomiti — gore naših sanj

SLAVKO PERŠIČ

Bozen, prestolnica Dolomitov. Spominjam se ozkih, hladnih, a udobnih ulic in obokanih hodnikov ob njih, cvetočih sadovnjakov negovanega drevja in v snegu bleščečih vrhov nad mestom, spominjam se s sadjem bogato založenega trga, valovite pokrajine vinskih goric, nepozabnega pogleda z mostu čez reko Talfero na prvo dolomitsko skupino vrhov in stolpov, ki me je sprejela, na Rosengarten s stolpi Vajolet. Spominjam se kajpak tudi vseh tovarišev, s katerimi me je vrv tolikokrat vezala pri vzponih na mnoge stolpe, špike in vrhove Dolomitov.

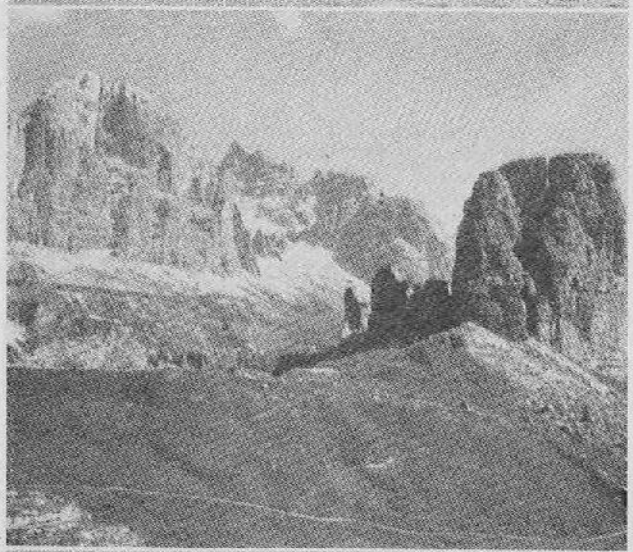
Plezalni vzponi v Dolomitih! Kakšen je občutek doživetij in vtisov, kakšna je bila slast, plezati po stenah teh kipečih zgradb v svetlobi in soncu po strmem, a trdnem pečevju!

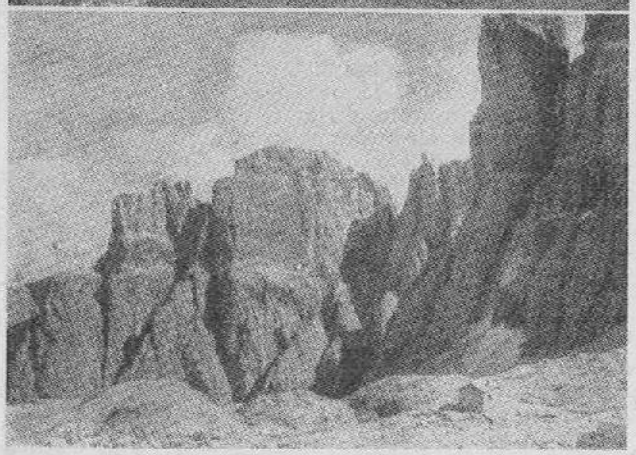
Ko listam po zapiskih in gledam slike Dolomitov, tedaj vstaja pred menoj svet Dolomitov takšen, kakršen je v resnici in kakršnega je prikazal arhitekt nekako tako-le:

»Dolomiti so arhitektonsko monumentalna in mistična zgradba, zgradba edinstvenih utrdb in slave; bele stene so kot utrjeni braniki, stebrišča, skupine stolpov, gozdovi zvonikov in zobcev. To je silna arhitektura, tu preprosta in hladna, tam smela, praznična, čista pa tudi polna domislic. Zaradi vzvišenosti in veličine svojih gmot je to epska zgradba; lirična pa je zaradi svojega zagona in pestre razgibanosti oblik. To je plastično oblikovana zgradba, polna slikovite fantazije, razkosana nad sončnim zelenjem pašnikov in temnozelenimi kipečimi gozdovi. Vsa zgradba je čudovito skladna, umerjena v prostornosti in višinah — skratka, to je vzorna zgradba.

Bozen = Bolzano, Rosengarten = Catinaccio, Talfer = Talvera.

In taka zgradba prav lahko navdihne človeško arhitekturo. Kaj je lepše, kaj bolj gladko, bolj razgaljeno in bolj sijajno od ogromnih sten, ki se dvigujejo, da zapirajo dolino, in ki se bočijo nad zelenimi pobočji, da obvladajo obzorje in nebo? Hočete li občudovati položnost dolgih pobočij? Tu so. Ali se hočete čuditi strminam in previsom, ki se ne boje, se ne majejo. Tu jih imate. Hočete li geometričnih del, ki nadkriljujejo s svojo osnovno in večno natančnostjo? Tu so še.

Toda tu je tudi veličina, prava epska veličina, pesem množice, spojitev človeškega z božanskim, kajti globina in mogočnost vladata nad nižino in površnostjo; tu gmotnost prevladuje nad poedinostjo, naravna oblikovitost pa nad kvadrastimi, četverokotniškimi oblikami in pročelji...

V dolomitskem svetu je prava gonilna sila, ki daje inspiracije za ustvarjanje umetniških del — tista sila, v kateri si drugujejo stvarnost in sanje, potreba in trpljenje, praktičnost in lepota.«

Razgibani obrisi grebenov, kot rez ostri obrisi stolpov, pod zvezdnati baldahin se dvigajoče in z bledico meseca osvetljene stene »bledih gor«, kot jih imenujejo Ladinci, tajinstvenost senc, ki se stegujejo čez sanjave senožeti, čarobnost pokrajine, na katere strmih vrhovih so le izbrancem dosegljivi zakladi, sila narave, ki se znese ob hudi uri, čudovito žarenje ob sončnem zatonu, v katero neznana sila od časa do časa povije gorski svet, vse to preprosti ljudje gledajo s strahom,

Seiser Alpe zaključuje skupina vrhov Langkofel (3181 metrov), Fünffingerspitzen (2996 m), Groehmann-Spitze (3126 m), Zahnkofel (3001 m) in Plattkofel (2964 m), vmes pa je še vrsta stolpov. V alpinističnem svetu je še danes to slavna skupina, na katere najvišji vrh je stopil Dunajčan Paul Grohmann l. 1869, resen Ballov tekmec

Najbolj obiskano plezalsko vežbališče ampezzanskih »veveric« je skupina Cinque Torri d'Averau, katere stolpi imajo relativno višino od 10 do 160 m. Čudovit je Torre Grande (2366 m), ki je prepočene cilindraste oblike. — Levo so Tofane di Roces (3225 m), ki so znamenite iz prve svetovne vojne

Planinska koča Pisciadù (2583 m) v globoki dragi istega imena, sredi ogromnih dolomitskih skladov kvadrastih oblik v skupini Sella. Obdajajo jo visoke stene in ob njih vitki obeliski

z globokim spoštovanjem pa tudi z neusahljivim upanjem, da njihovo življenje v gorah le ne bo vedno tako surovo in trpko. Ob pogledu na ta skalnati svet, zdaj bledo osvetljen in hladen, zdaj blag in topel v rožnatih barvah, zdaj besneč ob nevihti pa zopet miren, kot da nič hudega ni na svetu, se poraja občutje pesniške nastrojenosti v srcu občudovalca »bledih gor«, v dušah teh dobrih ljudi okoli gora pa je vedno vzbujal bogato pravljično domišljijo. Iz roda v rod si pripovedujejo pravljice, legende in pripovedke.

Takšna podoba Dolomitov se mi je odkrivala kot v snu. Toda, kateri izmed naših plezalcev, ki je s ponosnih triglavskih gora v daljavi zagledal v motni svetlobi silhuete Dolomitov, ni še sanjal in še sanja o teh gorah? Koga od naših mladih ne miče neprestano »kraljestvo šeste stopnje?« Pri nekaterih vzbuja ime Dolomiti, zlasti pa imena nekaterih njihovih s plezalsko slavo ovenčanih sten, drzne nade, nekaterim pa so te gore najvišji smoter njihovega plezalskega življenja.

Da, slikovitost sveta »bledih gor«, njihova edinstvena oblikovitost, ljudje okoli teh gor z zakoreninjenimi konservativnimi gledanji, slava teh gora in pa pestra zgodovina alpinizma ob njih — vse to nas vzemirja in nas privlači.

Proševo razpotje pod Raduho

MILENA MOŠKON

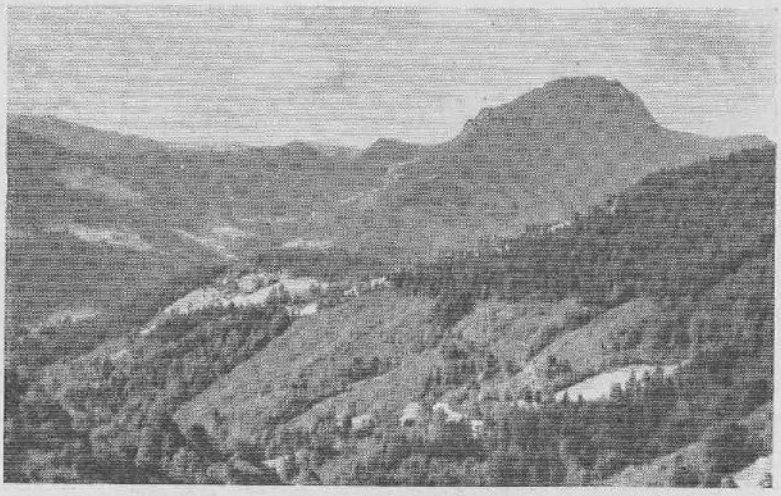
V naših gorah in dolinah je še danes več znamenj: lesenih in zidanih, majhnih in velikih. Nekatera znamenja čudovito harmonirajo z okolico, druga pa s svojim neestetskim videzom kvarijo lepoto narave. Včasih stoje taka znamenja ob poteh, kjer se je zgodila nesreča, včasih pa tik pred vasjo: tako kužno-znamenje naj bi zadrževalo strašno nalezljivo bolezen, ki je razsajala v bližnji okolici.

Najpogostejša pa so znamenja na razpotjih. Pravijo, da so jih postavljali zato, ker je tam rado strašilo. Vsi strahovi so s časom izginili, znamenja pa so ostala kot odraz bližnje ali daljne preteklosti, kot spomin na bolj ali manj mikavno zgodbo ...

Proševo razpotje sem prvič opazila, ko sem se po strmem svetu med osamljenimi kmetijami vračala z vrha Raduhe preko koče Na Loki v Luče. Po prijetni poti z lepim razgledom na Ljubno in dalje sem se spuščala v dolino. Na razpotju blizu Gabrževe domačije sem zagledala na deblu podobo, slikano na les. Natančno sem jo začela ogledovati. Mnogo barve je že izpral dež in posamezne koščke lesa je že odnesel veter. Ostalo je le še toliko, da sem spoznala lestev, petelina in dva nenavadna plesalca. V svoji radovednosti sem si s pomočjo lastne fantazije izmišljala najrazličnejše zgodbe, ki naj bi bile upodobljene na tem koščku starega lesa. Pa sem kaj kmalu spoznala, da so vsa prizadevanja zaman, zato sem se rajši napotila k bližnjemu kmetu, kjer mi je stari oče brez vsakih premišljevanj začel pripovedovati zgodbo o lestvi, petelinu in plesalcih ...

Včasih je bilo v kvatrnem tednu prepovedano vasovanje pri dekletih. To prepoved so radi izkoriščali strahopetci, ki si drugače niso upali privoščiti takih podvigov — to pa le iz strahu, da jih domači fantje ne bi pretepli. V navadi je namreč bilo, da so smeli fantje vasovati le v domači vasi, nikakor pa ne v sosednjih. Zato so vsako noč hodile okrog fantovske »patrole« in iskale skrite vasovalce, nad katerimi so se kar s silo maščevale. V prepovedanem tednu teh »patrol« ni bilo in noči so minevale brez vsakih pretepov in ljubavnih podoknic ...

Završki hlapec (slovel je kot boječ vasovalec) se je na tak teden dalj časa skrivaj pripravljal. Iz vitr si je splel čisto nove coklje, jih opremil z debelimi lesenimi podplati in si naročil novo obleko. Na vsak način je hotel svoji izvoljenki ugajati in doživeti uspeh v ljubezni ... V mesečnem večeru se je podal z lestvijo na hrbtu proti Rakovi domačiji. Ko se je ves zaljubljen približeval Proševemu razpotju, je že od daleč zagledal moško postavo v »lajbču« z zelenim klobukom in kozjimi nogami. To je bil pravi »bergmandelc«. Hlapec pa si je dajal korajžo, češ to so le sence. A že v tistem trenutku ga je zgrabila krepka moška roka s tako silo, da so se kar iskre pokazale. Ubogega prestrašenega hlapca je začel vrteti z naglico v plesnem ritmu in ga nikakor ni hotel izpustiti iz rok. Zraven pa je ves čas pel: »Putika moja tak dolgo ne poje, ljubica tvoja pa sama leži.« To je pomenilo, da ples ne bo končan in tudi vasovanje ne bo opravljeno, dokler ne bo petelin zapel jutranje pesmi. In sta plesala in plesala po ostrem pesku in grobem kamenju,

Svet pod Raduho

petelin pa ni hotel zapeti. Hlapec je bil že ob cokle in na nogah so se pojavile boleče rane. Ko se je začelo daniti in je petelin zmagoslavno odpel jutranjo pesem, je ostal hlapec čisto sam, od strahu povsem onemogel, s krvavečimi ranami na nogah. Do vasovanja mu tedaj ni bilo več in le s težavo se je vračal domov... Potem se je vlegel v posteljo, povedal svoja doživetja domačim in za vedno zaspal. Gospodar pa je naročil domačemu slikarju, da je zgodbo naslikal. Podoba še danes kot spomin na tá dogodek visi na Proševem razpotju, zgodba pa živi kot narodopisna pravljična mikavnost med ljudmi.

To je bilo v sredi 19. stoletja in pravijo, da se potem ni nikdar več zgodilo kaj podobnega in da so se od tedaj fantje dolgo držali predpisov, kdaj smejo vasovati.

So dereze iznajdba 20. stoletja?

MILENA MOŠKON

Kjer koli človek sreča prave alpiniste, ki z navdušenjem pripovedujejo, s katerih težko prehodnih sten se pravkar vračajo, začne nehote opazovati njihovo opremo. Ob takih priložnostih se namreč kaj rada vsili misel: kaj je poleg spretnosti, vztrajnosti, izurjenosti in moči še pripomoglo mlademu človeku, da se je čil in zdrav vrnil v dolino?... In že opaziš nabit nahrbtnik, močne vrvi, cepin in pa dereze. Oko ti obstane na čudnem obuvalu z bodečimi podplati. Včasih, ko si hotel »uganjati« alpinizem in si bil v navadnih čevljih nesiguren, si jih morda tudi sam pogrešal. Torej lahko tudi po lastnih izkušnjah zaključiš, da je to praktično obuvalo alpinistu marsikdaj v veliko pomoč... Sama sem bila prepričana, da so dereze pričeli izdelovati šele v našem času. Ko pa sem si natančneje ogledala grafični list iz zbirke Mestnega muzeja v Celju, sem ugotovila, da so jih uporabljali že prej.

Prizor z lova je originalni lesorez iz začetka 16. stoletja. Risbo zanj je naredil znani slikar in grafik iz Augsburga Hans Burgmair, v les pa so prizor upodobili njegovi učenci. Zato pravimo, da izhaja lesorez iz umetniškega kroga Hansa Burgmaira. Po srečnem naključju je odtis obstal v celjskem muzeju.

Kaj vse vidimo na tem lesorezu?

V goratem svetu, kjer si med strmimi skalami utira pot bistri studenec, so se znašli štirje lovci. Predstavljajo plemiče, oblečene v tedanjo nošo: z baretkami, ki imajo nazaj zavihane robove, kratkimi plašči, hlačnimi nogavicami in derezami na nogah. Oboroženi so s tedanjim lovskim orožjem — samostrelom in kopjem. Eden izmed njih je pravkar zadel kozoroga, ki se je že mrtev zvrnil s skale in s tem zrušil več kamenja prav do obeh lovcev. Najstarejši bradati mož z nekakšno perjanico na glavi je zamahnil z roko ves vzradoščen nad bogatim lovskim plenom.

Hans Burgmair (1473-1531) — njegov krog: Prizor z lova, lesorez

Najbolj komičen je prizor v desnem kotu zgoraj, kjer se dva psa približujeta kozorogu, ki stoji čisto mirno, kot bi hotel »pozirati«.

Tak je bil torej lov v začetku 16. stoletja. Plemiči so bili seveda tisti, ki so si lahko privoščili ta šport za zabavo. Za tlačane je bilo drugače — oni verjetno niso imeli takih priprav.

V 300 letih je lovski šport doživel neštete spremembe. Samostrele je zamenjalo moderno orožje, stare obleke specialne lovske in tudi kozorogov danes ne streljajo več. Uporabne so ostale le še dereze, ki jih znajo ceniti naši alpinisti in so le z nekaterimi spremembami vključene v njihovo praktično opremo.

mladi pišejo

Lepo nam je Pohorje zeleno

POLONCA LAVRENČIČ

Mnogokrat mi je mama pripovedovala o Mislinju, svojem rojstnem kraju, in o lepoti pokrajine, ki ga obdaja. Pod vtisom teh njenih pripovedovanj sem si ustvarila nad vse lepo sliko o tej pohorski vasici. Kako vesela sem bila, ko nas je dedek povabil k sebi v Mislinje in sva se z mamo temu vabilu z veseljem odzvali. Od vožnje mi je ostal zadnji kos od Slovenj Gradca do Mislinja najbolj v spominu.

Kako lepa pokrajina! Mimo mene so se vrstili travniki, na katerih so se ponekod pasle krave, ki so ob ropotu vlaka vzdigovale glave in si ga radovedno ogledovale. Kje ob strani je stal pastirček, bos, v hlačah, ki so segale skoro do kolena, z navadno prevelikim suknjičem in z navihano na stran posajenim zelenim klobučkom s krivčkom za trakom. Med travniki so bile njive v najrazličnejših odtenkih zelene

barve ali pa so bile zlatorumene od zorečega žita. Med sadovnjaki pa so se skrivale ljubke hiše, ki so bile s svojo belino pravi kontrast zeleni pokrajini. Vsej tej lepoti pa je tvorilo prekrasno ozadje Pohorje s svojimi temnozelenimi kopastimi vrhovi, za katere se mi je zdelo, kot da se v mehkih, mirnih linijah dotikajo modrega neba.

Iz zamaknjenosti v to lepoto me je predramil mamin glas: »Pripraviva se! Mislinje je tul« Izstopili sva. Na postaji naju je čakal dedek. Prvič sem ga videla in zdel se mi je kot pravi pohorski očanec, o katerih sem brala v knjigah. Sivolas, malo skljućen 80-letni mož z odkritim, poštenim obrazom, ki je na prvi pogled vzbujal zaupanje s svojimi smejočimi se živahnimi rjavimi očmi in s krepkim orlovskim nosom. Takoj sva postala prijatelja in v naslednjih dveh mesecih, ki sem jih preživela pri njem, mi je s svojim živim pripovedovanjem o lepoti Mislinjske doline, gotovo ene najlepših v Sloveniji, in o lepoti Pohorja, ki ga je, kakor sem videla, neizmerno ljubil, mnogo pripomogel, da sem lahko res v polni meri občutila in užila veličastnost tega kraja.

»Lep je slovenski svet, a Mislinjska dolina mu je cvet,« je rad dejal moj dedek. Ni pretiraval. To sem sama spoznala.

Mislinje, kako čudovito lepo te je narava položila v naročje vedno pojočemu zelenemu Pohorju, ki ima pobočje in vrhove, kakor da bi jih zgladila in zlikala nevidna roka in jih obdala z žametnim nebom. Tisto leto pa je narava še prav posebno lepo okrasila pohorske gozdove. Zopet so namreč cvetele smreke. Kaj je lepšega kot pogled na tak cvetoč gozd, ko je vsaka smreka od vrha do tal posuta s cvetovi, ki so podobni majhnim rdečim storžkom z rumenimi prašniki. Res lepo se je skladala temnozelena barva iglic in rdeče rumeni cvetovi.

Mislinje je gotovo eno najlepših izhodišč za južno stran Pohorja. Leži ob vhodu v Mislinjsko dolino in jo takorekoč odpira, medtem ko jo na nasprotni strani zapira mogočna Uršlja gora, na katero je pogled iz Mislinja najlepši. Iz okna svoje podstrešne sobice sem jo lahko občudovala in mi je bila vedno najlepša ob sončnem zatonu, ko se je kopala v krvavo rdeči zarji. Nisem imela priložnosti povzpeti se nanjo. Tem bolj pa sem hodila na Pohorje. Nobenega njegovih važnejših vrhov nisem izpustila. Sicer pa ne vem, če lahko govorim o vrhovih. Ko se mi pa zdi vse Pohorje kot ena sama velika gora.

Poleg daljših izletov, ki sva jih naredili z mamo na Črni vrh, na Veliko in Malo Kepo, na Ribniško jezero, na Šumik, na Roglo, na Lovrenška jezera, ki leže kakor Ribniško sredi pritlikavega krivenčastega borovja itd., ki so bili vsi neizrečno lepi, pa sva z mamo hodili tudi na krajše enodnevne izlete. Zgodaj zjutraj sva vstajali, si oprtali mahavček z malico in pohiteli tja, kjer so se sončni žarki že igrali z rosnimi kapljicami na travi in čašah cvetic, tja kjer so ptice v zboru oznanjale novi dan — v gozd. Večkrat sva hodili čisto brez cilja, ne po poteh, temveč kar skozi gozd po mehkem mahu. Nisva mnogo govorili, kakor da bi se bali, da bi motili to prelepo ubranost narave. V zraku je bil vonj smrek, smole in vlažne gozdne zemlje. Globoko in željno sem vdihavala zdravi pohorski zrak, ki človeka tako krepi in sveži. Kakšen božanski mir je vladal povsod! Mir, ki si ga človek tako silno zaželi, posebno še, če pride iz mesta. Toliko blažene samote, ki jo je na prostranih pohorskih pobočjih, njegovih gozdovih in na samotnih vrhovih ni skoraj nikjer več drugje v slovenskih planinah. Kako čudoviti so pohorski studenčki in koliko jih je! Kar zaslišiš žuborenje, ki v tej tihi samoti zveni tako jasno in čisto kot glas zvončka, in že zagledaš izpod ruše bister studenček in ne moreš si kaj, da se ne bi sklonil in napravil požirek ali dva te kristalno čiste in ledeno mrzle studenčnice. In kako te okrepča in osveži ta pohorska voda.

Ko sva tako hodili po gozdu, so se marsikdaj pred nama začele redčiti smreke in že sva bili na travniku. Če pa sva se po njem vzpeli malo više, sva prišli do skrbno obdelanih njiv. Strme so te njive in težko jih je obdelovati. A vendar jih je mnogo, ki so srečni med temi strmimi brazdami in razori njiv. Pri delu se nam zde težki in okorni, a v srcu so silno nežni in njih pogled je mehak in božajoč, ko gledajo svojo grudo, s katero so tako tesno povezani.

S takšnih izletov sva se vračali domov sicer malo utrujeni, a z nekim nedopovedljivim zadovoljstvom v srcu. Človek izpolnjuje svet, narava izpolnjuje človeka.

Ali se zavedamo, kako velike naravne lepote imamo v našem Pohorju?

Delovni ljudje, sužnji strojev in pisarn, prebivalci mračnih v zidove okovanih ulic, pohitite tja v svet neoskrunjene narave! Ubežite vsakdanjosti vsaj za kratko dobo, kajti z vsakim korakom v naravo bo zbežal od vas del tegob in skrbi! Vsi namreč vedimo, da je priroda neizčrpna, večno lepa. Naužijmo se vsega, kar nam nudi, toda bodimo dostojni in s spoštovanjem hodimo po njenem kraljestvu.

društvene novice

POHORSKA VZPENJAČA

Si namenjen na Pohorje? Kateri kraj ob njegovem vznožju si si izbral za izhodišče? Pohorje je namreč 60 km dolgo gozdnato sredogorje s kopastimi vrhovi in brez grebenov ter sega od Dravskega polja pri Mariboru do Mislinjske doline, od Drave pa se razprostira proti jugu do Dravinje in do Vitanja. Morebiti želiš povzpeti se najprej na njegov vzhodni vrh, na Reški vrh (1156 m) blizu Maribora? Na njegovi sončni strani te pričakuje prava kolonija planinskih koč in mlajših počitniških domov. Izberimo si torej Maribor za izhodišče.

Če si pravi slovenski planinec, ki znaš ceniti in pravilno vrednotiti psihofizični pomen hoje navkreber za človeški organizem, si boš izbral katero koli izmed zaznamovanih, izvoženih poti in globač. Vabijo te tudi druge znane in neznane gozdne steze in promenade. V dveh ali treh urah lagodne hoje iz Maribora si na svojem cilju. Iz Maribora drži tudi gorska avtomobilska cesta naravnost na Pohorje po njegovi južni strani, t. j. cesta Maribor — Hoče — Ruška koča (1250 m) z odcepkom na Reški vrh.

Tretja, nova možnost izleta iz Maribora na Pohorje je pohorska vzpenjača. Pred železniško postajo v Mariboru ali na glavnem trgu stopiš v avtobus in v 20 minutah si v pohorski vasi G. Radvanje, ki ima približno isto nadmorsko višino kot Maribor. Odtod še četrt ure zanimive vožnje z novo dograjeno vzpenjačo preko strmega gorskega pobočja in že stojiš vrh pohorskega hrbta na gornji postaji vzpenjače v neposredni bližini nekdanjega turističnega oporišča Bolfenk (1037 m). Čaka te še pol ure položno valovite poti do prve turistične postojanke na Reškem vrhu, do Železničarskega doma (1076 m) in do Mariborskega razglednika (1146 m).

Že iz mesta samega opazimo v strmem in zelenem pohorskem pobočju široko izsekano traso vzpenjače, ki sega od vznožja do vrha zelo hude strmine. Višinska razlika med spodnjo in gornjo postajo vzpenjače znaša 705 m. Postaji sami sta lični, smotrno urejeni stavbi z okrepčevalnico; stojita v gozdu na svetli prijazni ravni, kjer je dovolj prostora za primerne nasade in za dovozno in odvozno cesto.

Na trasi sami stoji devet jeklenih nosilnih stebrov najrazličnejše velikosti. Gorsko pobočje namreč ne pada enakomerno, ampak je v gornji polovici mnogo bolj strmo. Razen tega se vleče preko gornje polovice pobočja širok, globok jarek, ki povzroča še večjo strmino pred koncem cele trase. Najnižji nosilni steber je visok 8 metrov, najvišji 18 m. Ko se kabina zibljе v zraku naravnost nad onim globokim jarkom, plava 70 m nad zemljo. Pot, ki jo prevozi od spodnje do gornje postaje, je dolga 2510 m. Hitrost vožnje dosega 2,8 m na sekundo. Tako prevozi vso razdaljo v 15 minutah. Na razpolago je sedaj 55 srebrnkasto belih aluminijastih kabin, ki se vzpenjajo kvišku kakor beli ptiči. Kabine imajo po 4 sedeže ter velika steklena okna. Skozi nje občuduje izletnik kras, milino in pestrost mariborske pokrajine. Število kabin, ki so vsakokrat v obratu, se ravna po vsakokratni potrebi, po številu potnikov. Zmogljivost pohorske vzpenjače v eni smeri in v eni uri znaša 400 oseb. Preko nosilnih stebrov so potegnjene jeklene nosilne in vlečne vrvi. Premer nosilne vrvi je 34 mm, vlečne pa 26 mm. Posamezne kabine si sledé v vožnji v presledku 36 sekund. Prevoz se vrši navzgor in navzdol istočasno. Izletniki vstopajo in izstopajo pri mirujočih kabinah. Vzpenjača je opremljena z varnostnimi napravami, ki ustrezajo najstrožjim predpisom, veljavnim pri evropskih vzpenjačah. Ob nerednosti se vzpenjača ustavi avtomatično. Sedaj so kabine urejene za osebni prevoz. Za blagovni prevoz bodo narejene posebne transportne kabine. Vzpenjača obratuje na električni pogon, ki je nameščen v gornji postaji. Jakost glavnega motorja je 147 KS. Ob morebitni prekinitvi električne energije vklopijo pomožni Dieselov motor.

Ni dvoma, pohorska vzpenjača bo tudi prave navdušene planince lahko zvabila, da si izbero udobno vožnjo z njo namesto pešpoti; to seveda vselej tedaj, kadar se mudi in je premalo časa za večurno hojo navzgor. V naših dneh gre večini izletnikov za čas in zopet za čas, ki ga je vedno premalo. Iz tega vzroka bo vzpenjača dobrodošla tudi pešcem pri izletu na Pohorje. Planinec pa, ki ima časa dovolj, zlasti naša mladina, naj hodi na Pohorje peš, pa čeprav pelje strma pot v neposredni bližini vzpenjače kakor stara Lovska steza. To pa zaradi dvojne učvrstitve, zaradi znanih fizioloških in psiholoških prednosti, ki jih ima za človeški organizem hoja navzgor pred vožnjo in sedenjem. Pohorska vzpenjača bo brez dvoma privabila

veliko število novih izletnikov in gostov na Pohorje. Tujski promet se bo znatno dvignil posebno na južni strani Pohorja, kjer stoje koče in domovi Jelka, Planinka, Poštarski dom, Pohorski dom, Železničarski dom, Mariborska koča in Kagerjev dom. Tudi oni planinci, ki so namenjeni na pot preko celokupnega Pohorja, si bodo za vstop v to obsežno pogorje radi izbrali vzpenjačo. Za pohorski turizem, za popularizacijo Pohorja in Maribora se napoveduje z vzpenjačo nova doba.

Stoječemu v jesenskem jutru pred vzpenjačo so se mi misli same od sebe zlile v verze:

Le pni se prek šum in strmin,
prek jam in globač na višavje:
tam gori je sonce in zdravje
in osvobodilnega boja spomin.

Živela v nas trideset let
sta misel na tebe in sanje:
mladeniški vzpon in polet
sta misel prelila v dejanje.

Ponesi iz prašnih zidin,
iz stisnjenih mest in meglovja
nas srečno do sončnih vzpetin
gor v mehki objem prabukovja!

Tu vsak, ki prestopi tvoj prag,
ponosen na tebe, poreče:
Simbol si nam delovnih zmag,
ki z borbami pno se do sreče.

Planinci iz stare šole, ki smo že v zadnjih letih preteklega stoletja hodili na visoke gore in črpali iz takšnega planinstva sok in snov svoje domovinske ljubezni, smo vkljub vzpenjači in njenemu velikemu pomenu za turizem na Pohorju privrženci pesnika J. Hašnika, ki je l. 1857, torej baš pred 100 leti, v Drobtinicah objavil verze:

Rad hodim na hribe,
na strme gore,
in više, ko pridem,
tem ljubše mi je.

Dr. F. Mišič

RED IN DISCIPLINA V PLANINSKIH KOČAH

(Nekaj misli iz referata na seminarju oskrbnikov planinskih koč PD Maribor z dne 9. XI. 1957 pri Ribniški koči)

Če zasledujemo zgodovino slovenskega planinstva pred prvo in drugo svetovno vojno ter po osvoboditvi in če primerjamo oz. vzporedimo aktivno udejstvovanje ljubiteljev prirode takrat in danes, pridemo do nujne in razveseljive ugotovitve, da je postalo planinstvo pri nas po osvoboditvi že množična dejavnost najširših plasti prebivalstva. Ta množičnost je zajela mlado in staro. Medtem ko si mladina preizkuša svoje fizične in duševne sile v premagovanju čedalje zahtevnejših prepadnih sten, je tako imenovanim »izletnikom« bolj pri srcu popotovanje po dobro nadelanih in markiranih poteh in mirno, udobnejše uživanje naravnih lepot.

Zanimanje za planine se je po zadnji svetovni vojni pri nas toliko dvignilo, da je stalo planinsko društvo s svojimi skromnimi sredstvi pred resnim problemom, kako ustvariti čimprej materialne pogoje, da se bodo številni izletniki počutili na dobro nadelanih in markiranih potih varne, v planinskih kočah pa zadovoljne in resnično sproščene nad vsakdanjim vrvenjem in skrbmi, ki jih tarejo pri dnevnem delu. Ti pogoji so bili ustvarjeni v kratkem času z nesebičnim delom aktivnih članov društva in društvenega vodstva ter pomočjo Planinske zveze Slovenije, zlasti pa s pomočjo ljudske oblasti. Tako ima PD Maribor danes v svoji upravi pet planinskih domov: Mariborsko kočo, Kočo na Pesniku, Ribniško kočo, Kočo na Žavcerjevem vrhu in Planinsko zavetišče na Urbanu.

Naloga oskrbnikov planinskih koč je glede na nakazano razvojno pot danes težavnejša, obsežnejša a tudi delikatnejša. Saj imajo opravka z ljudmi najraznovrstnejših značajev in temperamenta, z ljudmi, ki jim je disciplina že prirojena, pa na žalost tudi z ljudmi, ki jih na nesrečo tudi ne manjka in ki zaidejo v planinsko kočo morda celo s kako dvomljivo družbo, da si tam laže dajejo duška svojemu nekulturnemu početju. Na srečo pa je takih primerov vedno manj. S pravimi planinci in ljubitelji prirode ni težav, saj služi tem planinska koča le kot prijetno zatočišče po izvršeni turi, obenem pa kot izhodišče za nadaljnjo pot. Pravi planinec je skromen, ne hodi v kočo pijančevat in ne razsipavat denar, ampak si želi miru

in domačnosti ter solidne oskrbe. Zato oskrbniki od takih gostov ne smejo pričakovati bog ve kakega zaslužka in zgrešeno bi bilo, da bi težili na vsakem koraku za finančnim efektom ustvarjanja čimvečjih dohodkov pri prometu koč. Saj bi s tem po vsej pravici rečeno:

1. dušili in zavrli osnovni smoter naše planinske dejavnosti;
2. naše koče ne bi bile planinske koče, ampak navadne gostilne.

Pohorje in Kozjak, na katerem stoji pet postojank, ki jih upravlja PD Maribor, spada med srednje hribovite planine, na vzhodu že dokaj obljudene s številnimi letoviškimi domovi. Zato se na vzhodnem predelu Pohorja planinstvo dejansko že prepleta s turizmom, čemur se ne moremo pa tudi ne smemo ogniti, medtem ko so zapadni predeli Pohorja in Kozjaka zaradi oddaljenosti od naseljenih središč in težje dostopnosti oz. odročnosti še planinski. Če že govorimo o naši osnovni nalogi, vendarle ohraniti planinskim kočam planinski značaj, stoji pred najtežjim problemom prav gotovo Mariborska koča. Z zadovoljstvom pa lahko takoj ugotovimo, da je Mariborska koča kljub gosti naseljenosti njene neposredne okolice opravičila svoj nadaljnji obstoj kot planinska postojanka ravno zaradi planinskega značaja, ki ga je uspela ohraniti. Saj se planinsko opremljen izletnik prav gotovo ne bi počutil udobno med moderno poslikanimi stenami ali celo na parketu moderno urejenih letoviških domov. Zato je prav, da bdi sredi med takimi domovi skromna, lično urejena planinska koča. Seveda pa ne smemo pri tem biti ozkosrčni zlasti, če upoštevamo povojni razmah izletništva v mariborskem okraju, ki je dobilo masovni značaj. Danes Pohorje in Kozjak ne služita le izletnikom, ampak se na njih zaustavljajo v čedalje večji meri tudi ljubitelji narave z namenom, iskati si v teh predelih daljši oddih po napornem vsakodnevnem delu. Zato so se morale glede na ta novi pojav delno preusmeriti tudi nekatere naše planinske koče. Tako planinsko društvo danes nudi obiskovalcem določeno število sob v planinskih kočah tudi za daljše bivanje in je uvedlo tako imenovane pensionske cene. Zahteve takih gostov so vsekakor večje od prehodnih izletnikov. Zato je tembolj naloga društva in preko njega vseh društvenih organov predvsem pa oskrbnikov, da posvetimo pozornost in vso skrb naslednjim osnovnim nalogam:

V planinski koči mora vladati red in disciplina, vladati mora v njej snaga, oskrba mora biti dobra in raznovrstna, postrežba kulturna, odnos do gostov in izletnikov pa pravilen.

Že pri vstopu v planinsko kočo si izletnik ustvari svoje prve vtise o redu v koči in upravičeno pripisuje svojo oceno o tem — oskrbniku. Dober in skrben oskrbnik se tega zaveda. Zato bo posvetil prav posebno skrb snagi. Skrbel bo za snago po hodnikih, jedilnici in spalnih prostorih, prav posebno pa bo pazil na čistočo sanitarnih naprav, ki jih bo iz higienskih in sanitarnih razlogov od časa do časa tudi razkuževal. Spalnice morajo biti ob vsakem času urejene, posteljne prevleke, odeje in rjuhe čiste, tla pometena in osnažena. Veliko pažnjo je treba posvetiti čistoči jedilnega pribora. Steklenice, kozarce, skodelice in krožnike je treba po uporabi skrbno pomiti, da ne bo na njih sledov prejšnje uporabe. Čestokrat naletimo v kočah na okrušene skodelice in krožnike, na skrhan jedilni pribor, kar gosta odbija, pa naj si bo servirana hrana po kvaliteti in kvantiteti še tako izdatna in dobra. V tem pogledu je predvsem naloga društvene uprave, da določi v svojem letnem proračunu postavko, iz katere se bodo vsako leto črpala sredstva za postopno obnavljanje starega jedilnega pribora in drugih predmetov.

H r a n a mora biti dobra in raznovrstna. Pod pojmom dobra pa ni razumeti hrane, sestavljene iz različnih hotelskih »specialitet«. Morda bo izletniku ali gostu v planinski koči bolje teknila preprosta in cenena hrana, če bo le ta dobro in okusno pripravljena. To mora imeti oskrbnik vselej pred očmi, saj prihajajo v kočo različni ljudje z različnimi potrebami in željami. Eni si privoščijo hotelsko oskrbo, drugi pa — zlasti mladina — si iz pretežno gmotnih ozirov tega ne more privoščiti, čeprav so potrebni po izvršeni turi tople hrane. Zato naj bo hrana raznovrstna.

O k u l t u r n i postrežbi najbrž ne bi bilo treba več kaj dosti govoriti, saj se o tem bere mnogo v dnevnem časopisju, v katerem se večkrat ponavlja žolčna kritika nad nekulturnim odnosom strežnega osebja do gostov, pri čemer smo žal zasledili tudi kritike na račun tega ali onega planinskega doma v Sloveniji. Tako je dolžnost oskrbnika planinske koče, da ne pusti čakati gosta na postrežbo, pri sami postrežbi pa mora paziti, da bo on kot tudi ostalo strežno osebje že na zunaj pokazal pravilen odnos do izletnika-gosta, da bo njihov zunanji videz ličen, da je njihova drža pri postrežbi pravilna, obleka dostojna, roke zlasti pa prsti čisti in brez kakšne neokusne »sodobne« barvne navlake na nohtih, kar je med ženskim svetom sicer v modi, ne spada pa to v okolje planinske koče.

V pogovoru z izletnikom ali gostom mora biti oskrbnik vljuden, prijazen in ustrežljiv z odgovori in nasveti o vsem, kar koga zanima. Pri vsem tem mora biti odnos oskrbnika do gosta in izletnika enak. Tu ne sme biti razlike, pa naj si gre za gosta, ki si privošči vse razpoložljive dobrote ali pa za izletnika, ki si v svoji skromnosti s težavo prišteđi svoj dinar. Ravno s takim ravnanjem in odnosom bo dal oskrbnik še večji poudarek posebni vlogi, ki jo ima, da namreč izletnik ali gost ne bo videl v njem običajnega gostilničarja nekega gostinskega podjetja, ampak da predstavlja v planinski koči nameščenca planinskega društva, ki posreduje ljubiteljem narave potrebne usluge. Cela vrsta dolžnosti je še, ki jih mora oskrbnik izpolnjevati napram obiskovalcem koče in ki so svojstvene, značilne za našo planinsko dejavnost. Oskrbnik mora dajati izletnikom razna pojasnila in nasvete ter mora zato biti o mnogih stvareh sam dobro poučen. Poznati mora n. pr.:

1. vozni red vlakov in avtobusov oz. drugih rednih prevoznih sredstev (n. pr. pohorske vzpenjače), ki vozijo z najbližjih izhodiščnih postaj;
2. dovozne ceste in poti do planinske koče, do najbližjih vrhov, njihovo stanje v vsakem letnem času;
3. izletniške točke, imena bližnjih vrhov, njihovo dostopnost, čas vzpona, karakteristiko poti;
4. najbližje dostope in sestope;
5. prirodne in zgodovinske znamenitosti v bližnji okolici, karakteristiko neposredne okolice glede na konfiguracijo terena (smučarski predeli), glede na značilnost flore in favne;
6. podatke o najbližjih kočah, približno oceno njihove zmogljivosti in oskrbe;
7. zgodovino NOB v soseščini koče.

Vsekakor bo moralo društvo poskrbeti, da bodo oskrbniki prejeli vozne rede in propagandne turistične prospekte, kar jim bo v olajšanje pri dajanju potrebnih pojasnil in nasvetov.

V letu 1957 je bila slovenska planinska transverzala že dokaj »obljudena«. Zato je prav, da se oskrbnik koče, mimo katere se vije transverzalna pot, ne omejuje na togo potrjevanje transverzalne knjižice, ampak naj izletnika opozori tudi na pomen te poti, da ne bo izletnik samo »hodil« po tej poti, ampak da bo tudi dojel prirodne lepote, ki se mu med hojo nudijo, da naj si izletnik tudi zapiše svoje vtise o vsem, kar je doživljal dobrega pa tudi slabega, da naj si zapiše, kakšna je oskrba v koči, v kateri je bival, kakšen je bil odnos oskrbnika do njega, kje so šibke točke markiranih poti in podobno. Ti zapiski bodo vsekakor koristno služili matičnemu društvu in Planinski zvezi Slovenije kot dragocen prispevek za ukrepe, ki jih bo zveza oz. društvo potem izvedlo.

Obisk planinskih koč, ki so v upravi PD Maribor, je tudi v letošnjem letu zelo velik. Samo Mariborska koča je sprejela do novembra 1957 že skoraj 20 000 izletnikov in gostov. Razumljivo je, da pride pri takem masovnem obisku tudi do raznih okvar v sami stavbi, predvsem pa na inventarju. Inventar je drag, zato mora oskrbnik posvetiti temu prav posebno skrb, saj društvo ne razpolaga s tolikimi sredstvi, da bi zmoglo vsako leto ta inventar v večji meri obnavljati. Pri skrbi za inventar je vsekakor treba upoštevati razliko v okvarah, ki nastanejo s časom zaradi postopnega iztrošenja, čemur se ne moremo ogniti, in okvarah, povzročenih z namerno ali nenamerno poškodbo. Oskrbnik je torej dolžan, da čuva in pazi na inventar, saj odgovarja on zanj ne samo disciplinsko, ampak tudi materialno društvu, če posamezni predmet izgine ali pa se po njegovi krivdi ali malomarnosti pokvari ali uniči.

Če že govorimo o redu in disciplini v planinski koči, moram na prvo mesto postaviti vprašanje, kaj je dolžnost oskrbnika, da bo mogel red in disciplino vzdrževati na dostojni višini. Tu je v prvi vrsti omeniti borbo proti pijančevanju, ki je osnovni vzrok kaljenja miru in neredov sploh. Da bodo oskrbniki kos tej nalogi, mora biti vzgoja planinca v planinski ideji tudi oskrbniku koče začetni in končni cilj. Kajti mi ne gradimo, ne vzdržujemo in upravljamo planinskih postojank zaradi upravljanja ali zaradi ustvarjanja dobička, ampak za to, da ustvarjamo s tem osnove za planinstvo, ki ne sme najti poti v pijančevanje. Planinska koča mora biti žarišče družbenega življenja naše organizacije, katere cilji so daleč od pijančevanja. Če ne bomo v tej naši borbi dosledni, bomo spremenili planinske koče v gostilne ter s tem odprli prostor alkoholu tudi v planinah. Zato je naloga oskrbnikov koč, neusmiljeno postopati s pijanci in razgrajači, saj takim izletnikom je ideja planinstva tuja in jim je treba brez sentimentalnosti odvzeti planinsko izkaznico, če jo imajo. Zato vsak resničen ljubitelj narave pozdravlja stroga določila novega Pravilnika za planinske postojanke, ki predpisuje med drugim, da je točenje alkoholnih

pijač dovoljeno samo zmerno, da mora po 22. uri vladati v planinski koči popoln mir in da po tej uri točenje alkoholnih pijač ni dovoljeno.

Iz vsega navedenega je torej jasno, da si prizadevamo postaviti uživanje alkoholnih pijač v planinskih kočah na zdravo osnovo, na osnovo tako imenovanega kulturnega uživanja. Dolžnost oskrbnika koče je torej, da pravilno presodi, v kakšni meri lahko postreže gosta z alkoholnimi pijačami.

Drugo pereče vprašanje, ki danes zelo bode v oči, pa so skoraj v vseh kočah zanemarjene spominske knjige. Stanje, v kakršnem se nahajajo te knjige, ne more biti v ponos niti društvu, še manj pa oskrbnikom koč, ki so dolžni paziti na njihov zunanji videz. Tu pogrešamo potrebno disciplino številnih gostov, ki ne vidijo v spominski knjigi pomena, ki ga imeti mora. Spominska knjiga bodi zrcalo planinskega življenja v koči. Že od prvih početkov ima spominska knjiga določen pomen, ki pride do odraza zlasti v visokogorskih postojankah. Na eni strani predstavlja živ spomin obiskovalcev koče, ki ovekovečujejo v njej svoje vzpone in izlete, na drugi strani pa služi za lažje iskanje sledu za pogrešanimi planinci. Žal se spominski knjigi danes posveča premalo ali skoraj nobena pažnja. Zamazane, počečkane in celo potrgane strani to dokazujejo. Marsikak obiskovalec planinske koče vidi v spominski knjigi primeren kotiček za izliv prevelike sproščenosti v besedi in sliki ali kaki neumestni karikaturi. Red in disciplina v koči pa narekujeta gostom kot tudi oskrbnikom koč, da poskrbijo za to, da bo spominska knjiga res služila svojemu namenu in da bo v resnici tudi predstavljala zrcalo planinskega življenja v planinski koči.

Ciril Verstovšek

DELO PLANINSKEGA DRUŠTVA MEŽICA. Planinsko društvo Mežica deluje plodno in vztrajno. Iz vrst vseh delovnih ljudi, zlasti rudarjev gornje Mežiške doline je pridobilo nad štiri sto članov, vnetih za gorništvo, ki je v najglobljem smislu stvar plemenitosti, srca in ljubezni. Vsa delovna prizadevanja društva rasto iz zavestnih stremljenj, duhovno sprostiti in oblikovati človeka-delavca v človeka in mu v naši novi družbeni skupnosti posvetiti vse večjo skrb. Ta kipeča ustvarjalna hotenja so skovala in uresničila mnoge lepe načrte v naši turistični, markacijski in mladinski sekciji. Kakor po vsej slovenski domovini tako je med okupacijo trpelo in umiralo planinsko delo tudi v našem lepem gorskem svetu med Peco, Olševo, Raduho, Smrekovcem in Uršljo goro. Požgane so bile planinske postojanke. Njihovi najzvestejši obiskovalci so postali borci za svobodo in gorniki, ki so jim bili dom in zavetišče koroški gozdovi, planine in gore.

Da bi izkoreninili in zabrisali (pozabili ne bomo nikoli) moreče sledi za onimi, ki so nas poizkušali ubiti ne le fizično, ampak so nam odrekli tudi človeško dostojanstvo, danes prizadevno gradimo in obnavljamo.

Planinsko društvo v Mežici je 1954. leta pod vodstvom neutrudljivega predsednika tov. Toneta Jurharja osnovalo gradbeni odbor in mu naložilo nalogo, da postavi na Peci nov planinski dom.

Po zamisli pok. tov. Jurija Potočnika smo preskrbeli potrebne gradbene načrte. Nabavili smo gradbeni material in uredili parcelo. Planinska zveza je društvu v ta namen naklonila dotacijo. Vsi kmetje iz Tople in Podpece so pokazali za gradnjo veliko razumevanja. Podarili so nam potrebni gradbeni les. Vsem smo dolžni zahvalo, zlasti tov. Končniku, Mihevu in Žačnu.

Na lepi planinski planoti, kjer je pred vojno stala skromna in vendar udobna planinska koča, raste ponosen, enonadstropni planinski dom z izmerami 17 × 11 m.

S pomočjo dotacije Občinskega ljudskega odbora Črna na Koroškem, s posojilom Planinske zveze in domačega občinskega odbora ter z udarniškim delom naših članov in članov sosednjih društev je bil letos dom dograjen do zaključne faze.

Gradbeni odbor pod vodstvom tov. Pečovnika je bil neutrudljiv v svojih prizadevanjih, doseženi uspehi so njegovi sadovi. Skupno je bilo letos pri gradnji opravljenih 2600 udarniških ur. Zlasti so priskočili v pomoč mladinski planinski odseki iz Prevalj, Raven in Žerjava.

Spodnji prostori v domu so popolnoma dograjeni in delno opremljeni tako, da že lahko sprejemajo goste in jim nudijo potrebne udobnosti. Prostori bodo odprti in oskrbovani tudi v zimskem času za skupine nad 10 članov, ki se bodo pismeno prijavile. Posameznim turistom, obiskovalcem Pece pa je na razpolago bivak v neposredni bližini doma. Ključi bivaka se dobijo v Mežici, v tu-

rističnem gostišču v Narodnem domu ali pa v Heleni pri tov. Filipu Keršbaumerju.

Z iskrenim zaupanjem pričakuje društveni in gradbeni odbor, da bodo tudi vnaprej člani pri delu krepko prijeli in pomagali doseči zaključni uspeh — dograditev. Ob otvoritvi namerava društvo organizirati na Peci II. tabor koroških planincev.

TEČAJ ZA LAVINSKE PSE V TAMARJU. Pobuda vodnikov lavinskih psov postaje GRS Jesenice, potreba po izvežbanju mladega kadra, zgodnji sneg ter napoved meteorologov o težki zimi so terjali, da se je tečaj lavinskih psov vršil prej kot običajno, to pa zato, da bodo tečajniki z osnovami, ki so jih pridobili na tečaju, lahko sami vadili v snegu skozi vso sezono.

Tečaj se je vršil od 5. do 8. X. 1957 v Tamarju s 14 udeleženci in 12 psi. Na željo komande LM je v tečaju sodelovalo tudi 5 pripadnikov LM s službenimi psi pod vodstvom upravnika šole službenih psov LM tov. kapetana Orla ter glavnega dreserja tov. Janeza Klemenčiča, ki je na prošnjo vodstva tečaja sodeloval tudi pri vadbi tečajniških psov.

Takoj po svojem prihodu v Tamar je vodja tečaja tov. Janez Gospodarič predaval o plazovih, naslednjega dne zjutraj pa je vadil tov. Klemenčič tečajniške pse apelske vaje. Nato so pod kuloarjem izvajali lavinsko dresuro. Vaje so načrtno izvajali pod vodstvom inštruktorja tov. Hrovata, popoldne pa so tečajniki z že izvežbanimi lavinskimi psi pod vodstvom tov. Hrovata in Ažmana vadili v strmem snežišču med Travnikom in Šitami. Novinci pa so med tem pod nadzorstvom ostalega vodstva izvajali lažje vaje v manjšem snegu na terenu blizu koče v smeri Grla.

Naslednjega dne so tečajniki po krajših apelskih vajah in predavanju tov. Gospodariča o prvi pomoči ter transportu

Planinski dom na Peci (1665 m)

ponesrečenca odšli na snežišče z grobovi ter izvedli poizkusno akcijo iskanja ponesrečenca, prvo pomoč ter delni transport. Nato so izmenoma sledile vaje v štirih grupah. Prva skupina je vadila v steni osnove vrvne tehnike reševanja, spuščanje ponesrečenca ter varovanje, druga skupina je vadila prečkanje strmih snežišč, varovanje padcev z vrvjo ter samovarovanje — zaviranje s cepinom —, tretja skupina je vežbala sondiranje, četrta skupina pa je delala dalje s psi v plazu. Prvi dve skupini je vodil tov. Janez Gospodarič, tretjo tov. Krainer, četrto pa tov. Hrovat in Klemenčič.

Zadnji dan tečaja so izvedli najprej apelske vaje. Sledilo je predavanje o snežnih katastrofah in reševanju, nakar je bil ob 9. uri dan poizkusni alarm. Ob 9.30. uri je odšel celotni tečaj s popolno opremo z vsiljenim maršem po globokem snegu čez Sleme preko Vršiča na Solno glavo in mimo lovske koče na Erjavčevo kočo z vmesno vajo na Slemenu. Na Erjavčevi koči je bil tečaj zaključen.

Tečaj je bil vzorno organiziran, tečajniki pa so bili zelo disciplinirani.

zapiski s planinskih potov

Sem star planinec, ne samo po času, kolikor že hodim po gorah, ampak tudi po letih, saj sem rojen še v prejšnjem stoletju. Zadnja leta hodim vsako leto na Triglav ter si vedno izberem drugo smer. Letos sem šel s svojo življenjsko pa tudi planinsko tovarišico čez Kot. Rad bi opozoril na nekatere stvari, katere bi se lahko odpravile z malo dobre volje. Namreč zašla sva, pa ne enkrat, ampak večkrat. Vzrok so slabe markacije. Iz Mojstrane skozi Kot manjka n. pr. ne samo markacija, ampak tudi tabla, ko cesta zavije proti levi. Tu ni nobene markacije, tako da sva zašla proti levi naprej in iskala pravo pot okoli pol ure. Potem sva našla stezo, ki drži proti gozdu in vstopu v Kot, preden zavije

cesta na levo. Na tem mestu je cesta na novo razširjena in je gotovo tedaj zmanjkalo markacij ali pa še celo table.

Kar se tiče Staničeve koče, moram pohvaliti ljubeznivost oskrbnice, dobro in obilno hrano kakor tudi zmerne cene. Koča, ki bi pa lahko služila vsem hotelom pri nas za zgled, je pa Kredarica. Krasna koča, odlična prenočišča, hitra in dobra postrežba, ljubeznivost oskrbnika, tega ne najdemo tako hitro. Cene so pa najnižje od vse koč. Planinec mi je rekel: Čim gremo niže, so cene višje, ljubeznivost pa manjša in prav je imel. V Planiki letos nisem bil, ker sem si jo lani zapomnil po počasni postrežbi, čaju podobni žlobudri in visokih cenah. Kako je letos, sam ne vem, toda tudi letos sem slišal pritožbe, še celo da čaja ni bilo, vendar tega nisem preveril.

Na sami poti na vrh sta dve vrvi odtrgani, kar je nerodno, posebej pri eni na zelo nevarnem mestu. Tu manjka srednji klin, tako da je težje prestopiti tisto mesto. Kako bi bilo, da sploh ni tam vrvi!

Na vrhu sem srečal tri turiste iz Jesenic. Šli so po Bambergovi poti. Pritožili so se, da je ta pot popolnoma zapuščena in zelo slabo zavarovana. Na vrhu sva bila 26. VII.

Vračala sva se čez Vodnikovo kočo na Fužino. Dan preje je na Vernerju padel študent iz Ljubljane. Med prenosom v dolino je umrl. Nisem medicinec, vendar mislim! Če bi revež ostal na Vodnikovi koči in bi tja poslali helikopter ponj, bi ostal pri življenju. Pot, po kateri so ga nosili neizkušeni nosači-tovariši, je zelo slaba, tako da so se gotovo poškodbe, ki jih je dobil pri padcu z višine petih metrov, zelo povečale. Ob Vodnikovi koči pa tudi više gori je povsod dovolj prostora, da lahko pristane helikopter. Sodim, da bi ga naša gorska reševalna služba morala imeti. Dokler ga pa ne dobimo, bi se morali dogovoriti z našo armado, da nam ga v takih primerih pošlje. Videli smo ga, kako je krožil nad Ljubljano v dnevih mladinskega festivala. JLA bi gotovo na to pristala.

Pot do Fužine je tudi na nekaterih mestih slabo in pomanjkljivo markirana. Večina markacij je že zelo starih, zdi se mi, da so še od nekdanjih skalašev. Tako sva tudi tu na nekaj mestih zašla. Mislim, da bi bila potrebna tabla na mestu izpod apnenice, ko se pride na močvirnati teren, ker tu pot zavije ostro proti levi.

V Bohinju se je uresničilo: Cene visoke, ljubeznivost pa manjša. Na Kredarici je ena tovarišica postregla v pol ure z večerjo okoli 150 ali še več gostov, tu (ne imenujem restavracije) sva pa žejna čakala skoraj pol ure ob dveh natakaricah. Tudi bi bilo koristno, da bi avtobus v Bohinju dobil smotrnejši vozni red. *Tomaž Jerman*

Pismo smo prejeli jeseni l. 1957. Za podobne zapiske se priporočamo.

Op. uredništva

iz planinske literature

HIMALAJA IN ČLOVEK. Alpinistična zgodovina. Po izvirnih delih himalajskihskih raziskovalcev in pisateljev priredila in napisala Igor Levstik in Janko Blažej.

Planinska založba je pred dnevi izdala knjigo, v kateri je na kratko opisana zgodovina boja za najvišje vrhove sveta, zlasti za himalajske osemtisočake. Knjiga v taki obliki in s tako vsebino je doslej edina v svetovni literaturi.

Avtorja sta znana alpinista mlajšega rodu. Igor Levstek je eden najbolj znanih plezalcev, načelnik ljubljan. postaje GRS in soavtor plezalskega priročnika »V naših stenah«, ki je prav tako izšel v Planinski založbi. Ime Janka Blaževa se je čulo prvi v širši planinski javnosti pozimi 1949, ko so mu pri zimskem vzponu preko severne Špikove stene zmrznile noge. Kljub operaciji je še naprej aktiven alpinist. Pozneje se je ponovno oglasil v Planinskem vestniku in je še sedaj njegov sodelavec.

Njuno delo v skalah in ledu, pa tudi pri planinskem pisanju je zato zanesljivo poroštvo, da sta znala izbrati iz obširne himalajske literature najboljše in najznačilnejše gradivo. Preprosto, pa vendar živo teče beseda o lepotah najvišjih gora sveta, pa tudi o njihovih strahotah in o boju za zmago, ki se je dostikrat sprevrgel v boj za življenje in nemalokrat v smrt. Takim dejanjem in takemu dogajanju ni treba lepotila in nabuhlih besed.

Kakor v napetem romanu ali filmu spremljamo alpinistične odprave skozi

tropsko soparico indijskih dolin, po visečih brveh preko hudournikov, do zadnjih zaselkov pod vrhovi, do ledenikov in sten, ki se zdijo kot iz ledu pričarane pravljice. Cilj pa so vrhovi, ki kakor srebrne gmote trepečejo v bleščeči svetlobi pred temnomodrim ozadjem himalajskega neba.

Enajst »premaganih« osemtisočakov šteje do zdaj alpinistična zgodovina. Te zmage so plod dolgoletnih izkušenj in težkih žrtev, zavestnega in načrtnega dela, vendar pa so bile konec koncev odvisne od milosti narave. En sam plaz, en sam monsumski vihar bi spremenil zmago v poraz in smrt. Ljudje so mnogo premajhni, da bi mogli premagati goro in ni samo enkrat odločilo naključje, da se niso zmagovalci spremenili v premagance, ki se nikoli več ne bi vrnili v dolino. Zato so skoraj vsi ti najboljši alpinisti, ki so dosegli himalajske vrhove, priznali ob vsem veselju, ki jih je prevzelo, in zasluženem ponosu, da je bila gora močnejša od njih.

Ob njihovi upornosti se nam nehote utrne misel, koliko let po tem, ko bo dosežen vrh zadnjega osemtisočaka, bo pripravljena za odhod jugoslovanska himalajska ekspedicija — pravzaprav slovenska — vsaj pri sedanjem stanju naše alpinistike.

Ko beremo te opise borb za goro, ki so pri vsej drugi bogati vsebini knjige (prvi davni vzponi na najbolj znane gore sveta, zemljepisni opis Himalaje, opisi gorjancev pod himalajskimi vrhovi, njihovih običajev, življenja in miselnosti itd.) njeno središče in težišče, zopet samo od sebe vznikne vprašanje, zakaj vse to, zakaj ti boji in žrtve — staro, pa še vedno nerešeno in morda nerešljivo vprašanje.

Angleč A. F. Mummery, eden najboljših alpinistov svojega časa, ki je izginil leta 1895 z nosačema Ragnobirijem in Gaman Singhom pod Nanga Parbatom, je videl bistvo in vrednost svojih naporov ne v tem, da doseže vrh, ampak v borbi in premagovanju težav. Skrivnost svojih poti v Himalaji je odnesel v veliki grob, ki ga ne bo nikdar nihče odkril.

General Bruce, ki je vodil leta 1922 drugo angleško odpravo na Mont Everent, je poskusil pojasniti tibetanskemu lami njen smisel in pomen z besedami: »To pa je romanje«. Lama je to razumel, ne bi pa mogel razumeti, da so ti ljudje prišli na goro iz znanstvenih razlogov ali da bi dvignili ugled svoje domovine, še manj pa, da bi dosegli uspehe kot športniki, kakršen je bil angleški major Norton Mallory (izginil leta 1924 malo pod vrhom Mont Everesta), s kratko odrezanim odgovorom na vprašanje, zakaj hočep priti na vrh: »Because it is there« — zato, ker stoji pred menoj.

Podoba je, kakor bi se maščevala gora ljudem, ki so stegali roke za zunanjim uspehom s samozavestjo nadčloveka, da pa je dovolila uspehe tistim, ki niso prišli do nje samo s silo svojih teles in moderne tehnike, ampak tudi s srcem (»C'est le coeur qui fait le vrai alpiniste«, je dejal že stari švicarski alpinist Paul Montandon — srce je tisto, ki ustvarja pravega alpinista).

S to mislijo pa se strne kakor sama po sebi druga, ki jo vidiš potegnjeno kakor rdečo nit skozi vse opise, včasih junaške, včasih tragične borbe za najvišjim: domala vsi doseženi uspehi so bili plod nesebičnega tovarištva in največjih žrtev, prav vsi pa tudi plod skoraj nerazumljive požrtvovalnosti preprostih domačinov — šerp, »himalajskih tigrov«.

Ti, ki so morali premagati v sebi atavistični strah pred vrhom gore, na katerem po njihovi veri prebivajo bogovi, so vendar šli do zadnjega s tistimi, ki so prišli v Himalajo, da dosežejo uspehe ali zase ali za narod, iz katerega so zrasli, in če je bilo treba, so umirali z njimi. Prinesli so s seboj skrivnosti mnogih tisočletij in poznavanje gore, katerih ni poznal nihče od Evropejcev.

Nekateri od njih so stopili skupaj z njimi prav na vrh: Bhudia Tenzing na Mont Everest, Pasang Dawa na Čo Oju in Gyalzen na Manaslu. Drugi so samo omogočili svojim »sahibom«, da so dosegli najvišji vrh.

Vsi pa so prišli h gori in dosegli njen vrh s spoštovanjem in srcem polnim hvaležnosti, ker jim je dovolila doseči, po čemer so hrepeneli. Bili so — ljudje na gori.

Knjiga »Himalaja in človek«, 362 strani z 32 fotografijami in 12 zemljevidi, se dobi pri Planinski zvezi Slovenije, Likozarjeva 9 in v knjigarnah. — Cena 1500 din. *Stanko Hribar*

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada za gradnjo ZLATOROGA pri PZS dne 15. X. 1957	**1 116 657 din**
Že odvedeno skupnemu skladu za gradnjo ZLATOROGA	**3 200 000 din**
Zbrano od 16. oktobra 1957 do 31. decembra 1957	**345 721 din**
Stanje sklada dne 31. decembra 1957	**4 662 378 din**

Razgled po svetu

ZAPADNO STENO DREISCHUSTER-SPITZE (3152 m) sta preplezala dva mlada plezalca iz Južne Tirolske, Holzer in Winkler, in to v zimskih razmerah marca 1957. V osmih urah sta zmogla poledenelo steno, imela pa sta namen, da bosta po njej tudi sestopila. Zaradi pozne ure sta se morala premisliti.

2000 PLAZOV je v letih 1951 in 1954 naredilo samo na Tirolskem 100 milijonov šilingov škode. Obramba gozda pa je in ostane obramba in zaščita pokrajinske lepote. Gozdna meja se je, kakor kaže karta Petra Aniha iz 18. stoletja, kataster iz l. 1880 in novejši zaznamki, znižala za 200 do 600 m. Zadolženi tirolski kmetje so po osvobodilnih bojih sekali les, da bi pridobili pašnike, ki pa so že v 50 letih zakrasceli in izgubili svojo prvotno planinsko lepoto. Dve tretjini plazov od 2000 se sproži na golem svetu. Na Tirolskem premišljajo, kako bi zdaj pogozdili višine okoli 2000 m. Kjer plazovi ogrožajo človeške naselbine, bodo postavili drage naprave, kjer ogrožajo gozd, pa cenejše. Na Patscherkoflu imajo klimatično drevesnico, v kateri preiskujejo biologijo dreves glede na prst, v kateri rastejo. V vsej Avstriji nameravajo pogozditi 200 000 ha gozda. S tem ne bo prikrajšana živinoreja, ker računajo, da bo pašništvo toliko bolj intenzivno. Doslej so pogozdili 500 ha, v letu 1957 200 ha.

KONOPLJENA VRV ima kljub umetnim vlaknom (nylon, grilon, perlon) še vedno svojo veljavo, kakor ugotavlja zavod za preizkušanje materialov v St. Gallenu. Kot posebno odliko konoplje navajajo njeno neobčutljivost do ultravioletnih žarkov. 20 let stare vrvi so se še vedno dobro obnesle. Tudi to, da ni preveč elastična, je odlika konopljene vrvi. Neelastičnost pride prav posebno pri prečnicah. Poleg tega je konopljena vrv robata, surova, zato je trenje večje, kar spet pride prav pri drsenju in pri vozlanju. Tudi na ostrih robeh se dobro obnese, kadar pride do padca. Poskusoma so tudi prišli do tega, da pride samo konoplja v poštev za pomožne vrvi in vrvice, za razne zanke, stremena i. p. Slaba stran konoplje pa je, da se napije vode in da v snegu postane skoraj nerabna. Vendar, pravijo, če se prav ravna z njo, ni treba, da do tega pride. Če pa že pride, je tu še vedno odlika konopljene vrvi, da tudi mokra nič manj ne vzdrži, da je bolj odporna: težje jo poškodujejo dereze, kamen, če pa je že poškodovana, jo je laže popraviti. Poleg tega je cenejša od vrvi iz umetnih vlaken. Te pa so seveda mnogo bolj prožne in zdrže pri preizkušanju (teža, elastičnost in višana padca) tri do štirikrat več kot konopljene. Pri padcu, kjer vrvi ne prestreže oster rob (skalnat, leden), je umetna vrv nedvomno varnejša. Pač pa so umetna vlakna občutljiva za ultravioletne žarke, ki razkrajajo umetna vlakna, jim jemljejo trdnost in vrv hitro starajo. Konopljena vrv je izpostavljena bakteriološkim vplivom (plesni), umetno vlakno ne. Vrv iz umetnih vlaken je zaradi gladkosti in drsnosti manj ugodna za spuščanje, vozli se radi sami od sebe razvozlajo, treba jih je zavarovati. Umetna vlakna se ne namočijo toliko kakor konopljena, zato pa mokra izgube na trdnosti. Vsa ta primerjava kaže, da ni jemati vrvi iz umetnih vlaken, ki bi imela manjši prerez kakor konopljena, kajti razlika med obema je majhna. Pač pa je dobro jemati obojno vrv s prerezom 11 mm. Le pri smučanju je lahko prerez manjši.

Končno sodbo o vrveh iz umetnih vlaken pa bo dala šele večletna izkušnja. Zanimivo je, da se je švicarska vojska, največji potrošnik vrvi v deželi, odločila, da bo še naprej rabila samo konopljene vrvi. (Gl. PV 1958/1, članek dr. ing. Avčina.)

ALPINIZEM je ded tujskega prometa, turizma, pravi dr. Sengen v jubilejnem zborniku, ki je izšel za 75-letnico švicarskega hotelskega združenja. Za rojstno leto tujskega prometa v Švici šteje l. 1787, ko je bil odprt, ne hotel, marveč Mont Blanc. L. 1820 je bil odprt redni promet preko Rokava in množica Angležev je začela hoditi v Švico, ne samo na Mont Blanc, marveč tudi na druge vrhove. Prvi gostje v Švici v manjših krajih so po navadi stanovali pri zdravniku ali pri župniku, ki sta bila oba vesela, če sta na ta način prišla v stik z velikim svetom. Gostoljubnost pa se je morala spričo vedno bolj naraščajoče množice gostov spremeniti v gostinstvo, v obrt. V prvih 25 letih SAC (1863—1888) je klub porabil 3. milij. švicarskih frankov za gradnjo koč, danes razpolaga s 142 kočami. S tem pa planinski hoteli še niso izgubili svojega pomena, nasprotno, pridobili so ga, kajti v gore so prihajale čedalje večje množice alpinistov vseh težavnosti in težav, prijateljev narave in turistov. Tudi ti imajo pravico iti v gore po svoje, ne samo tisti in taki, kakršni so hodili v

gore v »zlati dobi alpinizma« (od 1787 do 1865, od prvega vzpona na Mt. Blanc do prvega vzpona na Matterhorn), ne samo tisti, ki so kasneje iskali v gorah najtežje poti in ki danes iščejo izhod iz »obdelanih« Alp v neobdelano »streho« sveta.

24 MILIJONOV NOČITEV so našteli v Švici l. 1956 turistični statistiki. Od teh je na zimske turiste v decembru, januarju in februarju odpadlo kar 17% ali 4,2 milijona nočitev. V teh treh mesecih so zimski športi prinesli 140 milijonov švicarskih frankov dohodka, seveda ne samo hotelom, marveč tudi prometu in drugim pridobitnim ustanovam. Zimski šport je z razvojem hotelirstva še bolj povezan kakor alpinizem. Ni pa mogoče govoriti ne o prvem ne o drugem, ne da tehtamo notranjo zvezo med gostinstvom in obema modernima športoma, alpinizmom in smučarstvom.

LIŠAJEV je baje 17 tisoč vrst in rastejo v gorah do višine 5000 m in čez (Kavkaz, Himalaja), v okoliščinah, ki na prvi pogled ne kažejo nobene možnosti za uspevanje rastlin. Na Kavkazu raste v višini 5500 m vrsta lišaja umbilicaria virginis Schaer, ki je v Alpah izpod 3000 m sploh ni dobiti. Najnižje mesto, do kamor je ta rastlinica priplezala navzdol, je vrh Schilthorna v Berner Oberlandu. Preživela je baje celo ledeno dobo v poledenitvenem področju. Nahajališča lišajev so zanimiva tudi za geologe, kajti več vrst lišajev raste samo na določenih kameninah, so pa tudi vrste, ki niso prav nič izbirčne in se zadovolje z vsako podlago. Katalog lišajev je naredil dunajski botanik in lihenolog A. Zahlbruckner.

AVSTRIJSKO EKSPEDICIJO v Karakorum l. 1957 je vodil Markus Schmuck iz Salzburga. Njegov cilj je bil Mašerbrum (7812 m) in Broad-Peak (8047 m). Področje ekspedicije ima že 100 let himalaistične zgodvine, kajti že l. 1856 je bil na Baltorskem ledeniku Adolf Schlangintweit. Ta je izmeril 58 km dolgi ledenik, ki je šesti po velikosti v Aziji. Izmeril je tudi vrhove okoli ledenika (7821 in 7806 m). L. 1934 je bil tu G. O. Dyhrenfurth, l. 1938 pa T. Graham Brown, ki je hotel priti na Mašerbrum in je prišel le do 7500 m, z izpadom do 7620 m. V tej višini je ekspedicija kapitulirala pred mrazom in viharjem. L. 1955 je Novozelandec Stanley Conway dosegel 7000 m, na kar je zaradi viharja in bolezni nosačev obrnil. Mašerbrum pomeni »Temna gora«. Gašerbrum pa pomeni »Bleščča stena«. W. M. Conway je to goro imenoval Hidden Peak (»Skrita gora«). Imenujejo ga tudi Gašerbrum I, na karti Surwey of India pa je označena kot meritvena točka K 5. V avstrijski ekspediciji so bili še Hermann Buhl, Kurt Diemberger in Fritz Wintersteller.

RONNY SCHURHAMMER iz Karlsruhe je februarja 1957 stopila na Kibo (5995 m) na Kilimandžari, baje prva ženska, ki je dosegla najvišjo koto črnega kontinenta.

HIMALAJSKA USTANOVA V Münhenu se je vključila v DAV in bo nosila uradni naslov »Himalaya- Stiftung im Deutschen Alpenverein«. DAV ima poseben odbor, ki nadzira odhajanje nemških navez v inozemske gore. Pravijo, da zato, da se sredstva prav uporabijo in da se preveč ne cepijo.

UIAA bo imela sedež v Ženevi v bodoče in bo po sklepu izvršnega odbora imela svoj arhiv in sekretariat v prostorih ženevske sekcije SAC. Tu je doma tudi predsednik UIAA, Egmond d'Arcis, ki predseduje tej mednarodni planinski organizaciji od l. 1932, ko se je ustanovila.

ZIMA 1955/56 je prinesla malo snega, kakor so pokazale nivološke meritve, na primer na Jungfrau. Tu merijo snežne padavine na več mestih (višina 3350 m, 3500, 3520 itd). Pri merilnem aparatu št. 11 (višina 3520 m) je znašala letna padavina v tem hidrološkem letu 6,65 m. Ledeniki so spet nazadovali, vendar ne mnogo.

REŠEVALNI TEČAJ ZA ITALIJANSKE LETALCE je maja 1957 vodil znamenti pilot Geiger v Waliških in Bernskih Alpah. Italijani so opravili 876 pristankov na ledenikih. Geigerja so imeli še nedavno za norca, ki dela ne samo nemogoče, ampak tudi nesmiselne polete. V zadnjih dveh letih pa je avijacija v turizmu in reševalni službi neverjetno napredovala.

BILTEN NEKEGA ANGLEŠKEGA PLANINSKEGA KLUBA je prinesel deset pravil, po katerih lahko uničiš katero koli človeško združenje, tu pa je v mislih najbrž kaka alpinistična bratovščina. Naštejmo jih zato, ker dobro označujejo mnoge ljudi, ki jih srečujemo v življenju tudi mi:

1. Ne udeležujte se sej in skupščin.
2. Če pa že pridete, zamudite.
3. Kritizirajte delo odbora in udov.
4. Ne sprejemajte funkcij, kajti lažje je kritizirati kakor realizirati.

5. Ne udeležite se nobenega skupnega izleta, ne pozabite pa reči, da vam izbrani cilj izleta ni všeč.

6. Če vas predsednik vpraša za mnenje, odgovorite, da nimate kaj reči. Po seji pa povejte vsemu svetu, da niste nič novega zvedeli. Še bolje pa, če rečete, kako bi bilo treba storiti.

7. Delajte samo tisto, kar je neobhodno potrebno, ko pa si drugi zavihajo rokave, tarnajte vi, da družbo vodijo klike.

8. Zavlačujte plačevanje članarine čimbolj.

9. Ne delajte si skrbi z novimi člani.

10. Jadikujte, da se nikjer ne objavlja nič zanimivega, bog ne daj pa, da bi vi napisali kak članek.

100-LETNICO ALPINE CLUBA, doyena alpinističnih klubov in planinskih organizacij, so v Angliji močno proslavili. Novembra je izšla posebna številka Alpine Journal. T. Graham Brown in Sir Gavin de Beer sta izdala številne nove dokumente o prvem vzponu na Mt. Blanc. Slavnosti so se vršile tudi v Švici, prvem playgroundu angleškega alpinizma.

MEDNARODNO GEOFIZIKALNO LETO traja od julija 1957 do decembra 1958. Enajst narodov je organiziralo znanstvene ekspedicije na Antarktiko. Eno od teh vodi tudi Sir Edmund Hillary z Novozelandci in nastopa kot angleška. Njena naloga: prečenje vsega antarktičnega kontinenta od Weddellovega do Rossovega morja, nad 3000 km. Mimogrede bodo skušali priti tudi na doslej neobiskane gorske vrhove.

NYLONSKE VRVI imajo tudi po mnenju novozelandskih alpinistov marsikatere odlike, vendar odsvetujejo delati z njimi vozle ali jih z vozli povezovati. Po njihovih poskusih se vozel iz nylonske vrvi pri tegu 100 kg začne odvezovati zaradi elastičnosti in drsnosti umetnih vlaken.

CLUB ANDINO LIMA je bil eden prvih andinskih klubov v Peruju, kjer pred 20 leti ni še bilo domačina, ki bi se zanimal za Ande. CAL je mednarodno orientiran in ga vodi zaslužni andist Juan Tidow. Obstoji tudi Club Peruano de Montaña, predsednik mu je Alfonzo Miro Quesada. In za tema še cela vrsta andističnih organizacij. Grupo Andinista Cordillera Blanca, Club Andinista Laramani (Cuzco), Club Andinista Arequipa, Club Lasontay Huancayo. Vsi ti klubi imajo namen pospeševati andinizem in raziskovanje področij, ki so v naslovih klubov. V Limi izhaja v petih jezikih tudi planinska revija »Revista Peruana de Andinismo«. Pred vojno peruanski nosači sploh niso šli na vrh, zdaj pa so nekatere vzpone že naredili sami popolnoma samostojno: Peruanca S. Villanueva in brata Yanac sta bila na Aconcagui, Zárate, Monje, Chavez, Zuniga in Toranzo iz Arequipe so bili dvakrat na ognjeniku Čačani (Chachani), visokem 6000 m; A. del Arroyo je z Elso Garrido prišel na vzhodni vrh Anticone, J. T. Nicolini osrednji vrh Anticone v Centralni Cordilleri; Cesar Morales Arnao je raziskal Ranrapalco v Cordillera Blanca. Augusto A. Montufar je prišel na Ancasillo in Caballumi, Pakusich (Pakušič) in Caceres pa sta iz rudnika San Antonio de Esquilache stopila na vrh Huagočuhla.

JUAN TIDOW, predsednik Andinskega kluba v Limi, je v navzočnosti prosvetnega ministra peruanske vlade poročal o domačih in tujih andinistih na slavnostnem zborovanju v Colegio Humboldt v Lima-Miraflores. V resoluciji je rečeno, da peruanska vlada podpira andinizem. L. 1957 se je v Huarazu, peruanskem Zermattu, vršil nacionalni kongres andinistov.

PRIKAZEN NA MATTERHORNU, ki so jo videli 14. julija 1865 Whymper in oba Taugwalderja, potem ko so se jim tovariši ponesrečili, so si tolmačili na razne načine: da je bila polarni sij, optična prevara, kolektivna halucinacija močno pretresenih alpinistov, posledica prenapetih živcev. Nekateri so videli v njej pošast, nadzemeljsko vizijo. Nobeden od poznavalcev Matterhorna poslej ni več kaj podobnega videl.

Whymper je zapisal: »Bilo je strašno in obenem čudovito, kaj takega še nisem doživel. Stali smo na snegu v višini 4200 m. Vzeli smo svoje stvari in nekaj stvari ponesrečenih in se pripravili k sestopu. Tedaj se je prikazala mogočna mavrica iznad Lyskamma, bleda, tiha, kakor nadzemeljska prikazen, sel iz onega sveta. Na obeh straneh pa sta se dvigala dva ogromna križa. Prva sta ju zagledala Taugwalderja, če ne bi bil verjel svojim čutom.« Opisu je Whymper priložil še izvrstno risbo. O istem pojavu poroča tudi abbé Gorret v poročilu o zmagovitem vzponu na Matterhorn, ki sta ga z italijanske strani zavzela Jean — Antoine Carrel in J. B. Bich 17. julija 1865. Tako Gorret kakor Whymper poročata o izredno jasnem ozračju, ki je tiste dni omogočalo, da so se videle gore tudi 160 km daleč razločno. Ozračje je bilo nasičeno z vlago. Mavrica je mogla

nastati na kondenzni megli, v kateri so se lomili sončni žarki. Brez te megle bi bila prikazen nemogoča, vsaj tista, ki jo opisuje Gorret. Whymper pa je, kakor pravi L. G. Vallette v »die Alpen« (2. četrtletje), videl refleks sončnega halo (sončne krone, aureole, sončnega venca), ki je bil zaradi zemeljske krivine skrit. Refleks je bil deformiran ali pa kombiniran s sončnim križem. To zračno zrcaljenje ni bilo možno videti iz nižjih leg, ker je vidno le pod določenim zornim kotom. To je zelo redek meteorološki pojav, ki ga omogoča skupni učinek več činiteljev, predvsem pa mora biti izredno lepo vreme v kraju, kjer se srečata dve klimi. Bila je res fantastična vizija, ki si jo komaj v sanjah lahko predstavljamo. Ni čudno, če je na Matterhornu poslej nobeden ni videl.

CHARLES HUDSON (1828—1865) je bil eden najbolj vnetih iskalcev novih potov v Alpah. L. 1855 je bil med zmagovalci Pointe Dufour, l. 1858 je prečil Mönchjoch; l. 1864 je po grebenu Moine prišel kot prvi na Aiguille Verte. Nekaj dni nato je bil z Whymperjem na vrhu Matterhorna, s katerega pa se ni vrnil živ. Bil je eden tistih, ki so hoteli razbiti organizacijo vodnikov v Chamonixu. Ti so namreč zahtevali, da vsakega turista spremljajo vsaj štirje vodniki. L. 1855 je brez vodnikov poiskal novo pot na Mt. Blanc preko Aiguille de Goûter in Corridor.

JOHN BIRKBECK, sin ustanovitelja Alpine Cluba, je bil 18 let star, ko ga je oče zaupal Hudsonu, da bi ga ta naučil plezanja. Na prvo turo je šel preko Col de Miage in Aiguille de Bionnasay na Mt. Blanc. Na Col de Miage se je oddaljil od vodnikov in od Hudsona in padel preko ledenega praga in zdrknil 500 m globoko ter se ustavil nad ledeniško razpoko. Ni se ubil, vendar pa močno poškodoval. Vso obleko mu je razcefralo, krvavel je iz mnogih ran. Hudson je prišel prvi do njega, ni mogel strpeti, ker so bili njegovi spremljevalci počasni in nerodni. Treba ga je bilo spraviti čimprej v dolino. Naredili so nekake sani, vendar so ga kljub temu z največjo težavo prenesli v dolino. V St. Gervaisu ga je pregledal angleški zdravnik dr. Metcalfe, ko je bil ponesrečenec že pri koncu svojih sil. Ves odrgnjen, opraskan, obtolčen in zatekel je bil pomilovanja vreden. Čeprav močno šokiran, se je vendar zavedal. Pulz je bil komaj zaznaven, udje mrzli, večji del tudi telo. Skoraj ni več reagiral. Fraktur ni dobil. Nobeden od glavnih organov ni bil načet. Glavna nevarnost so bile široke odrgnine. Vendar ga je dr. Metcalfe v nekaj dneh spravil izven nevarnosti, zdravil pa se je nato še več mesecev. Umrl je l. 1892. Po ozdravljenju je pripovedoval, da se je skušal s prsti in nohti ustaviti, ko se je spodrsnil. Med padanjem ga ni bilo strah, padal je zdaj z glavo zdaj z nogami naprej, enkrat ali dvakrat se mu je zdelo, da ga je vrglo vznak. Ko se je ustavil, ga je prešinil strah, da bo moral umreti počasne smrti, če ga tovariši ne bodo dobili.

OBČUTEK ZA NARAVO IN GORE se je po mnenju Švicarja Blocha močno prebudil šele pod vplivom Rousseaujeve Héloïse in Hallerjeve pesmi, pri čemer so sodelovali tudi moralni in politični motivi, saj je šlo za odpor zoper fevdalno okorelost. V gorah so ljudje začeli iskati mir. Sprva samo izobraženi ljudje, polagoma pa se je hrepenenje po naravi prebujalo tudi v širših slojih. V drugi polovici 19. stol. so prišli k občudovanju veličastnosti narave še drugi razlogi: veselje do prigod, pionirska strast, veselje nad tveganjem, občudovanje lepote. V tem času to ni bil šport, marveč doživetje, ki je človeka okrepilo in očistilo. Ta gorniška doživetja so nekaterim pomenila življenjsko vsebino, cenili so jih bolj kakor poklicne in poslovne uspehe. Gore so postale predmet umetnosti, likovne in besedne (Segantini, Hodler; G. W. Young, Frank S. Smythe »Spirit of the Hills«). Smythe je za geslo svoje knjige postavil stavek: »Hoja v gore pomeni iskanje lepote.« Če komu danes to zveni prazno in odveč, nima prav. Taka je bila duhovna osnova tistega časa, nova romantika, v kateri gorniki niso iskali v gorah bega iz vsakdanjosti, marveč življenjsko potrditev in radoživost namesto nekdanjega svetožalja. Danes se ne sprašujemo več, v čem obstoji lepota gorskega sveta, včasih pa so to vprašanje večkrat zastavljali in odgovarjali nanj. Mark Twain je nekje zapisal, da je »na svetu mnogo gora, vendar te samo Alpe zgrabijo za srce«, ne samo zaradi svoje oblike, marveč zaradi estetskih in duhovnih vtisov, ki jih dobiš ob pogledu na starodavno hribovsko kulturo, alpske vasi, cerkvice, steze, pota, planšarije itd. Človeško delo je omililo divjino gora, predvsem Alp in ustvarilo harmonično enoto ljubkosti in veličastja, ki nas osrečuje. To harmonijo moramo znati ohraniti.

Bloch je, razumljivo, zoper športiziranje alpinizma, češ da pomeni razvrednotenje in usodno zmoto.

TATRA je pogorje, ki v primeri z Alpami ni veliko (površina ca. 260 km^2,

17 × 25 km, Alpe 220 000 km², 1200 km dolge). Najvišji vrh se danes imenuje Stalinův štit (2663 m). Alpinistična zgodovina Tatre se je začela zelo zgodaj, že v 17. st. L. 1615 je nek Fröhlich stopil na neimenovani vrh, l. 1664 pa je evangeljski pastor Johann Buchholz bil na koti 2453 m. Poljski tihotapci so našli najlažje prehode že v teh časih. V drugi polovici 18. stol. so tudi v Tatro prišli znanstveniki, tako l. 1751 zdravnik Sören Wahlenberg iz Upsale, ki ga je cesar Franz nagovoril, naj gre proučevat floro. Tudi naš B. Hacquet se je mudil tu. Alpinizem pa so tudi v Tatro uvedli Angleži, in sicer kasnejši soustanovitelj Alpine Cluba John Ball, ki je prišel v Tatro l. 1843. Iz domačih divjih lovcev, pastirjev in tihotapcev so se v tem času začeli razvijati dobri gorski vodniki (Spitzkopf, Ruman, Hunsdorfer, Pasternak, Sieczka, Roj). Počasi so se razvila gorska letovišča Strbske pleso, Smokovec in Lomnica, od l. 1870 dalje pa so v Tatro začeli zahajati ne samo turisti, marveč tudi alpinisti, med katerimi so bili mednarodno priznani Poljaki, predvsem dr. Kleczinski, Jan Chmielovski, dr. Krygovski, Swierz in Znamiecki. Ti poljski alpinisti so pred l. 1914 delali v najslabših socialnih in političnih razmerah, vendar jim svet ni izpodbijal pravice do mednarodnega foruma. Rod za temi je že bil v svetovni alpinistični avantgardi z uspehi na Spitzbergih, Kilimandžaru, Nanda Devi in Ojos de Salado.

Po prvi svetovni vojni se je marsikaj spremenilo. Nemški in ogrski alpinisti niso bili več na čelu v teh gorah in so povsem izostali. Slovaki so ustanovili svoj idealistični JAMES (idealizem, alpinizem, morala, evgenika, solidarnost) in popotovali po izhojenih potch, Čehi so se učili plezati v Prahovskih pečinah pri Pragi, le Poljaki so alpinizem pojmovali kot športno nalogo in so v Tatri izvedli vrsto vzponov, med drugim v marcu 1928 v viharju in metežu v 13 dneh in 12 nočeh prečili ves greben Tatre (Karpinski in Narkiewiez — Jodko). To prečenje se lahko primerja grebenu Col des Hirondelles na Col du Géant (kar je sicer 2000 m višje, zato pa dvakrat krajše). Poljaki so iz Tatre odšli na najtežje ture v Alpe, odtod pa na druge kontinente. L. 1936 so imeli Poljaki že svoj Himalajski komite in so bili prvi na Nanda Devi East (7430 m). Dr. Bernadzikiewicz je stopil na Ruvenzori. Polskie Towarysztwo in Club Wysokogorski PTT sta l. 1932/33 organizirala ekspedicijo na Spitzberge, na Veliki Atlas in v Ande; med drugim so prišli tudi na Aconcaguo. Bili so tudi na Kavkazu in na Grönlandiji. Adam Karpinski in Bernadzikiewicz se s teh ekspedicij nista več vrnila. Ni pretekla ena sezona, da bi se ne bil ponesrečil kdo od vidnih poljskih alpinistov, vse od l. 1930 do 1939. Nato je prišla okupacija, smrt je spet žela v vrstah poljskih alpinistov, to pot še bolj. Zdelo se je, da poljski alpinizem ne bo prišel k sebi. Vendar je naveza že l. 1947 preplezala Grandes Jorasses, 12 let za prvo (Piotrowski, Sedlecki in Warwa). Vendar je pri tem tudi ostalo, Poljaki niso več stopili v prvo vrsto svetovnih alpinistov.

Čehi in Slovaki pred vojno kot alpinisti niso veliko pomenili, čeprav je nastopalo nekaj imen (Kroutil, Veverka, Gellnan).

Po drugi svetovni vojni pa je prišlo do ustanovitve mnogih čeških turističnih in gorniških organizacij. V gorske hotele in domove so prigrmele množice. Da bi ohranili prvobitno Tatro, so ustanovili Tatranski nacionalni park (TANAP). Alpinizem je vzela v roke država in začela šolati alpiniste po zgledu SZ, razvil se je zimski alpinizem, narejene so bile mnoge nove smeri, prirejajo se tekmovanja s poljskimi in romunskimi plezalci.

Tatra je danes področje širokega ljudskega turizma.

NEKAJ VRHOV v Tatri: Gerlahovka, danes Stalinův štit (2663 m), Ladový (2630 m), Lomnický (2634 m), Kežmarský (2556 m), Slavkovský (2453 m), Vysoka (2565 m), Ganek (2465 m), Zlobivá (2433 m), Kačil (2395 m). Volová veža (2355 m) Žabi kůn (2269 m).

O-MEI-ŠAN, sveta gora na Kitajskem, je ena takih gora, ki jih je človek izbral za sedež »bogov« (Sinaj, Oljska gora, La Salette, Lourdes, Athos, Meteora, Kailasa, Fuku-yama). Stoji v provinci Sen-Čuen in ni višja od 3000 m. Poleg te so kitajski budisti izbrali za verska oporišča še Puto-Šan na otoku blizu Šanghaja, Vutai-Šan v Šansiju in Ciü-hüa-Šan v provinci Naganhuei. Razume se, da je gora posejana s pagodami in samostani, ki eksploatirajo na debelo in na drobno religioznost kitajskega človeškega morja. Na vrhu stoji slavna zlata pagoda, ki ima balkon postavljen tako, da stoji nad praznino oz. globino 1000 metrskega prepada. Mnogi verniki so se s tega balkona vrgli v globino, češ da se jim to poplača s prerojenjem v paradižu Amitabhe.

TAFFONI na Korsiki so geološki problem, groteskne kamenite tvorbe, ki jih je naredila erozija, tako imenovana al-

veolarna erozija, kakih 600 m nad morjem na divjem polotoku Revellata. To erozijo ni moglo povzročiti morje, ker nikdar ni segalo tako visoko, niti ne peščeni viharji, ki so obdelali granite v Sahari. Primarni vzrok teh erozijskih oblik je v tem, da so pečine pod določenimi kemičnimi vplivi na površini otrdele, specifične sile, ki povzročajo erozijo, pa so obdelovale le neotrdelo jedro granita. Katere pa so te sile, še ne vemo, obstoje le teorije in hipoteze.

IZBIJANJE KLINOV mora imeti svojo mejo, pravi ponovno Ruedi Schatz. V modnih smereh, ki so prepolne klinov, naj se izbijajo tisti, ki niso nujno potrebni po povprečni presoji glede na povprečne ponavljalce, puste pa naj se tisti, ki stoje na kočljivih mestih, ki ne prenesejo večkratnega izbijanja in zabijanja. Ljubezen do gora ni odvisna od te stvari, niti nima z njo nobenega opravka. Tu gre seveda za šport in včasih tudi za poslovni uspeh. Modne smeri, ki so polne klinov, so tudi stvar zaslužka. Če pa je klinov preveč, je tudi zaslužka manj. Schatz meni, da bi morala o tem odločati vest, kateri klin je treba izbiti kateri pa ne.

TORRE TRIESTE V CIVETTI je imel od 8. do 11. marca 1957 v gosteh dva plezalca iz Rovereta. Bila sta Armando Aste in Angelo Miorandi. Kot deseta naveza, prva pozimi sta preplezala Carlessino smer v južni steni, ki je težja od severne stene Zapadne Cinc in 600 m visoka. Sestopila sta po jugovzhodnem razu. Ricardo Cassin je nekoč izjavil: »Sestop s Torre Trieste in Aiguille Noire sta najbolj komplicirana, kolikor jih poznam.« Italijani ga imenujejo stolp vseh stolpov.

JUŽNA TIROLSKA je zadnja leta jabolko spora med Avstrijo in Italijo. Nemški iredentizem je prav tako močan kakor italijanski šovinizem. Avstrijci očitajo Hitlerju, da je Južno Tirolsko prodal, da pa se Avstrija ni nikoli odrekla deželi Bozna in Meranu, čeprav je v teh mestih danes italijanska večina. Avtonomni statut za južno Tirolsko, ki ga je po drugi svetovni vojni dosegla Avstrija, stvari ni mnogo spremenil. Poleg tega so Italijani pripojili še okraj Trentino in tako ustvarili italijansko večino tudi v deželi, ne samo v mestih. ÖAV in druge avstrijske planinske organizacije se za nemški značaj Južne Tirolske potegujejo s stališča evropske alpinistične kulture, ki šteje hribovsko prebivalstvo z vsemi atributi za bistveno sestavino. Boj za nemško narodnost v tem predelu je torej isto kot boj za lepoto in nedotakljivost alpskega sveta. ÖGV in ÖAV sta zato sklenila, da bosta podpirala kulturne zveze z Južno Tirolsko, saj so po pogodbi te dovoljene. ÖGV poziva Avstrijce in Nemce, naj govore kot turisti v Južni Tirolski samo nemško, naj sramote Nemce, če skušajo govoriti italijansko, naj terjajo od italijanskih oblasti, da govore nemško i. t. d. Da bi le Avstrijci in Nemci vsem narodom priznali in privoščili take pravice, kakršne skušajo ohraniti Tirolcem! Prej ali slej!

JUŽNI STEBER V LES ECRINS so prvič pozimi preplezali 20. in 21. marca 1957 Francozi Jean Bouvier, Georges Lambert in Maurice Vaillot.

KUGA MED GAMSI razsaja v bavarskih Alpah in je ne morejo ustaviti niti z najstrožjimi predpisi. Prvikrat se je pojavila v pogorju Tennen in je pokosila 4000 divjih koz.

URANOVA IN ATOMSKA MRZLICA je obsedla tudi naše sosede. Italijanski fizik Baggio trdi, da skriva Mt. Blanc veliko skrivnost. V mislih ima zlato in uran. Italijani bodo začeli raziskovati njegov bok v višini 1300 m pri Entrèves v bližini predora, ki ga bodo delali pod Mt. Blancom. Baggio je svoje mnenje razložil tudi Nacionalnemu komiteju za atomsko raziskovanje v Rimu in se sklicaval na svoje dolgoletno delo. Morda bi tudi mi lahko začeli slediti Zlatorogove zaklade.

HIMALAIZEM V ŠTEVILKAH: Od l. 1895—1919 vsega skupaj 3 ekspedicije brez uspeha, od l. 1920—1945 18 ekspedicij, vse brez uspeha (7 na Mt. Everest, 2 na K2, 4 na Kanč, 4 na Nanga Parbat, 1 na Hiden Peak); od 1946—1956 28 poskusov, od tega 11 uspešnih ekspedicij, ki pa jih ne bomo naštevali, ker smo o njih stalno poročali.

ÖAV (Osterreichischer Alpenverein) je v skrbeh za čist nemški jezik in za nemško turistično terminologijo, zato preganja danes mednarodno močno uveljavljeni »camping« z nemškim »Zelten«. Torej ne »Campingfahrt«, ampak Zeltfahrt, Zeltplatz. Sklicujejo se na mnenje znanega dr. Rickmersa, ki se mu zde take mednarodne tujke idiotska stvar, camping pa se mu zaradi uradne množične rabe zdi najbolj bedast. Pravijo, da tudi Italijani pišejo campeggio (tako so imenovali v gorah svoja taborišča fašistični vojaški oddelki, medtem ko je redna vojska imela v gorah le svoj

campo). Skrbi zaradi campinga so pa menda res odveč. Beseda je modnega značaja in proti modi se je težko boriti.

LEDENIKI so tudi v hidrološkem letu 1955/56 nazadovali. Od 71 ledenikov, ki jih je nadzoroval znani nivolog in glaciolog dr. Klebelsberg, univ. prof. v Innsbrucku, jih je 65 nazadovalo, 4 so ostali na istem, le dva pa sta prav malo narastla (Übergossene Alm na Hockönigu in Längentaler Ferner na Sellrainu). Štirje ledeniki, ki so ostali nespremenjeni, so v Silvetti (SV Litzner Ferner), v Ötztalskih Alpah (Zadnji Ölgrubenferner), na Glocknerju (Pfandlschartenkees) in Schladminger Gletscher na Dachsteinu. Nazadovanje znaša od 20 do 10 m, eden celo za 170 (Berglasferner v bližini koče Franza Senna. Pasterza se je umaknila za 12,5 m. Celokupna izguba pod 2600 m znaša 21 milijonov m^3. Više od 2600 je ledeniška masa zrasla za 2 m. V Ötztalskih Alpah, kjer ledenike najdalj opazujejo, so se ledeniški jeziki umaknili 2,3 m do 18,1 m. Mnogi ledeniki so dobili tako imenovana »skalnata okna« (Felsfenster). Ponekod so se ledeniki razdelili, manjši deli ledenika čakajo na svoj konec kot »mrtvi led« (Toteis).

AVSTRIJSKI HIMALAJCI so od osemtisočakov zavzeli kar štiri in s tem doprinesli največji delež pri osvajanju najvišjih gora na svetu. Vsekakor lepa zavest malega alpskega narodiča, čigar ugled je tudi s temi uspehi nedvomno zrasel in deloma pripomogel k hitri restavraciji po porazu v drugi svetovni vojni. Vrhovi, ki so jih Avstrijci zavzeli, so: Nanga Parbat (1953), Čo-Oju (1954), Gašerbrun II (1956), Broad Peak (1957).

EKSPEDICIJA JIRIŠ-HANCA imenujejo ekspedicijo ÖAV v Cordillero. 8. junija 1957 je prispela naveza Erich Krenmayr in Siegfrid Jungmair na Nevado Alcay (5280 m). Dva dni kasneje so stali na Jiriš-hanci (5467 m), na katero sta l. 1954 kot prva prišla Aberli in Mariner. Vrh je terjal od njih skrajne napore, eno mesto primerjajo celo znameniti »Schleierkante« v Dolomitih.

NESREČE V ŠVICARSKIH ALPAH. Kljub pouku, izboljševanju tehnike in opreme še vedno ostajajo pri istem številu ali pa celo rastejo. Največ vzrokov za nesrečo je subjektivne narave in bi se teoretično takim nesrečam utegnili izogniti. Seveda so tudi objektivni razlogi, ko človek obnemore pred silami narave, vendar bi tudi te nesreče lahko bile redkejše, če bi človek prav ravnal in se posluževal izkušenj iz opazovanja narave. Analiza nesreč je potrebna, ne zaradi kritike, marveč zaradi pouka. Danes že marsikomu manjka prirodni instinkt, kako ravnati v nevarnostih, in zato je taka analiza toliko nujnejša. V Švici se je od 1. maja 1955 do 30. oktobra 1957 smrtno ponesrečilo 58 planincev, od tega 18 pri plezanju, 8 jih je zdrsnilo na ledu, 8 jih je pobilo padajoče kamenje, 9 jih padlo pri nabiranju planik, 3 so zdrsnili na navadni poti, 1 je vzel plaz, 2 sta zdrsnila v ledeniško razpoko, 7 je pogrešanih, 1 je ubila strela, 1 je zadela kap. Največ ponesrečenih je bilo mlajših od 30 let, med vodniki se ni ponesrečil nobeden. Precej nesreč je povzročilo nesolidno vreme l. 1956, kar je bilo usodno tudi za najboljše gornike, ker se niso pravočasno turi odrekli. Nenadne vremenske spremembe so povzročile požled in zmrzal na skalah in ledenikih, kar je potegnilo v smrt 7 mladih ljudi, 7 pa jih niso našli. Švicarski referent za gorske nesreče dr. Campell zavrača neutemeljeno kritiko, ki jo dnevno časopisje zvrača nad reševalce, če ti v slabem vremenu ne najdejo ponesrečenca. »Kdor kljub opominom izkušenih ljudi rine na težko turo v slabem vremenu, mora vedeti, da se mora zanesti nase in da hitre pomoči ne bo.« Tu cika na »eksaltiranega« obiralca vrhov Maksa Firnkeesa, 29 let starega Nemca, ki je kljub opozorilom šel sept. 1956 sam na greben Bianco v Bernini in se ni vrnil. Za samohodca je le redko kdo dovolj zrel. Prepuščen je samemu sebi tudi v najtežjih okoliščinah. Najbolj nesmiselna smrt je nedvomno tista zaradi rož. Kljub ponovnim opozorilom se še vedno najdejo ljudje, ki slabo opremljeni plezajo za njimi, ne vedoč, kako klavrno je njihovo početje. Precej nesreč je povzročilo tudi slabo obvladanje vrvne tehnike. Na vrvi je vsak odgovoren za vse. Vrv vzbuja občutek varnosti, istočasno pa psihološko nagiblje človeka k manjši previdnosti. Vsaka malomarnost pri ravnanju z vrvjo je lahko usodna za vso navezo. Staro, še vedno veljavno pravilo je, da boljši alpinisti v navezi oklepajo slabše, to je, slabši je vedno v sredini. Na ledenikih je bolje, da nista navezana samo dva, marveč trije, štirje. Če pa jih je več, je spet slabo. Če je mesto zares kočljivo, naj ga slabši pasirajo le, če ga varujeta dva. Precenjevanje lastnih moči je subjektivni vzrok za nesreče posebno pri mladih ljudeh. Glavni cilj alpinistične vzgoje bodi ta, da se mlad človek zdrav vrne domov, potem ko je tvegal v gorah normalno dejanje, ne pa da se mladina navaja k tehničnim ekstravagancam (tako dr.

Campell). Na ledenikih je možen kložast plaz tudi poleti, prav tako so nevarne opasti nad razpokami. Prav tako je tvegano počivati pod ledeniškimi previsi in prepokami.

Posebej obravnava dr. Campell nesreče od 1. novembra do 30. aprila 1957, torej zimske nesreče. V tem času je bilo v Švici 16 smrtnih nesreč. Čeprav je bilo malo snega, je plaz vzel 7 ljudi. Razmere v višinah so popolnoma drugačne kot v dolini. Če je v dolini malo snega, je v gorah treba računati z zasipi in zameti, ki so prav tako nevarni. Na zavetrnih straneh se nabero snežene vreče (Schneesacken), ki se sprožijo pri najmanjšem pretresu. Še vedno velja: po novem snegu počakaj dva do tri dni, preden greš na resno turo. V novem snegu pa je tura kar kmalu resna, tudi če svet poznaš

Če na smučeh zaideš, jih odpni. Nikar ne vozi v meglo, če ne veš, kam greš. Bolje je napredovati peš in varovati s palicami. Če orientacija popolnoma odpove, tedaj skoplji iglu in počakaj!

Dr. Campell posebej omenja nesrečo Vincendona na Mont Blancu. Priznava Francozom, da so vse storili, kar je treba, le to se mu ne zdi prav, da izkušenemu pilotu Geigerju niso dovolili reševati. Geiger je bil prepričan, da bi uspel. Dr. Campell obsoja to prestižno nečimernost še posebej kot predsednik IKAR (Internationale Kommission fur alpines Rettungwesen), saj se ta organizacija bori za to, da bi reševalni piloti lahko posegli vmes na katerem koli alpskem področju brez vseh formalnosti. Obenem se posebej zahvaljuje pilotoma Geigerju in Wisselu, ki sta švicarsko reševalno službo lepo izpopolnjevala.

75-LETNICA ŠENTGOTARDSKE ŽELEZNICE je pomembna tudi za planinstvo, saj je ta železnica približala planine tisočem in tisočem. L. 1860 se je prvič zbrala šentgotardska konferenca v Oltenu, dve leti poprej, preden se je v istem kraju ustanovil SAC. Na konferenci so ustanovili šentgotardski komite, leto nato pa se je ustanovila šentgotardska družba, ki je l. 1870 sklicala mednarodno konferenco in ustanovila mednarodno šentgotardsko podjetje. Sprva so računali s 187 milijoni frankov, stroški pa so nanesli na 238 400 000 frankov. Družba je imela svoj sedež v Luzernu. Na Italijo je odpadlo 45, na Nemčijo 20, na Švico 20, na delničarje pa 102 milijona frankov. Železnica je stekla l. 1882. 15 km dolgi predor je bil dotlej eno največjih gradbenih del, s katerim se je proslavil Louis Favre. Rentabilitetni račun je računal s 400 000 tonami transporta, vendar je železnica že l. 1883 prevozila 454 000 ton, l. 1895 825 000 ton, 1908 1 586 000 ton in l. 1955 kar 2 792 000 ton, to je 62 % vsega tovornega prometa v Švici. Delničarji torej niso slabo naložili svojega denarja.

NA PIZ PALÜ se je 29. junija 1957 dogodila nesreča, ki je odmevala po vsem svetu. Terjala je 9 mrtvih in 1 ranjenca. Iz koče Diavolezza so šli italijanski turisti pod vodstvom vodnika Maksa Robbija. Bili so doma iz Piacenze. Bilo jih je 19. Ob 8. uri zjutraj so bili že na sedlu, odkoder se začenja vršni greben. Tu so trije Italijani ostali zaradi utrujenosti. Pred Italijani so dosegli vrh Švicarji in ti so opazili, da je prejšnji dan sled držala predaleč čez vrh na opast. Švicar Herdegger je prihajajoče Italijane opozoril, nakar je vodnik Robbi takoj pozval vse, naj ne hodijo predaleč ven. Švicar je trikrat slišal Robbija: »Non andar troppo fuori«. Vendar ga niso vsclej ubogali. Snežna terasa je vabila fotografe in razgledovalce. Tedaj je v opasti zazijala razpoka, malo se je potreslo, vmes so se slišali kriki. Bliskovito se je vse končalo. 10 mož je zgrmelo v prepad, Švicarji so se vsi rešili, prav tako vodnik Robbi in 6 Italijanov. Vsi so izbruhnili v jok. Ob enih so iz Diavolezze javili telefonično v Pontresino, bernska sekcija je dala alarm, ob 15,45 je že iz Diavolezze startalo 12 reševalcev, pred njimi pa je že obletel Piz Palu Fred Wissel, ob 18,30 so reševalci trupla že našli. Edini, ki je še živel, je bil ob 4,30 naslednji dan z žičnico prepeljan v dolino. Naslednji dan so spravili iz plazu 8 mrtvih, enega pa niso našli, čeprav so reševalci preiskali vso severno stran Piz Palüja.

ANNAPURNA IV se je vdala Angležem, ki so l. 1957 poslali v Himalajo ekspedicijo pod vodstvom dr. Charlesa Evansa. Annapurna IV leži v zahodnem Nepalu in je visoka 7524 m. Evans je startal na Annapurno II (7937 m), pa je pri višini 7450 m zaradi slabega vremena odnehal.

SKRIVNOST GORNIŠKE SREČE JE PREPROSTO ŽIVLJENJE, pravi Rudolf Gramich, znani nemški planinski pisatelj. Odpoved in žrtev sta pravemu gorniku bistvena stvar. Zadnji cilj gorništva ni doživetje boja, marveč miru. Beg iz nemirnega, razbitega človeškega mravljišča v odkrito nevarnost v gorah ni želja po avanturah, marveč poskus, kako vzpostaviti prirodni svetovni red v miru. Dalje pravi: Nikjer ne živita tako

tesno skupaj silovitost in nežnost kakor v gorah. Orjaški vrhovi se družijo z nežnimi soldanelami.

MACHA PUCHARE, gora ribjega repa, je veljala za nedosegljivo. Vzdiguje se v masivu Manaslu in jo domačini imajo za sveto goro zaradi okamenin, ki imajo podobo ribjega repa. L. 1957 je na njen vrh stopil major Roberts, vendar 5 m izpod njega, da bi se ne zameril domačinom. Macha Puchare je visoka 6997 m.

JUŽNO STENO TITLISA (3250 m) so pozimi prvič preplezali trije švicarski plezalci v 7½ urah. Istočasno je pilot Geiger prvikrat pristal na vrhu Titlisa s svojim letalom, takoj za njim pa sta pristala še dva njegova učenca.

GASTON REBUFFAT odgovarja na vprašanje, zakaj ljubi gore, takole: V dobi, ki pospešuje duševno in telesno udobnost, obstoje težave zato, da človeka pretresajo, da ga vrnejo k preprostosti. Plezanje odgovarja naravni potrebi, poglejmo samo otroke, kako to radi delajo. Gore so zame pot k prirodni prvobitnosti. Mladina hoče odkrivati, hoče razodetja, ki ji ga nudijo gore: svobodo v veliki samoti, surovo zadovoljstvo plezanja, povezanost z naravo, lepoto, vse to pa ne bi bilo nič brez prijateljstva v navezi.

INDIJCI HOČEJO PRITI NA NENDA DEVI (7500 m). Na ta vrh je pristopil Tilman l. 1936. L. 1951 je morala obrniti francoska ekspedicija in pri tem izgubila dva dobra alpinista po imenu Duplat in Vignes. Indijce vodi vodja himalajske šole v Dardžilingu Jayal.

NEMCI spet odhajajo v Ande, v Apolobambo. Tam bodo stopili skupaj z Avstrijci. Stroške, ca. 30 000 mark, je prevzela sekcija AV v Berchtesgadenu, podprli pa so ekspedicijo tudi mnogi drugi činitelji. Sicer pa se je tam že l. 1957 mudila ekspedicija AV Schwaben in obrala več doslej neznanih vrhov. Med drugim tudi Piramido Garcilaso (5885 m). Garcilaso je bil sin španskega oficirja in neke princese plemena Inka. Napisal je zgodovino plemena Inka. Priznati je treba: Po drugi svetovni vojni je nemških alpinističnih sledov v Andih že toliko, da jih komaj še razločimo.

BROAD PEAK omeni novo ero v himalaizmu. Dosegli so ga brez šerp in hunz v višjih etapah. Hermann Buhl je s tem izvršil pionirsko dejanje.

Nekateri so Buhla zmerjali s »proletarcem«. Tudi ti so njegovi ženi Evgeniji izrazili sožalje. Zakaj so ga pitali gospodje s tem vzdevkom? Morda zato, ker v Innsbrucku ni pravočasno izpraznil stanovanje, ker je raje odšel plezat severno steno Eigerja? Ker se je požvižgal na filistre? Ker se jim ni znal prilizovati? Ali zato, ker se je ves predal goram in zaradi njih tudi stradal? Tako vprašuje Toni Hiebeler, eden od njegovih prijateljev. Gre konec koncev tudi zato, kako se bodo pobrigali za vdovo in za Buhlove tri nepreskrbljene hčerke. Za renome nemškega in avstrijskega alpinizma je Buhl storil več kot vsa njegova generacija. Zanimivo je, da je »Süddeutsche Zeitung« v Münchenu pisala o avstrijsko-bavarski ekspediciji na Broad Peak, češ saj je bil zraven tudi Buhl, ki je vendar živel v Münchenu.

Hermann Buhl bo ostal tudi pri nas v spominu kot enkratna osebnost. Ko je pri nas predaval o svojih vzponih, je na vse naredil vtis posebnega človeka, očitna pa je bila njegova skromnost. Tak je bil tudi njegov vzpon na Broad Peak. Izvršil ga je z minimalnim tovorom, ki ga je v višinah tudi sam prenašal. Vsega skupaj so postavili tri taborišča od višine 5000 do 8047 m.

AMERIKANCI hočejo l. 1958 priti na Everest. Za vodstvo je izbran Christopher Sejel iz Chikaga. Iz Kathmanduja poročajo, da Nepal še ni privolil. Je to prva amerikanska ekspedicija na Everest. Baje jim je glavni cilj uganka »abominable snowman«, divji himalajski mož.

HANS GSELMANN ostaja pri polarnih ekspedicijah. AV Graz in Hg Bergland z Dunaja sta l. 1957 spet organizirala tako ekspedicijo, to pot v Grönländijo. Z njim so šli Hermann Köllensperger, ing. Huber, ing. Fuchs in Kurt Gilg. Ekspedicija si je zastavila alpinistične in znanstvene cilje.

GLASILO AV se, vsaj tako kaže, rado obregne ob našo državo. Pod naslovom »Svoboda v gorah« poroča v avgustovi številki 1957, da so naši graničarji streljali na tri avstrijske planince, jih priprli in izpustili šele po večurnem navskrižnem zasliševanju. Uredništvo bi lahko našlo kaj pametnejšega pisanja ali pa vsaj kak drug naslov.

ALFONZ PATZELT, nadebudni nemški planinski pisatelj in plezalec, je l. 1956 ostal v vzhodni steni Watzmanna. Njegovo truplo so našli 30. junija 1957. Na sled jih je pripeljal njegov fotoaparat. Zgrešil je berchtesgadensko smer in padel.

ŽELEZARNA JESENICE

proizvaja cevi: vodovodne, plinske, parovodne,
konstrukcijske, pohištvene, pancirne
v dimenzijah 1/8 »—3«, spojke za cevi, loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE